

Српско археолошко друштво

Народни музеј Панчево

НАРОДНИ МУЗЕЈ
ПАНЧЕВО

СРПСКО АРХЕОЛОШКО ДРУШТВО

ХЛI СКУПШТИНА И ГОДИШЊИ СКУП

Панчево, 31. мај - 2. јун 2018. године

Програм, извештаји и апстракти

135 ГОДИНА СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА

Панчево 2018

Организациони одбор скупа

Саша Павлов, градоначелник Града Панчева

Немања Ротар, члан Градског већа Града Панчева задужен за културу и омладину

Мирослав Бирцлин, директор, Народни музеј Панчево

Јелена Ђорђевић, Народни музеј Панчево

мр Војислав Ђорђевић, Народни музеј Панчево, секретар Српског археолошког друштва

Богдана Опачић, Завод за проучавање културног развитка, председик УО Народног музеја Панчево

др Адам Н. Црнобрња, председник Српског археолошког друштва

др Војислав Филиповић, потпредседник Српског археолошког друштва

Научни одбор скупа

проф. др Душан Михаиловић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

проф. др Ненад Н. Тасић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

др Наташа Миладиновић-Радмиловић, Археолошки институт, Београд

dr Mario Novak, Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska

др Кристина Шарих, Рударско-геолошки факултет, Универзитет у Београду

доц. др Дејан Радичевић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

др Адам Н. Црнобрња, Народни музеј у Београду

др Војислав Филиповић, Археолошки институт, Београд

др Драган Милановић, Археолошки институт, Београд

др Надежда Гавриловић Витас, Археолошки институт, Београд

Приредили: Адам Црнобрња и Војислав Филиповић

Издавач: Српско археолошко друштво, Београд и Народни музеј Панчево

За издавача: Адам Црнобрња и Мирослав Бирцлин

Штампа: Studio M, Beograd

Тираж: 200

Бесплатан примерак

ISBN 978-86-80094-07-6

XLI скупштина и годишњи скуп Српског археолошког друштва финансиран је средствима Министарства културе и информисања и Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

САДРЖАЈ

Поздравна реч.....	5
Програм LXI годишњег скупа.....	6
Извештај о раду УО САД.....	17
Извештај о финансијском пословању САД.....	22
Предлог финансијског плана рада САД за следећи период.....	24
Извештаји о раду секција САД.....	25
Одбрањени радови на катедри за археологију.....	31
Записник са XL скупштине САД.....	33
Самостални стручњаци у култури (обавештење).....	40
Трибина: могућност проширења листе категорисаних археолошких налазишта.....	45
Резимеи.....	46
План Панчева са убележеним местима.....	118

ПОЗДРАВНА РЕЧ

Ове године навршава се 135 година од када је, давне 1883. године, основано Српско археолошко друштво. Ту годишњицу не обележавамо организовањем посебних прослава већ радно, али сматрамо да ју је вредно поменути. У деценији протеклој од последњег јубилеја који смо обележавали, Друштво је имало и лепих и тешких периода, током којих су се променила три руководства и четири председника.

Овогодишњи мали јубилеј Друштво дочекује унеколико консолидовано - са највећим бројем активних чланова од обнављања рада под старим именом 1983. године, живом издавачком делатношћу, статусом репрезентативног удружења у култури, за шта су заслужна не само руководства Друштва, већ и сви чланови који су својим активностима доприносили добром раду. Надам се да ћемо и у наредном периоду, до некога следећег јубилеја, сви заједно наставити ка заједничком оснаживању не само Српског археолошког друштва, већ и археологије као струке.

Користим прилику да се на организацији LXI годишњег скупа Српског археолошког друштва захвалимо нашим домаћинима из Народног музеја Панчево, као и нашим финансијерима, Министарству културе и информисања и Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Адам Н. Црнобрња
председник Српског археолошког друштва

ЧЕТВРТАК 31. МАЈ 2018.

- од 10h Пријављивање учесника, преузимање идентификационих картица и штампаног материјала, **НАРОДНИ МУЗЕЈ ПАНЧЕВО**, Трг Краља Петра I 7, уплата обавезне котизације од 2.500 дин за учеснике који нису чланови САД, 1.500 дин за заједничку вечеру.
- 12h **Свечано отварање скупа - НАРОДНИ МУЗЕЈ ПАНЧЕВО, Свечана сала**
Саша Павлов, градоначелник Града Панчева
Немања Ротар, члан Градског већа Панчева задужен за културу и омладину
Мирослав Бирцлин, директор, Народни музеј Панчево
др Адам Н. Црнобрња, председник Српског археолошког друштва
- 12.30h **Отварање изложбе: АРХЕОЛОШКА ИСКОПАВАЊА НАРОДНОГ МУЗЕЈА ПАНЧЕВО У 21. ВЕКУ. Ретроспектива 2002–2017**, Сала за повремене поставке Народног музеја Панчево
- 13h *Коктел*, двориште Народног музеја Панчево
- 15h **Рад по секцијама и сесијама**
Секција за праисторијску археологију (Народни музеј Панчево, свечана сала)
Секција за класичну археологију (Културни центар Панчева, сала 3. спрат)
Сесија: производња текстила у праисторији (Народни музеј Панчево, сала за повремене поставке)

СЕКЦИЈА ЗА ПРАИСТОРИЈСКУ АРХЕОЛОГИЈУ

(секција, Д. Милановић)

15h - Народни музеј Панчево, свечана сала

Милица Митровић, ЧИЈИ САМ ЈА КОМАДИЋ? ДРУШТВЕНИ ИДЕНТИТЕТ ПОЈЕДИНАЦА КОЈИ СУ ОКРЕСИВАЛИ КАМЕН: МЕЗОЛИТ ЂЕРДАПА КАО СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Гордана Чађеновић, АРХЕОЛОШКО ИСКОПАВАЊЕ ЛОКАЛИТЕТА ШЉИВИК У СЕЛУ СТРАГАРИ КАМПАЊА 2016. ГОДИНЕ

Југослав Пендић, Кристина Пенезић, Војислав Ђорђевић, РУТОЊИНА ГРЕДА – ПРАИСТОРИЈСКИ ВИШЕСЛОЈНИ ЛОКАЛИТЕТ КОД ИДВОРА

Драган Милановић, ПАШЊАЦИ, СЛАТИНЕ И ЗНАЧАЈ СТОЧАРСТВА У НАСЕЉИМА 5. МИЛЕНИЈУМА ПРЕ Н. Е. НА ЦЕНТРАЛНОМ БАЛКАНУ

Драган Милановић, ПРОСТОРНИ РАСПОРЕД И ТЕРИТОРИЈАЛНОСТ НАСЕЉА 5. МИЛЕНИЈУМА ПРЕ Н. Е. НА ЦЕНТРАЛНОМ БАЛКАНУ

Дискусија / Discussion

Момир Церовић, Милош Јевтић, РОНДЕЛА ИЗ РАНОГ ЕНЕОЛИТА НА ЛОКАЛИТЕТУ ШАНЧИНА У ДЕСИЋУ КОД ШАПЦА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА 2017. ГОДИНЕ

Игор Јовановић, ПРАИСТОРИЈСКИ НАЛАЗИ СА АРХЕОЛОШКОГ ЛОКАЛИТЕТА МАРКОВ КАМЕН У ДОЊОЈ БЕЛОЈ РЕЦИ КОД БОРА

Ненад Јончић, ИКРУСТОВАНА КЕРАМИКА НА ТЕРИТОРИЈИ НОВОГ САДА, НОВИ ПОДАЦИ

Jovan Koledin, ZAŠTO BOSNA PLEŠE SALMA НАЈЕК?

Огњен Младеновић, НОВИ НАЛАЗ БРОНЗАНЕ ШАРНИРСКЕ
ФИБУЛЕ ИЗ ОКОЛИНЕ СВРЉИГА

Marija Ljuština, Teodora Radišić, LATENSKO POLJOPRIVREDNO
ORUĐE OD GVOŽĐA U VOJVODINI

Дискусија / Discussion

СЕКЦИЈА ЗА КЛАСИЧНУ АРХЕОЛОГИЈУ

(секција, Н. Гавриловић Витас)

15h - Културни центар Панчева, сала 3. спрат

Адам Н. Црнобрња, КАСНОАНТИЧКА ГРОБНИЦА НА НЕКРО-
ПОЛИ ГЛАВЧИНЕ, КОСМАЈСКА РУДНИЧКА ОБЛАСТ

Мирослав Б. Вујовић, ДЕО МУЗИЧКОГ ИНСТРУМЕНТА ИЗ
СРЕМСКЕ МИТРОВИЦЕ

Војислав Ђорђевић, Јелена Ђорђевић, ХОРИЗОНТИ АНТИЧ-
КОГ НАСЕЉА „ЦИГЛАНА“ У ДОЛОВУ. КА УТВРЂИВАЊУ
ХРОНОЛОГИЈЕ АНТИЧКОГ ПЕРИОДА У БАНАТУ

Љубиша Васиљевић, КУЛТОВИ РИМСКИХ БОЖАНСТАВА
ИЈАТРИЧКОГ И СОТЕРОЛОШКОГ КАРАКТЕРА У ОКРУ-
ЖЕЊУ ТЕРМАЛНИХ ИЗВОРА У СРБИЈИ

Дискусија / Discussion

Предраг Пејић, ОКО ПРОВИНЦИЈСКЕ ГРАНИЦЕ ГОРЊЕ МЕ-
ЗИЈЕ И ТРАКИЈЕ

Душан Рашковић, АРХЕОЛОШКА ТОПОГРАФИЈА ГОРЊЕГ
ТОКА РИЈЕКЕ КРКЕ И ПРЕДРИМСКИ БУРНУМ И ПРОМОНА

Надежда Гавриловић Витас, РИТУАЛНЕ РАДЊЕ И ТЕОЛОГИЈА
КУЛТА ЈУПИТЕРА ДОЛИХЕНА: ПРИЛОГ ТУМАЧЕЊУ КУЛ-
ТА КРОЗ ИКОНОГРАФИЈУ ТРОУГАОНИХ ВОТИВНИХ КУЛТ-
НИХ ПЛОЧА

Јасминка Богић, КЕРАМИКА ИЗ ОТПАДНЕ ЈАМЕ СА ЛОКАЛИТЕТА ТИМАСУМ МАЈУС. ТИПОЛОШКА И ФУНКЦИОНАЛНА АНАЛИЗА И СЕКУНДАРНА УПОТРЕБА

Дискусија / Discussion

СЕСИЈА: ПРОИЗВОДЊА ТЕКСТИЛА У ПРАИСТОРИЈИ

(сесија, М. Свилар)

15h - Народни музеј Панчево, сала за повремене поставке

Ђурђа Обрадовић, ЛАНЕНО УЉЕ ИЛИ ВЛАКНО – УПОТРЕБА ЛАНА У НЕОЛИТУ

Marija Svilar, GRNČARIJA I TEKSTIL U KASNOM NEOLITU

Селена Витезовић, ОБРАДА ТЕКСТИЛА У НЕОЛИТУ: ШТА КАЖУ КОШТАНЕ АЛАТКЕ?

Јулка Кузмановић Цветковић, ФИГУРИНЕ – МОДА У ПЛОЧНИКУ

Дискусија / Discussion

Miloš Jevtić, Olivera Ninčić, O KERAMIČKIM PRIŠLJENCIMA IZ MLAĐE PRAISTORIJE I OSTACIMA DRVENOG VRETENA SA ŽIDOVARA

Marko Dizdar, Marija Ljuština, O PRELJAMA I VEZILJAMA KOJE ROČIVAJU NA NEKROPOLI ZVONIMIROVO-VELIKO POLJE

Ана Смук, ПРОИЗВОДЊА ЛАНЕНОГ ПЛАТНА - ЕТНОГРАФСКИ И ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ

Olivera Ninčić, REKONSTRUKCIJA RAZBOJA SA TEGOVIMA IZMEĐU IDEALNOG MOMENTA I VARIJABLI

Дискусија / Discussion

ПЕТАК 1. ЈУН 2018.

9.30–12,30h Рад по секцијама и сесијама

Секција за за средњовековну археологију (Народни музеј Панчево, сала за повремене поставке)

Секција за Биоархеологију (Културни центар Панчева, сала 3. спрат)

Сесија: археометрија у служби српске археологије (Градска библиотека Панчево, читаоница 1. спрат)

Сесија: XX година нових истраживања Винче - Бело брдо (Народни музеј Панчево, свечана сала)

12.30h Одржавање XLI редовне Скупштине САД (Народни музеј Панчево)

Маја Ђорђевић, ТРИБИНА: МОГУЋНОСТ ПРОШИРЕЊА ЛИСТЕ КАТЕГОРИСАНИХ АРХЕОЛОШКИХ НАЛАЗИШТА

14h **Пауза**

16h **Наставак рада по секцијама и сесијама**

20h **Заједничка вечера**

СЕКЦИЈА ЗА ЗА СРЕДЊОВЕКОВНУ АРХЕОЛОГИЈУ (секција, Б. Микић Антонић)

9,30h - Народни музеј Панчево, сала за повремене поставке

Јасминка Богић, Огњен Младеновић, ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА ЛОКАЛИТЕТА БАЊИЦА У ОПШТИНИ СВРЉИГ

Душан Рашковић, АРХЕОЛОГИЈА НА ФЕЈСБУКУ И ПРИМЕРИ
ГЕРМАНСКИХ НАЛАЗА У СРЕМУ

Јелена Ђорђевић, Војислав Ђорђевић, РАНОСРЕДЊОВЕКОВНО
НАСЕЉЕ И ГРОБЉЕ „ЛИВАДЕ“ КОД ПАНЧЕВА. КА УТВРЂИ-
ВАЊУ ХРОНОЛОГИЈЕ РАНОСРЕДЊОВЕКОВНОГ ПЕРИОДА
У СРПСКОМ БАНАТУ

Мирко Бабић, АРХЕОЛОШКИ ОСТАЦИ НЕМАЊИЋКИХ ЗА-
ДУЖБИНА ЗАПАДНО ОД ДРИНЕ

Марин Бугар, ЈОШ ЈЕДАН ЗДРАВИЊСКИ НАДГРОБНИК

Марија Каличанин – Крстић, Бојана Шаренац, АРХЕОЛОШКА
ИСТРАЖИВАЊА НА ЛОКАЛИТЕТУ ЦРКВИНА У КАМЕНИ-
ЦИ

Дискусија / Discussion

Емина Зечевић, ЗАОВИНЕ КОД БАЈИНЕ БАШТЕ – СОНДАЖ-
НА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У 2017. ГОДИНИ

Татјана Михаиловић, ИСТРАЖИВАЊЕ ДВЕ ЦРКВЕ У ОКОЛИ-
НИ БАЉЕВЦА НА ИБРУ

Nadezhda Kecheva, ARCHAEOLOGICAL MAP OF
BULGARIA – GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEMS IN
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEYS

Јелена Ђорђевић, Војислав Ђорђевић, ИСТОРИЈАТ ИСТРАЖИ-
ВАЊА СРЕДЊОВЕКОВНИХ НАЛАЗИШТА ОД ОСНИВАЊА
НАРОДНОГ МУЗЕЈА ПАНЧЕВО ДО ДАНАС

Ивана Грујић, СТАРИ ГРАД ТРЕБИЊЕ – АРХЕОЛОШКА ИС-
ТРАЖИВАЊА

Ивана Грујић, АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У ПОРТИ
ЦРКВЕ СВ. ГЕОРГИЈА У СОПОТНИЦИ, НОВО ГОРАЖДЕ

Дискусија / Discussion

СЕКЦИЈА ЗА БИОАРХЕОЛОГИЈУ
(секција, Н. Миладиновић-Радмиловић)
9.30h - Културни центар Панчева, сала 3. спрат

Селена Витезовић, ЛОВНО И РИБОЛОВНО ОРУЖЈЕ ОД КОШТАНИХ СИРОВИНА СА ЛОКАЛИТЕТА ВИНЧА-БЕЛО БРДО (ИСКОПАВАЊА 1930-их ГОДИНА)

Tzvetana Popova, Hanna Hristova, SUBSISTENCE ECONOMY IN THE TERRITORY OF BULGARIA: ARCHAEOBOTANICAL RECORDS OF WILD PLANTS FROM NEOLITHIC AND CHALCOLITHIC SETTLEMENTS

Ивана Живаљевић, Весна Димитријевић, Софија Стефановић, Марије Баласе (Marie Balasse), ДУЖИНА СИСАЊА КОД ТЕЛАДИ И ПОЧЕЦИ УПОТРЕБЕ КРАВЉЕГ МЛЕКА У ЉУДСКОЈ ИСХРАНИ: ПОТЕНЦИЈАЛИ ИЗОТОПСКИХ АНАЛИЗА

Mario Novak, Dženi Los, Ivor Janković, ŽIVOT I SMRT TIJEKOM NEOLITIKA NA JUGU PANONSKE NIZINE – PRELIMINARNI REZULTATI BIOARHEOLOŠKE I MOLEKULARNE ANALIZE LJUDSKIH OSTATAKA S NALAZIŠTA BELI MANASTIR-ROPOVA ZEMLJA

Марко Порчић, Софија Стефановић, Марија Кречковић, ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ И ДРУШТВЕНИ СТАТУС У МОКРИНУ: НОВИ ПОГЛЕД НА СТАРЕ ПОДАТКЕ

Јелена Марковић, Адела Новотна, Ивана Живаљевић, Сања Којић, Бојан Петровић, Аца Ђорђевић, Софија Стефановић, ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП АНАЛИЗИ СПАЉЕНИХ ЉУДСКИХ ОСТАКА: ПРИМЕР НЕКРОПОЛЕ СА ЛОКАЛИТЕТА КОНОПИШТЕ

Дискусија / Discussion

Тамара Павловић, Ксенија Ђукић, Марија Ђурић, СКЕЛЕТНИ МАТЕРИЈАЛ ИЗ КАСНОАНТИЧКИХ НЕКРОПОЛА НА ТЕРИТОРИЈИ БАНАТА И БАЧКЕ: НЕАДЕКВАТНА ЗАШТИТА И НЕДОВОЉНА ИСТРАЖЕНОСТ

Наташа Миладиновић-Радмиловић, Драгана Вуловић, Неда Димовски, СЛУЧАЈЕВИ ФУЗИЈЕ САКРУМА И ИЛИЈАЧНИХ КОСТИЈУ НА СРЕДЊОВЕКОВНИМ НАЛАЗИШТИМА У СРБИЈИ

Маја Миљевић, ЗДРАВСТВЕНИ ПОРЕМЕЋАЈ У РАСТУ И РАЗВОЈУ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ: ПРИМЕР ЖЕНЕ САХРАЊЕНЕ НА ЛОКАЛИТЕТУ ЂУРИНЕ ЋЕЛИЈЕ (XV-XVII ВЕК) У ОБЛАСТИ РУДНИКА

Ксенија Ђукић, Тамара Павловић, Милорад Игњатовић, Марија Ђурић, ПОЗНАТ УЗРОК СМРТИ И НЕПОЗНАТ КОНТЕКСТ: СКЕЛЕТНИ ОСТАЦИ СА ЛОКАЛИТЕТА КОСАНЧИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 12-16, СКЛАД 717

Илија Микић, Весна Бикић, Илија Данковић, НЕКРОПОЛА НА ЛОКАЛИТЕТУ НАД КЛЕПЕЧКОМ (КЛИЧЕВАЦ) – РЕЗУЛТАТИ АРХЕОЛОШКЕ И АНТРОПОЛОШКЕ АНАЛИЗЕ

Дискусија / Discussion

СЕСИЈА: АРХЕОМЕТРИЈА У СЛУЖБИ СРПСКЕ АРХЕОЛОГИЈЕ **(сесија, К. Шарић)**

9.30h - Градска библиотека Панчево, читаоница 1. спрат

Владица Цветковић, Кристина Шарић, Јосип Шарић, СИРОВИНЕ ЗА ИЗРАДУ ОКРЕСАНИХ АРТЕФАКАТА ИЗ ЛЕПЕНСКОГ ВИРА: ОД РУТИНСКЕ ПЕТРОГРАФСКЕ ОДРЕДБЕ ДО САГЛЕДАВАЊА ГЕОЛОШКОГ КОНТЕКСТА

Вера Богосављевић Петровић, Дивна Јовановић, ИЗ УГЛА ПЕТРОАРХЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА О ЦИРКУЛАЦИЈИ КАМЕННИХ СИРОВИНА У НЕОЛИТУ ЦЕНТРАЛНОГ БАЛКАНА

Младен Јовичић, Владица Цветковић, Кристина Шарић, АРХЕОМЕТРИЈСКА СТУДИЈА ЖРВЊЕВА ИЗ АНТИЧКОГ ПЕРИОДА СА ТЕРИТОРИЈЕ СРБИЈЕ

Зоран Миладиновић, ПРИМЕНА НЕДЕСТРУКТИВНИХ МЕТОДА ИДЕНТИФИКАЦИЈЕ ЈУВЕЛИРСКОГ КАМЕНА У АРХЕОЛОГИЈИ

Кристина Шарић, Сузана Ерић, Весна Бикић, ПРИМЕНА МИНЕРАЛОШКО-ПЕТРОЛОШКЕ АНАЛИЗЕ У ПРОУЧАВАЊУ КЕРАМИКЕ КРОЗ ПРИМЕР ИСПИТИВАЊА СРЕДЊОВЕКОВНЕ КЕРАМИКЕ ИЗ МАНАСТИРА СТУДЕНИЦА

Драгана Антоновић, Момир Вукадиновић, ГЕОФИЗИЧКА ИСТРАЖИВАЊА ДОЊЕГ ДЕЛА ПРАИСТОРИЈСКОГ РУДНИКА ПРЉУША – МАЛИ ШТУРАЦ

Дискусија / Discussion

Michael Mlyniec, RECONSTRUCTING THE EARLIEST EVIDENCE FOR COPPER SMELTING? EVIDENCE FROM THE MORAVA VALLEY, SERBIA

Thomas, P., Derikonjić, S., Pendić, J., Schapals, F., Jablanović, A., Koszczinski, K., Heil, N., Roberts, B. W., Marić, M., Rehren, Th., Stöllner, T., Radivojević, M., ЈАРМОВАЦ – ЦУРАК: ПРАИСТОРИЈСКИ (КАС-НОХАЛКОЛИТСКИ) РУДНИК БАКРА У ПРИБОЈУ

Велибор Кагић, XRF АНАЛИЗЕ СРЕБРНИХ ПРЕДМЕТА ИЗ ХУМКЕ У ВЕЛИКОЈ КРСНИ КОД МЛАДЕНОВЦА

Слободан Богојевић, Катарина Дмитровић, Бојан Костић, SEM – EDS АНАЛИЗА ОДАБРАНИХ ФРАГМЕНАТА ГВОЗДЕНИХ ДЕЛОВА ТОЧКОВА КОЛА СА ЛОКАЛИТЕТА УМКЕ У АТЕНИЦИ КОД ЧАЧКА

Алена Здравковић, Милорад Игњатовић, РЕВИЗИЈА МИНЕРАЛОШКЕ КАРАКТЕРИЗАЦИЈЕ АНТИЧКИХ ГЕМА ПРИМЕНОМ НЕДЕСТРУКТИВНИХ МИНЕРАЛОШКИХ ИНСТРУМЕНТАЛНИХ МЕТОДА

Предраг Вулић, Весна Матовић, Драгана Рогић, САВРЕМЕНА АРХЕОМЕТРИЈСКА ИСПИТИВАЊА РИМСКИХ ЗИДНИХ СЛИКА ИЗ ВИМИНАЦИЈУМА

Дискусија / Discussion

СЕСИЈА: XX ГОДИНА НОВИХ ИСТРАЖИВАЊА

ВИНЧЕ - БЕЛО БРДО

(сесија, Н.Н. Тасић, К. Пенезић)

9.30h - Народни музеј Панчево, свечана сала

Ненад Н. Тасић, АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У ВИНЧИ III

Александра Шајновић, Милица Кашанин-Грубин, Кристина Пенезић, Сања Стојадиновић, Гордана Гајица, Бранимир Јованчићевић, ГЕОХЕМИЈСКО ИСПИТИВАЊЕ СЕДИМЕНАТА ИЗ АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА ВИНЧА (БЕОГРАД, СРБИЈА)

Јелена Булатовић, Кристина Пенезић, АРХЕОЗООЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА НАЛАЗИШТУ ВИНЧА-БЕЛО БРДО – ДОПРИНОС ПРОУЧАВАЊУ РАНОВИНЧАНСКЕ ЕКОНОМИЈЕ

Ksenija Borojević, Sarah Sherwood, MICROSTRATIGRAPHIC INVESTIGATIONS AT VINČA-BELO BRDO

Ана Ђуричић, ТЕХНОЛОГИЈА ИЗРАДЕ ПЕЋИ ИЗ КУЋЕ 01/06 СА ЛОКАЛИТЕТА ВИНЧА – БЕЛО БРДО

Дискусија / Discussion

Ана Трипковић, Михаило Радиновић, Марко Порчић, Софија Стефановић, ТЕЛЕСНОСТ И ПРИКАЗИ ТРУДНОЋЕ У КАСНОМ НЕОЛИТУ: АНТРОПОМОРФНЕ ФИГУРИНЕ СА ЛОКАЛИТЕТА ВИНЧА - БЕЛО БРДО

Вера Богосављевић Петровић, ВИНЧА – БЕЛО БРДО ТОКОМ РАНОБАКАРНОГ ДОБА: ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ОКРЕСИВАЊА КАМЕНИХ АРТЕФАКАТА

Стеван Ђуричић, Бранислава Лазаревић Тошовић, КОНЗЕРВАЦИЈА И РЕСТАУРАЦИЈА НА ЛОКАЛИТЕТУ ВИНЧА - БЕЛО БРДО

Милорад Игњатовић, Драгана Филиповић, Ненад Тасић, Кристина Пенезић, АРХЕОЛОГИЈА ЗА ЈАВНОСТ – 20 ГОДИНА ИСКУСТВА ПРОЈЕКТА ВИНЧА

Дискусија / Discussion

Постери:

Кристина Пенезић, ГДЕ ЈЕ БИО ДУНАВ ТОКОМ НЕОЛИТА?

Ненад Н. Тасић, Кристина Пенезић, Мирослав Марић,
ВЕРТИКАЛНА СТРАТИГРАФИЈА ВИНЧЕ

Драгана Филиповић, Драгана Перовановић, Неименовани
учесници археолошких ископавања у Винчи, ЗАМЕТАК И
ДИСЕМИНАЦИЈА АРХЕОБОТАНИЧКИХ ИСТРАЖИВАЊА У
ВИНЧИ 2001-2016.

Кристина Пенезић, Ненад Н. Тасић, Настасија Радовановић,
ВИНЧА У СТРУЧНОЈ ЈАВНОСТИ - ПУБЛИКАЦИЈЕ

СУБОТА 2. ЈУН 2018.

9h **Екскурзија**

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ УПРАВНОГ ОДБОРА САД ОД ЈУНА 2017. ДО МАЈА 2018. ГОДИНЕ

Извештај о раду Управног одбора Српског археолошког друштва у периоду од јуна 2016. до маја 2017. године започећемо кратким извештајем о Скупу одржаном у Београду, од 5. до 7. јуна 2017. године. Скуп је организован у сарадњи са Археолошким институтом у Београду. Будући да је наш домаћин обележавао 70 година постојања и рада, заједно су организовани *XL скупштина и годишњи скуп Српског археолошког друштва и Прослава 70 година Археолошког института (Mnemosynon firmitatis)*. На радном делу скупа Друштва изложено је 86 реферата, док су сарадници Археолошког института, у делу посвећеном раду те институције изложили 25 реферата. Овом приликом се још једном захваљујемо Археолошком институту на помоћи у организацији Скупа. Захвалност такође дугујемо и Народном музеју у Београду, који је великом донацијом својих издања обезбедио вредне поклоне за све учеснике Скупа, као и Филозофском факултету у Београду који нам је уступио салу за одржавање Скупштине. Такође бисмо желели да истакнемо да су материјални трошкови организовања скупа (израда и штампа Програма и зборника апстрактата, рекламног материјала, сертификата) по први пут у потпуности финансирани од стране Министарства културе и информисања.

У протеклих годину дана Управни одбор Српског археолошког друштва одржао је четири седнице. Поред тога, УО је имао активну и успешну преписку и сарадњу по питању решавања текућих проблема и мимо самих седница. Крајем 2017. године из штампе је изашао Гласник САД 33. Из штампе су изашла и два посебна издања Српског археолошког друштва. Зборник радова *Bioarheologija na Balkanu: markeri okupacionog stresa i druge studije*, чије су уреднице биле колегинице Наташа Миладиновић-Радмиловић и Ксенија Ђукић, а издат је у суиздаваштву са Благом Сирмијума из Сремске Митровице. Такође је из штампе изашао и зборник радова *Archaeotechnology Studies: raw material*

exploitation from Prehistory to the Middle Ages, уредница Селене Витезовић и Драгане Антоновић. Било је планирано да Друштво учествује, као суиздавач, у издавању књиге колеге Александра Јаблановића, али се од тога одустало због немогућности постизања договора о поштовању ауторских права код појединих прилога. УО САД је донео и одлуку о објављивању *Споменице професору Ђорђу Јанковићу*, која ће бити издата у наредном периоду.

Током 2017. године, реализован је и пројекат Друштва *Подизање свести о значају археолошког наслеђа*, под руководством Адама Црнобрње, који је финансирало Министарство културе и информисања, а помогнут је и од стране локалних музеја и локалних самоуправа. Детаљан опис овога пројекта дат је у Зборнику апстраката и програму Скупа објављеном 2017. године (стр. 38-41), те ћемо овом приликом само навести градове у којима је реализован, институције које су нам биле домаћини, колеге које су учествовале са уводним излагањима и број учесника из локалних самоуправа: Петровац на Млави (Завичајни музеј Петровац на Млави, Јасмина Живковић, 22 особе), Прокупље (Народни музеј Топлице, Јулка Кузмановић-Цветковић, 56 особа), Пирот (Предраг Пејић, 12 особа), Обреновац (ГО Обреновац, Адам Црнобрња, 21 особа), Шабац (Народни музеј Шабац, Гордана Ковић, 12 особа), Чачак (Народни музеј Чачак, Катарина Дмитровић, 13 особа), Параћин (Завичајни музеј Параћин, Бранислав Стојановић, 21 особа) и Жагубица (Завичајни музеј Хомоља, Оливера Филиповић, 24 особе). За сарадњу у реализацији пројекта *Подизање свести о значају археолошког наслеђа* током 2018. године интересовање је показало 13 музеја. Реализација пројекта била је праћена и од стране штампаних и електронских медија, те смо евидентирали око 30 прилога на РТС-у, регионалним и локалним медијима, што доприноси и видљивости самог Друштва у широј заједници. Поред тога, активности и реакције Друштва по питању уништавања археолошког наслеђа доспеле су у медије још десетак пута, а издвојили бисмо прилог *Крађа археолошких добара* у емисији “Тако стоје ствари” на РТС 1, у трајању од 20-ак минута,

будући да је то била ретка прилика да је емисија имала форму дискусије са више учесника, где је поред представника Друштва учествовао и представник Царине, док је представник МУП-а отказао учешће.

Пратећи медијске прилоге о археологији, наишли смо и на прилог у Дневнику РТВ Војводине, у коме је своје активности промовисало удружење Археоаматери. Тим поводом УО је упутио допис надлежном Министарству културе и информисања, са захтевом на реаговање.

По позиву организатора, представник Друштва узео је учешће и на неколико јавних скупова: први и други округли сто *Будућност признања за врхунски допринос националној култури*, у Заводу за проучавање културног развика 15. и 29. јануара 2018. године, Панел дискусија *Heritage Tourism in Serbia: Problems of Protection, Presentation and Sustainable Development*, у оквиру Belgrade International Tourism Conference коју је 24. марта 2018. организовала Висока туристичка школа у Београду. Српско археолошко друштво помогло је и снимање кратког филма удружења „Шта хоћеш”, *Metalla Tricornensia: Kosmaj*, који је премијерно приказан на отварању 19. Међународне смотре археолошког филма у Југословенској кинотеци.

Исцрпни извештаји за све реализоване пројекте на време су послати надлежним министарствима.

Крајем 2017. године УО је добио допис од колеге Горана Митровића из Народног музеја Врање, у коме нам је скренута пажња на могућност да једно од њихових радних места буде угашено. Реаговали смо упућивањем дописа њиховој институцији и надлежнима у локалној самоуправи Града Врања, а у Народног музеју Врање није угашено радно место археолога.

Српско археолошко друштво је од 2011. године добило статус репрезентативног удружења у култури за област непокретног културног наслеђа, а УО одбор је 2018. године донео одлуку да конкуришемо и за додељивање статуса репрезентативног удружења и за области покретног културног наслеђа и научне и еду-

кативне делатности у култури. Српско археолошко друштво је и једино струковно удружење које има представника у *Комисији за утврђивање репрезентативности удружења у култури* Министарства културе и информисања.

У првој половини 2018. године Друштво је конкурисало и на више јавних конкурса код надлежних министарстава. Код Министарства науке конкурисали смо пројектом *XLI скупштина и скуп САД* (одобрено 150.000,00 динара за издавање зборника радова). Код Министарства културе и информисања конкурисали смо са три пројекта: *Издавање часописа Гласник САД 34/2018* (одобрено 526.970,00 дин), *Подизање свести о значају археолошког наслеђа и унапређење рада Српског археолошког друштва* (одобрено 376.670,00 дин) и *Додир археологије – тактилна презентација археолошког наслеђа* (област музејско наслеђе, руководилац Ненад Јончић, нису нам одобрена средства). Код пројекта ТВ серије *АрхеологИја* (снимање кратких филмова о значајним, али медијски слабије заступљеним археолошким локалитетима), из области производње медијских садржаја намењених телевизији, за који је конкурисало удружење *Шта хоћеш*, наше Друштво учествује као партнер, без финансијских обавеза. Друштво је конкурисало и за редовна средства намењена репрезентативним удружењима у култури али, будући да још нико није показао интересовање за стицањем статуса самосталног стручњака у области непокретног културног наслеђа, та средства нисмо могли да добијемо. Таквој ситуацији је допринело и, по нашем мишљењу, неправилно и непотпуно тумачење Закона о култури, због чега је УО упутио допис Министарству културе. Из истог нам је одговорено да ће, због решавања проблема на који смо указали, бити организован састанак представника министарстава културе и финансија са представником Друштва.

Крајем априла 2018. године поднели смо захтев Секретеријату за имовинско правне послове Града Београда, којим смо тражили додељивање пословног простора за Друштво по повлашћеној цени, у складу са постојећим правилницима. Одговор очекујемо ускоро.

Међутим, да бисмо у будућности могли да плаћамо најам простора за Друштво, чак и по повлашћеној цени, за то морамо имати стабилне изворе прихода, а наш једини стални извор сопствених прихода јесу чланарине. У тренутку писања овога извештаја, Друштво има, у складу са Статутом, 276 редовних чланова. При том броју чланова, за 2016. годину нису уплаћене 34 чланарине, за 2017. годину 71 чланарина, а за 2018. годину чак 255 чланарина. То практично значи да је Друштво принуђено да се ослања готово искључиво на средства прибављена по основу дуговања чланства од претходних година. Измирење чланарине је практично и једина обавеза чланова, која се у целости компензује преузимањем Гласника САД за текућу годину чија је појединачна производна цена сада већ знатно виша и од чланарине за запослене колеге. Све остале обавезе које Друштво током године има обављају волонтерски чланови радних тела (Управни одбор, Редакција Гласника, Надзорни одбор). Због тога апелујемо да се чланарине редовно измирују, јер само на тај начин се може обезбедити нормално функционисање Друштва.

За бољи рад Друштва било би неопходно и укључивање већег броја чланова у његов редован рад. Свака иницијатива је добро дошла, и свако од чланова може предложити неку нову активност и преузети на себе њену реализацију, а на Управном одбору је одговорност да изабере и одобри те активности, као и да помогне у обезбеђивању услова за њихове реализације. Молили бисмо вас да о томе размишљате, и да и на тај начин помогнете да Друштво што боље ради у наредном периоду.

На крају, Управни одбор Српског археолошког друштва се захваљује нашем овогодишњем домаћину, Народном музеју у Панчеву, на гостопримству и суорганизацији XLI скупа и скупштине САД.

Адам Н. Црнобрња
председник Српског археолошког друштва

**ИЗВЕШТАЈ О ФИНАНСИЈСКОМ ПОСЛОВАЊУ
СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА**

За период од 1.1.-31.12.2017. године

Приходи:

Донације :

- Министарство културе	382.899,07
- Министарство културе	240.452,83
- Министарство просвете и науке.....	148.560,60
Приходи од камате.....	234,43
Чланарине	172.750,00
Укупно	944.896,93

Расходи (буџетски рачун- Мин. просвете и науке):

Штампа публикације.....	148.500,00
-------------------------	------------

Расходи (буџетски рачун- Мин. културе Гласник):

Поштарина.....	40.000,00
Штампа „Гласник САД“	139.590,00
Ауторски хонорари	195.229,07
ИСБН, ЦИП	8.080,00
Укупно.....	382.899,07

Расходи (буџетски рачун- Мин. културе Подизање свести):

Уговори о делу.....	26.582,29
Штампа рекламног материјала.....	49.725,00
Ауторски хонорари	61.652,01
Путне дневнице.....	26.400,00
Услуге смештаја.....	13.315,02
Употреба соп.возила у служ.сврхе.....	23.178,51
Штампа публикације.....	39.600,00
Укупно.....	240.452,83

Расходи:

Канцеларијски материјал.....	18.184,19
Уговори о делу.....	55.379,75
Путне дневнице.....	44.000,00
Остали трош.путовања.....	3.360,00
Птт трошкови.....	369,00
Рекламни материјал.....	7.692,00
Трошкови репрезентације.....	5.500,00
ИСБН, ЦИП	2.250,00
Трошкови платног промета.....	5.861,20
Штампа публикације.....	8.525,00
Остали ситни трошкови	15.570,83
Негативне курсне разлике	66.861,98
Укупно.....	233.553,95

Укупни расходи за 2017.годину износе 1.005.405,85

- Затечено стање на почетку 2017. године, на рачуну сопствених прихода, износи 257.052,26 рсд.
- Затечено стање на почетку 2017. године, на девизном рачуну (EURO), износи 1.525.737,40 рсд.
- Затечено стање на почетку 2017. године, на девизном рачуну (USD), износи 25.586,76 рсд.

Стање на динарском рачуну	263.390,92
Стање на девизном рачуну (EURO)	1.548.897,03
Стање на девизном рачуну (USD)	26.941,12
Стање на буџетском рачуну	559,40
Купци у земљи (дуг Иницијала)	11.193,70

Подносилац извештаја Маја Јовановић

**ПРЕДЛОГ ФИНАНСИЈСКОГ ПЛАНА РАДА СРПСКОГ
АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА ЗА ПЕРИОД
ЈУН 2018. – ЈУН 2019. ГОДИНЕ**

Вршење поверених послова репрезентативних удружења у култури

Правни саветник 20.000,00 нето x 12 месеци	
(уговор о делу)	379.680,00
Рачуноводствене услуге 10.000,00 нето x 12 месеци	
(уговор о делу)	189.840,00
Технички секретар 25.000,00 нето x 12 месеци	
(уговор о делу)	545.850,00
Трошкови рада комисије 30.000,00 нето x 5	
(уговор о делу)	237.340,00
Телефон, два пакета x 12 месеци (рачун)	25.000,00
Канцеларијски материјал, на годишњем нивоу	60.000,00
Електрична енергија x 12 месеци (рачун)	60.000,00
Одржавање web сајта, 6.300,00 нето x 12 месеци	
(уговор о делу)	120.000,00
УКУПНО	1.617.710,00

Планирани сопствени приходи (чланарине)..... 220.000,00

Планирани приходи по основу конкурса код надлежних министарстава

Гласник Српског археолошког друштва 35/2019 (конкурс Министарства културе).....	540.000,00
Пројекат ‘‘Подизање свести о значају археолошког наслеђа и унапређење рада САД’’ (рад са локалним самоуправама и Скуп САД, конкурс Министарства културе).....	400.000,00
Штампа зборника радова са скупа САД (конкурс Министарства ПНТР).....	150.000,00
УКУПНО	1.090.000,00

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА ПАЛЕОЛИТ И МЕЗОЛИТ

На прошлогодишњем скупу Српског археолошког друштва у Београду, Секција за палеолит и мезолит је учествовала у организацији сесије „Насељавање клисура и кањона у праисторији, антици и средњем веку“. На сесији се расправљало о бројним проблемима који се везују за истраживање и интегративну заштиту природних и културних добара у овим геоморфолошким формацијама.

Планирано је да се започне рад на припреми скупа посвећеном идентификацији носилаца културних, демографских и бихевиоралних промена у палеолиту и мезолиту Балкана. Скуп ће бити одржан 2018. године а на њему ће бити расправљано о проблемима који се везују за утврђивање биолошке и културне припадности носилаца палеолитских и мезолитских технокомплекса. На скупу ће бити размотрени домети и ограничења класичног приступа у испитавању ових појава, али и алтернативне могућности њиховог тумачења.

Душан Михаиловић
председник Секције за палеолит и мезолит САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА ПРАИСТОРИЈСКУ АРХЕОЛОГИЈУ

Редовни годишњи састанак Секције за праисторијску археологије САД одржан је током годишњег скупа САД у Београду 6. јуна 2017. године. Том приликом приказано је укупно 18 реферата, док је секцији присуствовало више од 60 колега.

На овом месту треба истаћи сада већ устаљено учешће колега из иностранства на праисторијској секици, и то не само са подручја бивше Југославије, већ и из Немачке, Енглеске, Ирске, или Пољске.

На крају излагања приступило се избору новог председника Секције и једногласно је одлучено да ће др Драган Милановић (Археолошки институт Београд) преузети ову функцију од доле потписаног.

Војислав Филиповић
председник Секције за праисторијску археологију САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА КЛАСИЧНУ АРХЕОЛОГИЈУ

Годишњи састанак Секције за класичну археологију САД је одржан током редовног годишњег скупа САД у Београду од 5-7 јуна 2017. године. У оквиру опште секције за класичну археологију (председавала Н. Гавриловић Витас) презентовано је 14 радова стручњака из Археолошког и Балканолошког института, Филозофског факултета у Београду, Народног музеја у Београду, Музеја Понишавља Пирот, Народног музеја Крушевац, Републичког завода за заштиту споменика културе Београд, Завода за заштиту споменика културе Сремска Митровица, Завода за заштиту споменика културе Ниш, Универзитета Приморска Института за Медитеранско наслеђе у Љубљани и Универзитета Ел Мергеб Либија.

У оквиру секције за класичну археологију, одржана је и сесија под насловом „Антички култ на Балкану кроз археолошке налазе и иконографију“ (организатори: Н. Гавриловић Витас и С. Петковић), у којој је представљено 11 радова колегиница и колега из: Хрватске академије знаности и уметности (одељење за археологију) из Загреба, Брисела, Музеја Крајине Неготин, Завичајног музеја Књажевац, Народног музеја Крушевац, Музеја Понишавља Пирот, Музеја града Скопља, Филозофског факултета Скопље, Народног музеја у Зајечару и Археолошког института у Београду. Након излагања и из секције за класичну археологију и сесије „Антички култ на Балкану кроз археолошке налазе и иконографију“, уследиле су дискусије током којих је расправљано о

результатима нових истраживања и значају различитих налаза са локалитета из периода антике, важности аналогија са територија других римских провинција и значају презентације и промоције археолошких локалитета након археолошких истраживања и конзервацијских радова.

На секцији за класичну археологију САД је укупно представљено 25 радова домаћих и иностраних колегиница и колега. Најављена је и припрема публикације која би обухватала радове презентоване на сесији „Антички култ на Балкану кроз иконографију и археолошке налазе“, а која би представљала први број међународног Зборника радова секције за класичну археологију САД, за шта је у мају и упућен позив ауторима сесије и излазак публикације се планира до краја 2018. године. Најављено је и почињање одржавања редовних јесењих састанака секције за класичну археологију САД и у другом термину (поред састанка у оквиру годишњег скупа Српског археолошког друштва), крајем 2018. године у Београду. Жеља и циљ би били чешће окупљање колегиница и колега античара из различитих делова Србије, у контексту бољег упознавања међусобног рада и резултата археолошких истраживања, размене искустава, као и промоција античког наслеђа са простора Србије.

Надежда Гавриловић Витас
председница Секције за класичну археологију САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА СРЕДЊОВЕКОВНУ АРХЕОЛОГИЈУ

Рад средњовековне секције током 2017. године одржавао се у два термина, крајем пролећа у оквиру XL Скупштине и годишњег скупа Српског археолошког друштва (1) и у јесен на редовном састанку Средњовековне секције САД (2).

1) XL Скупштина и годишњи скуп Српског археолошког друштва одржани су од 5. до 7. јуна 2017. године у Београду, у САНУ, а поводом 75 година Археолошког института и 40. Скупштине САД.

У оквиру Средњовековне секције пријављено је седам радова:

- 1) Емина Зечевић, Народни музеј Београд: *Кулина у Бајиној башти, истраживања у 2016.*
- 2) Марин Бугар, Народни музеј Крушевац: *Резултати систематских истраживања локалитета „Бедем” - кампања 2015.*
- 3) Милан Савић, Куршумлија: *Локалитет Марина кула код Куршумлије*
- 4) Мирко Вранић: *Средњовековни бронзани топузи са територије Општине Сврљиг*
- 5) Мирко Бабић, Музеј Семберије (није одржан): *Археолошка ископавања на доњем и горњем граду сребреничке тврђаве 2006. и 2007. године*
- 6) Мирослав Б. Вујовић, Јелена Љ. Цвијетић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду: *Позносредњовековни жетон из доњег града Београдске тврђаве*
- 7) Теодора Младеновић, Лебане (није одржан): *Лов у средњовековној Србији: историјски извори и археозоолошка сведочанства*
- 8) Марина Бунарџић, РЗЗСК (реферат првобитно представљен на Секцији за класичну археологију, накнадно на Средњовековној секцији), *Археолошка истраживања тврђаве Голубац са подграђем*
- 9) Лорбер Чртомир, Словенија (накнадно пријављен реферат): *Археолошко друштво Југославије* (докторска дисертација)

Након прочитаних реферата, рад секције наставио се актуелним питањима. Бранислава Микић Антонић је потврдила да ће се јесењи сазив Средњовековне секције САД одржати у Бечеју.

2) Редовни јесењи састанак Средњовековне секције САД

Редовни јесењи састанак Средњовековне секције САД одржан је 3-4. новембра 2017. године у Бечеју. Домаћин скупа био је Градски музеј Бечеј. Првог дана скупа предвиђено је окупљање у просторијама хотела ``Imperial Lux``. Свечано отварање одржано је у малој сали хотела, где се одржавао и радни део. За јесењи скуп средњовековне секције пријављено је 11 реферата. Састанак је окупио тридесетак колегиница и колега из различитих делова Србије.

Након поздравне речи директора Градског музеја Бечеј, Душана Иветића, два уводна реферата одржали су Бранислава Микић Антонић, кустос археолог (Градски музеј Бечеј) о налазима из периода Велике сеобе народа са посебним освртом на гепидски

гроб нађен на локалитету Ботра-бензинска станица и Немања Карапанџић, кустос историчар (Градски музеј Бечеј), о средњовековној историји Бечеја. Након тога Јован Коледин (Музеј Војводине) је говорио о аварској сабљи из Дунава, Младен Васиљевић и Ана Смук (студенти археологије) о истраживањима средњовековне цркве на локалитету Дворине на Венчацу у 2017. години и уместо одсутне Ане Цицовић (Музеј рудничко-таковског краја из Горњег Милановца) Дејан Радичевић (Филозофски факултет Београд) је говорио о новим истраживањима средњовековног Рудника.

Након паузе Рашко Рамадански (Музеј у Сенти) је говорио о необјављеним налазима са гробља IX-XI века у Горњем Брегу код Сенте, Војкан Милутиновић (коаутор Гордана Гаврић, Завод из Краљева) о цркви Светог Николе у Баљевцима. Душица Веселинов (ЗЗСКГНС) је представила резултате заштитних археолошких ископавања на територији града Новог Сада у периоду 2013-2015. године, Ивана Гаврић (Музеј у Требињу) је представила истраживања у порти цркве у Новом Горажду, Драган Радојевић (Сомбор) је говорио о средњовековној цркви у Бачком Моноштору - Бартан. Бранислава Микић Антонић је говорила о новим налазима у порти Фрањевачког манастира у Бачу. На крају је Угљеша Војводић (дипломирани археолог) (коаутор Владан Видосављевић из Новог Пазара) говорио о археолошким истраживањима на локалитету Дубље изнад куће у Новом Пазару.

Након реферата одржан је кратки радни састанак у вези одржавања наредног јесењег сазива Средњовековне секције. Заједничка вечера приређена је у хотелу.

Следећег дана организован је обилазак преводнице у Бечеју изграђене крајем XIX века који је и споменик техничке културе од изузетног значаја. Обишли смо и средњовековну цркву Арача у склопу манастирског комплекса (данас видљива само црква) код Новог Бечеја. У повратку смо обишли и новоформиран трг у центру Бечеја.

Тиме је јесењи сазив био завршен.

Бранислава Микић Антонић
председник Средњовековне секције САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА БИОАРХЕОЛОГИЈУ

Секција за биоархеологију је на XL Годишњем скупу у Београду учествовала са радовима у оквиру опште Биоархеолошке секције (председавала Н. Миладиновић-Радмиловић). Учествовали су стручњаци из Археолошког и Балканолошког института у Београду, Института Биосенс (Универзитет у Новом Саду), Филозофског (Одељење за археологију, Лабораторија за биоархеологију), Медицинског (Лабораторија за антропологију, Институт за анатомију и Универзитетска дечија клиника Тиршова) и Стоматолошког факултета (Центар за радиолошку дијагностику) Универзитета у Београду, Instituta za antropologiju (Zagreb, Hrvatska), Antropološkog centra Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Zagreb, Hrvatska), Muzeja Slavonije Osijek (Hrvatska), Hrvatskog restauratorskog zavoda – Služba za arheološku baštinu (Hrvatska), Odjela za kopnenu arheologiju iz Zagreba (Hrvatska) и Universidad Autónoma de Madrid (Spain).

На скупу у Београду укупно је представљено 15 радова. Радови (антрополошке, археоботаничке, археозоолошке и археолошке тематике) хронолошки су обухватили период од праисторије до средњег века.

У 2017. години је, како је и планирано, објављен трећи зборник радова Биоархеолошке секције САД: *Bioarheologija na Balkanu. Markeri okupacionog stresa i druge studije. Radovi Bioarheološke sekcije Srpskog arheološkog društva* (ur. N. Miladinović-Radmilović i K. Đukić). Srpsko arheološko društvo, Blago Sirmijuma, Beograd-Sremska Mitrovica 2017, 1–206.

Наташа Миладиновић-Радмиловић
председница Биоархеолошке секције САД

**ОДБРАЊЕНИ РАДОВИ НА ОДЕЉЕЊУ ЗА
АРХЕОЛОГИЈУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
У БЕОГРАДУ У 2017/18. ГОДИНИ**

ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ

- Јелена Булатовић - *Археозоолошки аспекти друштвених и културних промена на централном Балкану у V миленијуму пре нове ере*
- Ивана Живаљевић - *Риболов на Ђердапу у раном холоцену (10-б. миленијум пре н.е.)*
- Јелена Јовановић - *Исхрана и здравствени статус становника централног Балкана у раном неолиту (6200-5200. г. пре н.е.)*
- Драган Милановић - *Централни Балкан у 5. миленијуму пре н.е.: обрасци насељавања и друштвено економске промене*
- Антонија Ропкић - *Касноантичке виле рустике у Србији*

МАСТЕР СТУДИЈЕ

- Јелена Марковић - *Здравствени статус становника средњовековног насеља Винча-Бело брдо*
- Огњен Младеновић - *Порекло и дистрибуција калаја на територији Србије у периоду позног бронзаног доба и прелазног периода - резултати изотопских анализа*
- Сузана Пуповац - *Средњовековне цркве и манастири северног дела источне Србије*
- Милан Савић - *Налази оружја и војне опреме у погребним контекстима од I века до половине V века у римским провинцијама на територији Србије*

ДИПЛОМСКИ И ЗАВРШНИ РАДОВИ

- Јована Бандовић - *Интерпретација наслеђа светске баштине кроз студију случаја будистичког храмовног комплекса Боробудур у Републици Индонезији*
- Бранко Бацетић - *Идентификација погребног ритуала у мезолиту Ђердапа*
- Драгана Благојевић - *Антропоморфне и зооморфне фигурице у процесу неолитизације Балканског полуострва – везе са Анадолијом и Блиским истоком*
- Рада Вељић-Лесковац - *Скитски мачеви северозападне црноморске регије*
- Дамјан Ивановић - *Механизам са Антикитере – артефакт као сведочанство о астрономском знању Старих Грка*
- Никола Лазаревић - *Приказ методе археомагнетизма са неколико регионалних кривуља*
- Далиборка Мијаиловић - *Апсолутно датовање и историјски периоди – примена радиокарбонске методе на локалитетима из периода средњег века*
- Андреј Мојсић - *Средњовековни замак Милешевац*
- Милица Рајичић - *Антракологија у служби археологије. Антраколошке анализе на локалитетима на Балканском полуострву*
- Мандино Хорвацки - *Мегалитски споменици бронзаног доба Кавказа на примеру Туапсинске регије*

приредио Ристо Драшковић

ЗАПИСНИК СА ХЛ СКУПШТИНЕ СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА ОДРЖАНЕ У БЕОГРАДУ 06. ЈУНА 2017. ГОДИНЕ

***Радно председништво:** Аца Ђорђевић, председавајући, Владан Видосављевић, члан и мр Војислав Ђорђевић, записничар.*

Скупштина је започела са радом у 13 часова у просторијама Филозофског факултета у Београду.

***Присутно:** 69 чланова.*

Дневни ред:

1. Одавање почаст преминулим члановима друштва.
2. Избор радног председништва.
3. Усвајање дневног реда.
4. Ишчлањења из Српског археолошког друштва
5. Пријем нових чланова у Српско археолошко друштво.
6. Усвајање записника са XXXIX Скупштине САД одржане у Вршцу 2016. године.
7. Усвајање финансијског извештаја.
8. Усвајање извештаја о раду Управног одбора.
9. Усвајање извештаја о издавачкој делатности.
10. Предлог финансијског плана рада Српског археолошког друштва за период јун 2017-јун 2018. године.
11. Разно.
12. Избор новог домаћина.

1. Минутом ћутања одата је почаст преминулим члановима САД у претходном периоду између две Скупштине: проф. др Ђорђу Јанковићу, академику Николи Тасићу, Небојши Борићу, др Јовану Глишићу и проф. др Бернару Хензелу.

2. Избор радног председништва

Предлог радног председништва у саставу: Аца Ђорђевић, председавајући, Владан Видосављевић, члан и мр Војислав Ђорђевић, записничар, једногласно је усвојен.

3. Усвајање дневног реда

Предложени дневни ред једногласно је усвојен.

4. Ишчлањења из Српског археолошког друштва.

Војислав Филиповић, потпредседник САД, прочитао је имена доскорашња три члана нашег друштва - Станко Трифуновић, Александар Ивановић и Жељка Калинић, који су доставили писма и дописе у којима обавештавају УО САД да не желе више да буду чланови САД.

Скупштина је констатовала ова ишчлањења.

5. Пријем нових чланова

Војислав Филиповић, потпредседник САД, прочитао је имена 38 кандидата (29 нових кандидата и 9 старих чланова друштва) који су поднели молбу за пријем у чланство САД и који испуњавају све услове за пријем:

Први пут се учлањују у САД:

1. Јасминка Божић
2. Мирко Вранић
3. Тара Вујовић
4. Јован Галфи
5. проф. др Митја Гуштин
6. Илија Данковић
7. Љубомир Јевтовић
8. мр Драган Јовановић
9. проф. др Борис Кавур
10. др Мартина Блечић Кавур
11. др Амран Кхалифа
12. Јелена Марковић
13. Александар Медовић
14. др Илија Микић
15. Милица Миладиновић
16. Милена Милуновић
17. Нела Мићовић
18. Огњен Младеновић
19. Теодора Младеновић
20. Милена Муминовић
21. Алмир Оловчић
22. др Александра Папазовска
23. Југослав Пендић
24. Милан Савић

25. Милица Стојановић
26. Валентина Тодороска
27. др Роберт Хофман
28. Милица Христов
29. мр Александра Червеска

Обнављају чланство:

1. Душица Веселинов
2. др Мирјана Глумац
3. др Снежана Голубовић
4. Ана Ђуричић
5. Бојана Илијић
6. Ненад Јончић
7. мр Веселинка Нинковић
8. мр Тијана Пештерац Станковић
9. мр Деана Ратковић

Др Весна Манојловић поставила је питање да ли међу новим кандидатима има некога ко није из археолошке струке. Др Адам Црнобрња је одговорио да нема статутарних препрека за пријем нових кандидата, те да је у складу са Статутом САД, УО констатовао да могу да буду примљени сви пријављени кандидати.

Нових 35 чланова примљено је у Српско археолошко друштво једногласно.

6. Усвајање записника са XXXIX Скупштине САД одржане у Вршцу 2016. године.

Записник са претходне XXXIX Скупштине САД одржане у Вршцу 2016. године, који је одштампан у Информатору, усвојен је једногласно.

7. Усвајање финансијског извештаја.

Др Адам Црнобрња, председник САД је прочитао Извештај о финансијском пословању Српског археолошког друштва за период од 01.01. до 31.12.2016. године, који је одштампан у Информатору.

Финансијски извештај је усвојен једногласно.

8. Усвајање извештаја о раду Управног одбора.

Др Адам Црнобрња, председник САД, напомиње да је целокупан Извештај о раду Управног одбора за период од јуна 2016. до јуна 2017. године одштампан у Информатору.

Др Емина Зечевић је напоменула да је у Вршцу постављено питање у вези решавања проблема упражњених радних места археолога у различитим установама заштите, па сада поставља питање шта се урадило у вези са том проблематиком.

Др Адам Црнобрња је одговорио да је Министарство културе и информисања више пута и писмено и усмено обавештавано и контактирано у вези са овим проблемом, али да је од Министарства увек добијан одговор да они нису надлежно место за решавање тог питања, већ да су пре свега надлежне локалне самоуправе у којима се те установе налазе.

Мр Бранислава Микић-Антонић није се сложила да је надлежност само у локалним самоуправама.

Др Адам Црнобрња је предложио да се о овом проблему расправља под тачком дневног реда „Разно“.

Извештај о раду УО САД усвојен је једногласно.

9. Усвајање извештаја о издавачкој делатности

Др Дејан Радичевић, уредник Гласника САД, обавестио је чланство о динамици излагања часописа, односно да су током 2016. године приређене две свеске - 31. за 2015. годину и 32. за 2016. годину, чиме је у потпуности надомештено кашњење у динамици излагања бројева, те да коначно имамо Гласник који излази у години за коју су потраживана финансијска средства. Такође обавештава да је часопис друштва поново уврштен у категорисане часописе Министарства науке и технолошког развоја.

За штампање свеске 33 (2017) конкурисало се код Министарства културе и средства су одобрена, а рок за предају радова за ову свеску је продужен до 1. јула текуће године.

Др Адам Црнобрња је обавестио присутне чланове да о осталим видовима издавачке делатности Друштва током 2016. године могу да се информишу у Информатору.

Извештај је усвојен једногласно.

10. Предлог финансијског плана рада Српског археолошког друштва за период јун 2017-јун 2018. године

За реч се јавио Адам Црнобрња, председник САД, који обавештава Скупштину да је, с обзиром на чињеницу да је Српско археолошко друштво постало репрезентативно удружење, потребно усвојити Финансијски план рада САД за 2017/2018. годину.

Документ је приступним члановима Скупштине подељен пре почетка рада:

ПРЕДЛОГ ФИНАНСИЈСКОГ ПЛАНА РАДА СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА ЗА ПЕРИОД ЈУН 2017. – ЈУН 2018. ГОДИНЕ

Вршење поверених послова репрезентативних удружења у култури
Правни саветник 70.000,00 x 12 месеци (плата или хонорар) - 840.000,00 бруто
Рачуноводствене услуге 30.000,00 x 12 месеци (плата или хонорар) - 360.000,00 бруто
Технички секретар 70.000,00 x 12 месеци (плата или хонорар) - 840.000,00 бруто
Телефон, два пакета x 12 месеци (рачун) - 25.000,00
Канцеларијски материјал, на годишњем нивоу - 60.000,00
Електрична енергија (рачун) - 60.000,00
Одржавање web сајта, на годишњем нивоу (хонорар) - 120.000,00 бруто
УКУПНО 2.305.000,00

Планирани сопствени приходи (чланарине) - 200.000,00

Планирани приходи по основу конкурса код надлежних министарстава

Гласник Српског археолошког друштва 34/2018 (конкурс Министарства културе) - 450.000,00
Пројекат “Подизање свести о значају археолошког наслеђа и унапређење рада САД” (рад са локалним самоуправама и Скуп САД, конкурс Министарства културе) - 400.000,00
Штампа зборника радова са скупа САД (конкурс Министарства ПНТР) - 150.000,00
УКУПНО 1.000.000,00

Др Адам Црнобрња извештава да је прва тачка финансијског плана - *Вршење поверених послова репрезентативних удружења у култури* - израђена у консултацији са правним саветником, да су све ставке овог плана потребне, а да би се евентуални простор који би био изнајмљен за потребе САД, морао плаћати из сопствених прихода. Такође је известио да ће незапосленим колегама бити послато обавештење да могу да стекну статус самосталног стручњака у култури.

Др Емина Зечевић је поставила питање да ли је потребно конкурисати за финансијска средства која су превиђена под тачком 1. финансијског плана. Др Адам Црнобрња је одговорио да није потребан конкурс, већ само подношење плана и захтева Министарству.

Др Софија Петковић је констатовала да је добро да незапослене колеге сада имају могућност да на неки начин регулишу свој статус.

Финансијски план рада САД за период од јуна 2017. до јуна 2018. године је усвојен једногласно.

11. Разно

Др Адам Црнобрња, председник САД, известио је Скупштину да је од краја 2015. године на снази нови пропис, према чијим условима Српско археолошко друштво не може да врши продају својих публикација, те да је у складу са тим прописом потребно извршити дорегистрацију Српског археолошког друштва. Потребно је додати један члан у Статуту САД, да би се Друштво регистровало за продају издања, али би то било сврсисходно тек након изнајмљивања простора у који би била смештена и сва издања Друштва. Да би се то учинило, потребно је да Скупштина преда овлашћење, односно «бланко меницу» Управном одбору за допуну Статута тим најављеним чланом (дорегистрација за продају публикација), које би било активирано тек након што буде обезбеђен неопходни простор. Скупштина је једногласно дала овлашћење Управном одбору САД да изврши допуну Статута друштва.

Др Драгана Антоновић је изнела информацију да се у Народној библиотеци Србије врше предавања са полагањем испита на тему историје писма, где се у одређеном контексту помиње и тзв. „винчанско писмо“. Испити се полагају пред Комисијом Народне библиотеке Србије коју је ферификовало Министарство културе. Др Вера Богосављевић истиче да је таква пракса недопуштива. Др Драгана Антоновић предлаже да Управни одбор упуте писмо надлежним институцијама, како би се таква пракса прекинула. Др Адам Црнобрња се слаже да је потребно реаговање, али да Управни одбор не може сам да упуте допис, већ да је потребно да чланови Друштва којима је блиска ова проблематика упуте допис Управном одбору, који ће исти проследити поменути институцијама у прилогу свог дописа. Предлаже да Скупштина овласти заинтересоване чланове који би реаговали на ову појаву. За састављање писма-реаговања предложени су др Драгана Антоновић и Андреј Старовић. Скупштина је једногласно прихватила овај предлог.

Поново је отворена расправа у вези проблематике упражњених радних места археолога у установама заштите. Аца Ђорђевић је изнео да је законским прописима, пре свега Законом о забрани запошљавања у јавном сектору, ограничено запошљавање нових археолога. Марина Бунарић је изјавила да проблем није само у локалним самоуправама, већ да се из примера њене институције (Републички завод за заштиту споменика културе) види да проблем постоји и на државном нивоу, где

се такође остаје без нових археолога. У њеној институцији је до скоро било запослено осам археолога, сада су остала само три. Др Мирослав Марић такође износи поражавајуће податке, наводећи случајеве да и када постоје услови за запошљавање нових археолога, не постоје други критеријуми, осим политичких. Аца Ђорђевић сматра да иницијатива за решавање овог проблема треба да потекне из Народног музеја у Београду, а да је почетни корак у том правцу састављање пописа-каталога упражњених радних места. Мирослав Бирцлин је навео да постоји проблем и код постојећих радних места, наводећи пример из Народног музеја у Панчеву, где колегама који су стекли звања вишег кустоса или магистра археологије, локална самоуправа не признаје коефицијенте за та звања, а који су прописани Уредбом Владе Републике Србије. Др Адам Црнобрња сматра да ови проблеми нису у надлежности Српског археолошког друштва, већ су у домену синдикалног деловања. С тим се нису сложили Аца Ђорђевић и Софија Петковић, који сматрају да Српско археолошко друштво треба да реагује. Др Адам Црнобрња предлаже да је потребно веће ангажовање чланова друштва у вези решавања ових проблема, те да би један од корака могао бити формирање извесног Радног тела у оквиру САД, што је предвиђено и Статутом друштва. Постављено је питање да ли има заинтересованих чланова који би евентуално ушли у такво Радно тело, које би Скупштина верификовала. Аца Ђорђевић констатује да нема заинтересованих који би се прихватили да уђу у Радно тело.

12. Избор новог домаћина

Аца Ђорђевић је упитао да ли има евентуалних предлога за домаћина наредне XLI Скупштине и годишњег скупа Српског археолошког друштва.

Мирослав Бирцлин, нови директор Народног музеја Панчево, предложио је да домаћин наредне XLI Скупштине и годишњег скупа Српског археолошког друштва буде Народни музеј у Панчеву и Град Панчево. Скупштина је једногласно прихватила овај предлог.

Скупштина је завршила са радом у 14,30 часова.
У Београду, 6. јуна 2017. године

Записник водио:
мр Војислав Ђорђевић, секретар САД

Аца Ђорђевић
председавајући XL Скупштине Српског археолошког друштва

САМОСТАЛНИ СТРУЧЊАЦИ У КУЛТУРИ У ОБЛАСТИ НЕПОКРЕТНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Поштоване колегинице и колеге,

Српско археолошко друштво је још 2011. године добило статус репрезентативног удружења у култури за област *Истраживање, заштита, коришћење, прикупљање и представљање непокретног културног наслеђа* (Сл. гласник РС бр. 82/11), коју дели са НК ICOMOS Србија. Репрезентативност подразумева обављање поверених послова од стране Министарства културе и информисања, у смислу утврђивања статуса самосталних стручњака за одређену област (у нашем случају, за сада, непокретно културно наслеђе) као и вођења свих послова са тим у вези.

Тек са усвајањем *Правилника о ближим условима, мерилима и критеријумима, као и поступку по захтевима лица за утврђивање статуса лица која самостално обављају уметничку или другу делатност у области културе* (Сл. гласник РС бр. 9/2017) стекли су се услови да се отпочне са утврђивањем статуса самосталних стручњака у култури. За те потребе Друштво је формирало и *Комисију за статусна питања* у следећем саставу: Бојана Михаиловић (Народни музеј у Београду), др Дејан Радичевић (Филозофски факултет у Београду), Тони Чершков (Завод за заштиту споменика културе Ниш), мр Војислав Ђорђевић (Народни музеј Панчево) и др Александар Булатовић (Археолошки институт у Београду).

До данас нам се нико није обратио са захтевом за стицање статуса самосталног стручњака у култури, те због тога и овим путем желимо да вас детаљније обавестимо о тој могућности, као и о одређеним појединостима које би требало да знате уколико сте заинтересовани за стицање статуса самосталног стручњака у култури.

Српско археолошко друштво у оквиру своје репрезентативности статус самосталног стручњака у култури може додељивати свим стручњацима који самостално обављају своју делатност у тој области (архитекте, историчари, историчари уметности, етнологи...), а не само археолозима.

Да би се поднео захтев за стицање самосталног стручњака у култури у области непокретног културног наслеђа није неопходно бити и члан Српског археолошког друштва. Обавеза САД је да, у оквиру вршења поверених послова, прими решење и донесе одлуку о утврђивању статуса за свакога ко је за то заинтересован.

Статус самосталног стручњака у култури може имати само лице које није обавезно социјално осигурано по другом основу.

Тренутно се самостални стручњаци још увек налазе у неповољнијем положају него самостални уметници. Поједине локалне самоуправе уплаћују доприносе за самосталне уметнике, али не прихватају да то учине и за самосталне стручњаке. Српско археолошко друштво је све време у активној комуникацији са Министарством културе и информисања, настојећи да се тај дискриминишући однос према самосталним стручњацима исправи, и да се они у правима изједначе са самосталним уметницима. Важно је напоменути да је у овоме тренутку Српско археолошко друштво једино струковно удружење које има активни статус репрезентативног удружења у култури, будући да НК ICOMOS Србија није показало инетрес за обављањем ових послова.

Важно је истаћи да заинтересовани за стицање статуса самосталног стручњака у култури за подручје непокретног културног наслеђа морају имати на уму следеће:

Стицањем статуса самосталног стручњака у култури истом почиње да тече обавеза уплате доприноса, аконтацијом која квартално износи око 25.000,00 динара. То значи да они који су заинтересовани, и у могућности да сами себи уплаћују стаж, то могу чинити и као самостални стручњаци у култури, без потребе да то чине уз додатне трошкове, отварањем радњи или агенција, или пак преко трећих лица. Уколико је неко заинтересован за ту могућност, рокови уплата аконтација су следећи: I квартал до 15. фебруара, II квартал до 15. маја, III квартал до 15. августа, IV квартал до 15. новембра. Та аконтација покрива пореску обавезу до прихода од око 400.000,00 динара годишње, док се евентуални евидентирани приход преко тог износа посебно опорезује.

Статус самосталног стручњака који сам себи уплаћује доприносе, такође значи да ће се уговори које у оквиру обављања своје делатности склопи до износа од 400.000,00 динара на годишњем нивоу, опорезовати по нижој стопи но уговори незапосленог лица. У горе наведени износ не улазе дневнице које се исплаћују до неопорезивог износа.

Имајући у виду да великом броју лица која испуњавају услове за стицање статуса самосталног стручњака у култури вероватно не одговара да самостално уплаћују доприносе, то до сада нисмо ни имали захтеве за стицање тог статуса.

Међутим, да бисмо имали бољу и утемељенију преговарачку позицију, морали бисмо знати и колико има колегиница и колега (не само археолога, као што смо изнад навели) који би били заинтересовани да стекну статус самосталног стручњака у култури уколико би постојала могућност да им локалне самоуправе уплаћују доприносе.

Због тога све заинтересоване који испуњавају услове за стицање тог статуса позивамо да нам се јаве, како бисмо знали о ком броју особа се ради.

Поступак за стицање звања самосталног стручњака укултури је следећи:

1. Подношење молбе

Лице које сматра да испуњава све услове, критеријуме и мерила утврђена Законом о култури и Правилником подноси молбу за стицање статуса, која треба да садржи:

- име и презиме
- податке о пребивалишту, јмбг, држављанство
- датум са којим жели да успостави статус (максимално 3 дана пре подношења молбе)
- изјаву да је упознат са правилима и прописима у вези са статусом

2. Стручна биографија

Од стручне спреме до активности које су неопходне за признавање статуса

3. Докази

- о активности (објављени радови, уговори, потврде, препоруке...)
- копија дипломе
- лична карта

Потом следи

4. Обрада предмета

Надлежна комисија, рок је 15 дана од дана подношења

5. Издавање решења

О успостављању статуса или одбијању

6. Пријаве на ПИО и здравствено осигурање

Стручњак носи у ПИО решење о статусу, личну карту и опционо радну књижицу

7. Пореска управа на општини пребивалишта

Подноси попуњени образац ППД-СУ, решење о статусу и доказ да је пријављен на ПИО и здравствено осигурање

8. У Друштво доставља доказе да је извршио пријављивање у ПИО и пореској управи. Тек тада се ставља на списак самосталних стручњака.

* * *

Извод из Правилника о ближим условима, мерилима и критеријумима, као и поступку по захтевима лица за утврђивање статуса лица која самостално обављају уметничку или другу делатност у области културе, о ближим критеријумима за стицање статуса самосталног стручњака у култури за област

13. ИСТРАЖИВАЊЕ, ЗАШТИТА, КОРИШЋЕЊЕ, ПРИКУПЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ НЕПОКРЕТНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

1) Самостални стручњак у култури

(1) Археолог, Архитекта у области непокретног културног наслеђа, Историчар уметности у области непокретног културног наслеђа, Историчар, Етнолог, Сликар-рестауратор-конзерватор у области непокретног културног наслеђа, Конзерватор-хемичар

- Положен стручни испит из делатности заштите и очувања културних добара или стечено научно звање из комплементарне области уз: најмање три рецензирана стручна или научна рада објављена у одговарајућој периодици; или: једну рецензирану студију обима најмање 120 страна; или: учешће или руковођење најмање на три теренска пројекта; или: ауторство/коауторство на најмање две изложбе из предметне области; или: учешће са излагањем на најмање три стручна/научна скупа; или

- Најмање пет рецензираних стручних или научних радова објављених у одговарајућој периодици, или исти број поглавља у монографским издањима или комбинација оба, или

- Једна рецензирана студија из области истраживања, заштите и коришћења културних добара обима најмање 120 страна и два рецензирана стручна/научна рада, или

- Учешће или руковођење на најмање пет теренских пројеката мањег обима (укупног обима најмање 150 радних дана) или на једном вишегодишњем у истом укупном трајању, или

- Да је учесник или координатор више пројеката мањег обима или једног дугорочног пројекта у области заштите и очувања културног наслеђа, или

- Ауторство или коауторство на најмање три изложбе из предметне области, или

- Учешће са излагањем на најмање пет стручних, односно научних скупова у земљи и, или иностранству из предметне области (организатори скупова морају бити релевантне научне, образовне или институције заштите или струковна удружења).

Поред наведених критеријума потребно је доставити најмање три релевантне препоруке, од којих најмање једна институционална, а којима се верификује стечена активност у струци.

* * *

За крај, још једном позивамо све колегинице и колеге који су заинтересовани за стицање статуса самосталног стручњака у култури, област непокретног културног наслеђа, да нам се јаве – како они који су спремни да сами уплаћују доприносе и којима би статус одмах могао бити утврђен, тако и они који би, за сад, само били уписани у евиденцију потенцијално заинтересованих (археолог, архитекта у области непокретног културног наслеђа, историчар уметности у области непокретног културног наслеђа, историчар, етнолог, сликар-рестауратор-конзерватор у области непокретног културног наслеђа, конзерватор-хемичар).

Адам Н. Црнобрња
председник Српског археолошког друштва

Маја Ђорђевић, Републички завод за заштиту
споменика културе, Београд

ТРИБИНА: МОГУЋНОСТ ПРОШИРЕЊА ЛИСТЕ КАТЕГОРИСАНИХ АРХЕОЛОШКИХ НАЛАЗИШТА

Од 1947. до данас проглашена су 193 археолошка налазишта која су уведена у Централни регистар непокретних културних добара који води и ажурира Републички завод за заштиту споменика културе.

Закон о заштити споменика културе из 1977. године уводи једну новину а то је да на предлог Републичког савета Извршно веће Скупштине СР Србије утврђује која су непокретна или покретна културна добра од великог и изузетног значаја.

Процес комплетне категоризације 782 културна добра започео је 1979. и завршио се 1991. године. У том периоду категорисана су 44 археолошка налазишта, 18 налазишта је од изузетног значаја, а 26 налазишта су од великог значаја. Касније су два налазишта уписана на Унескову Листу светске природне и културне баштине, а једно налазиште је на прелиминарној листи и у припреми за упис.

Иницијатива за категоризацију требало би да потекне од истраживача који најбоље познају вредност налазишта које истражују и од територијално надлежних установа. Циљ трибине је да Српско археолошко друштво покрене интересовање археолога-истраживача и археолога који раде у установама културе и заштите да у отвореном разговору препознамо и истакнемо вредност археолошког наслеђа у Републици Србији.

РЕЗИМЕИ

СЕКЦИЈА ЗА ПРАИСТОРИЈСКУ АРХЕОЛОГИЈУ

(секција, Д. Милановић)

Милица Митровић, Археолошка збирка, Филозофски факултет у Београду

ЧИЈИ САМ ЈА КОМАДИЋ? ДРУШТВЕНИ ИДЕНТИТЕТ ПОЈЕДИНАЦА КОЈИ СУ ОКРЕСИВАЛИ КАМЕН: МЕЗОЛИТ ЂЕРДАПА КАО СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Мезолит је период који се посматра као прелазни између палеолитског мобилног ловачко-сакупљачког и неолитског седентарног земљорадничког начина живота. Промене у животним навикама дугорочно посматрано појављују се са променама у окружењу услед отопљења након максимума последњег лацијала, које су уз друштвене контакте у процесу неолитизације интензификоване. Археолошки налази из тог периода се на основу одређених карактеристика приписују одговарајућој култури, чиме се аутоматски одређује и животни образац људи који су својим деловањем произвели материјал који откривамо. Колекције артефаката окресаног камена такође се посматрају као хомогени скупови, и мало пажње се посвећује детаљнијем разматрању друштвених чинилаца који су утицали на њихово формирање: учесталост посета и трајање боравка заједнице на локалитету, разноврсност и просторни распоред активности, разноликост у родним, друштвеним и културним идентитетима актера догађаја. Промене које уочавамо у археолошком материјалу спроводили су појединци (на свесном намерном или несвесном нивоу) кроз извођење одговарајућих радњи. Они су носиоци промена које се одвијају у свакодневном животу заједнице и преносе се на потомство као прихваћени образац. Ранија истраживања су показала да је на основу генералног састава могуће уочити неуобичајен скуп који је настао као производ мање вештих руку међу скуповима сродне културне и хронолошке припадности. Осим тога, артефакти окресаног камена су специфични јер кроз пажљиво посматрање карактеристика и спајање примерака пружају увид у технолошке и техничке поступке

и омогућавају реконструкцију појединачних оперативних ланаца а на просторном плану приказују јединствене догађаје. Налази са Лепенског вира и Власца показују да су у њиховој изради учествовали и млади неизвештени чланови заједнице (деца?) који су имали посебне родне, статусне и друштвене улоге а најчешће су занемарени када се разматрају регионалне културне и техно-економске промене.

Гордана Чађеновић, Народни музеј Крушевац

АРХЕОЛОШКО ИСКОПАВАЊЕ ЛОКАЛИТЕТА ШЉИВИК У СЕЛУ СТРАГАРИ - Кампања 2016. године

На уласку у село Страгари (Општина Трстеник), на левој обали Риљачке реке, лоцирани су остаци насеља из периода млађег каменог доба. Површина насеља је релативно мала (око 50 ари) и заузима простор ниске, плодне терасе уз поменуту реку, која се на око седам километара удаљености улива у Западну Мораву.

Прва археолошка истраживања овог неолитског насеља обавио је Народни музеј из Крушевца, под руководством Емилије Томић, током 1972. и 1973. године. Наредна археолошка истраживања, започета 1986. године, организовао је Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, под руководством Светозара Станковића. Истраживања су спровођенатокм наредне две године. Већ први налази су нагостили да се ради о занимљивом насељу из разних фаза млађег неолита.

Стратиграфска слика сасвим јасно говори о вишеслојном налазишту из неолитског периода. Први културни слој - идући одозго надоле - припада фази Винча-Тордош II, други фази Винча-Тордош I, трећи - и најзанимљивији - припада старијој фази Винча-Тордош I и последњи, финалним фазама старчевачке културне групе. Највећа дебљина културног слоја износи око 1,70 м (у јамама). Поред наведеног, стратиграфију локалитета чине и слојеви који се могу одредити у периоде бакарног (културна група Бубањ I), бронзаног (културна група Ватин) и гвозденог доба Ib.

На локалитету Шљивик није у потпуности истражена ниједна кућа, јер је постављање сонди било условљено приватним имањима. Ипак, откривени су делови три куће, као и неколико јама различитих облика, величине и дубине.

Током 2016. године су обављена и геофизичка мерења од стране Ру-

дарско-геолошког факултета, на челу са др Дејаном Вучковићем, која потврђује постојање већег насеља на самом локалитету.

Археолошка ископавања локалитета Шљивик у 2016. години су спроведена у оквиру прецизно дефинисаних методолошких фаза, изведених на простору индикативног истраживачког сектора, добијеног као резултат геофизичких истраживања терена. Истраживан је простор констатованих непокретних целина – објекти или јаме – са циљем одређивања њихових габарита и садржаја. Радови су трајали 15 радних дана, отварањем два ископа димензија 5 x 5 м и 4 x 4 м. У сонди Н на релативној дубини од 20 см појављују се остаци стамбеног објекта оријентације североисток и југозапад. Истражена површина објекта је 4 x 4,5 м, дебљина очуваног слоја је око 20 цм, али због немогућности да се отвори суседна сонда, није било могуће утврдити целу основу објекта.

Археолошко налазиште Шљивик у селу Страгари представља једно од занимљивијих налазишта праисторијског периода у овом делу Поморавља. Након поменутих истраживања током седамдесетих, односно осамдесетих година, кроз савремени методолошки и интердисциплинарни приступ отвара се простор за нове резултате и анализе (биоархеолошка истраживања), подржане смерницама добијеним кроз систематска археолошка и геофизичка истраживања локалитета.

Југослав Пендић, Институт Биосенс, Нови Сад
Кристина Пенезић, Институт Биосенс, Нови сад
Војислав Ђорђевић, Народни музеј Панчево

РУТОЊИНА ГРЕДА – ПРАИСТОРИЈСКИ ВИШЕСЛОЈНИ ЛОКАЛИТЕТ КОД ИДВОРА

Локалитет Идвор – Рутоњина греда је први пут постао познат археолошкој заједници кроз истраживања Народног музеја Панчево, обављена током 1990 године. Смештена на 1.5 километара од Идвора, греда садржи слојеве више праисторијских култура. Од укупно детектованих 1.6 метара дебљине културног слоја, првих 60 цм од површине је у потпуности уништено риголовањем, пошто је локација током 1960 године била укључена у ширу операцију пошумљавања региона. Ископавања обављена 1990 године, открила су да је најстарији слој састављен од кућа-земуница старчевачке културе, док су каснији слојеви садржавали и елементе винчанског материјала. У риголованим хоризонтима нађена је измешана керамика из енеолита, бронзаног и старијег гвозде-

ног доба. Очигледно је да је издигнута нивелета локације, која је током високих водостаја једина непотопљена тачка у околном пејсажу, привлачила пажњу заједница током дугог периода у праисторији.

Нова, мултидисциплинарна истраживања на Рутоњиној греди, изведена су кроз партнерску сарадњу Народног музеја Панчево и Института Биосенс, Нови Сад. Сконцентрисана на вишестепена неинвазивна испитивања геофизичком проспекцијом као и геоархеолошким узорковањем и анализама, потврдила су да локалитет, упркос опсежној девастацији површинских хоризоната, садржи неоштећене слојеве са очуваним структурама на скоро целој површини греде, те да су потенцијали и могућности за нова истраживања још неисцрпљени.

Драган Милановић, Археолошки институт, Београд

ПАШЊАЦИ, СЛАТИНЕ И ЗНАЧАЈ СТОЧАРСТВА У НАСЕЉИМА 5. МИЛЕНИЈУМА ПРЕ Н. Е. НА ЦЕНТРАЛНОМ БАЛКАНУ

На основу анализе земљишних ресурса који указују на пашњачку биоценозу око насеља две сукцесивне археолошке културе (винчанске и Бубањ-Салкуца-Криводол) на централном Балкану испитан је значај сточарства у оквиру тих феномена. Анализирани су педолошки капацитети 141 налазишта у регијама од Дунава до границе са БЈР Македонијом и од Велике и Јужне Мораве до границе са Р. Бугарском. Земљишни типови смонице и чернозема третирани су као најповољнији за пашњачку биоценозу, а топоними који указују на заступљеност заслањених земљишта сугерисали су значај тих потеса у преиндустријским друштвима. На основу њихове заступљености у оба периода у регијама централног Балкана су констатована насеља која су поседовала посебно повољна за одржавање и развој већих крда говеда и стада оваца и коза.

Резултати анализе земљишних ресурса допуњени су сазнањима која омогућавају досадашња археозоолошка истраживања на централном Балкану и у ширем контексту Карпатско-балканске макрорегије. У раном енеолиту су евидентиране значајне промене у саставу и организацији стада и крда домаћих животиња и већа усмереност ка експлоатацији примарних (свиње и дивљач) и секундарних животињских производа (говеда и овикаприни).

Појава специфичних керамичких форми и типова керамичких посуда у насељима која су означена као значајни сточарски центри у касном неолиту сугерисала је увођење измена у исхрани. Поменуте форме и

типови посуда постају водећи у керамичким инвентарима БСК насеља, што указује на значајан степен континуитета у њиховој изради и коришћењу и прихватање нових обичаја у конзумацији хране и пића.

У одређеним микрорегијама и регијама у оба периода је идентификовано насељавање земљишних типова неповољних за земљорадњу и међусобно просторно блиска насеља или групе насеља која се према педолошким капацитетима могу сматрати комплементарним. Насељавање земљишта маргиналних за култивацију и комплементарност у земљишним ресурсима су посебно уочљиви у периоду БСК културног комплекса, што је указало на повећану диверзификацију у функцијама насеља, њихову већу повезаност, израженију специјализацију и улогу пасторалне економије.

Драган Милановић, Археолошки институт, Београд

ПРОСТОРНИ РАСПОРЕД И ТЕРИТОРИЈАЛНОСТ НАСЕЉА 5. МИЛЕНИЈУМА ПРЕ Н. Е. НА ЦЕНТРАЛНОМ БАЛКАНУ

На основу просторног распореда, топографије, стратиграфије, међусобног односа између насеља различитих величина и између насеља и природних ресурса у њиховом непосредном окружењу уочени су одређени трендови у насељавању у 5. миленијуму пре н. е. Анализирана су насеља винчанске културе (касни неолит) и Бубањ-Салкуца-Криводол културног комплекса (БСК) (рани енеолит) у шест регија централног Балкана. Посебана пажња је усмерена ка утврђивању величине атара насеља, односно на њихову територијалност и могуће међусобне односе у појединим микрорегијама и регијама.

У близини појединих насеља констатована су суседна, мања, која се према земљишним капацитетима могу сматрати комплементарним, што указује на развијен систем микрорегионалне контроле и експлоатације ресурса из шире околине. Анализа просторних односа између локалитета показала је да се обичај оснивања просторно блиских и кооперативних насеља у касном неолиту може сматрати трендом који посебно долази до изражаја у раном енеолиту. У оба периода су констатована насеља која имају улогу и функције саобраћајних чворишта и која су имала посебно значајну улогу у систему размене, производње хране и/или у рударењу и металургији бакра. У појединим микрорегијама констатована су насеља за која се на основу усмерености ка истим ресурсима, као што су лежишта бакра или потези са заслањеним земљиштима, може

тврдити да су била у већој мери конкурентна, и посебно, у случајевима када су у питању насеља на доминантним узвишењима, да су сукоби и договори којима су сукоби решавани могли бити сасвим могући.

Момир Церовић, Народни музеј Шабац
Милош Јевтић, Филозофски факултет, Београд

**РОНДЕЛА ИЗ РАНОГ ЕНЕОЛИТА НА ЛОКАЛИТЕТУ
ШАНЧИНА У ДЕСИЋУ КОД ШАПЦА
Археолошка истраживања 2017. године**

Локалитет Шанчина у селу Десић налази се у подножју планине Цер, на потесу Парлози недалеко од ушћа Парлошког потока у речицу Врбовицу. У конфигурацији терена јасно се уочавају два концентрична земљана бедема, који опасују централни простор на врху кружне главице, пречника око 25 метара. Између бедема налази се веома широк ров (шанац), дубине до 6 метара, који је и данас на појединим местима испуњен водом. На локалитету Главица, која се уздиже изнад Шанчине, 1967. године сондирано је веће насеље из раног енеолита.

Археолошка истраживања у 2017. години изведена су на централном узвишењу, у оквиру три сонде, укупне површине од 45 м². У свим сондама, као и у десетак гео-археолошких бушотина, забележен је веома моћан рушевински слој са великом концентрацијом лепа и нагореле земље. Покретни археолошки налази састоје се готово искључиво од уломака секундарно горелих керамичких посуда, претежено грубље фактуре и већих димензија. У једној од сонди, постављеној управно на земљани бедем откривен је узан ров (Fundamentgräbchen) са унутрашње стране бедема. У уском рову, дубине до 0,80 м, откривени су појединачни укопи масивних, дрвених облица, који су чинили “унутрашњу палисаду” око које је са спољне стране насут земљани бедем. Посебно значајан налаз представља дубока јама/бунар у средишњем делу централног, кружног узвишења, која је испражњена до нивоа воде, на дубини од 6.30 метара. Бунар је у горњим слојевима левкасто обликован, да би у доњим зонама добио правоугаону форму, са заобљеним угловима, и благо се проширио. Испуњујаме, одврхадодна, карактерише уједначеност културног слоја, савеликом концентрацијом крупнијих и ситнијих комадалепа и запечене земље, и претежно малим уломцима секундарно гореле керамике грубе израде. При самом дну бунара откривени су и уломци посуда финије фактуре, црноглачаних површина, од којих су

неки украшени широко моделованим канелурама. Нажалост, у врло су лошем стању и приликом подизања су се распадали. По свему судећи, бунар је највероватније имао култни карактер.

Према керамичким налазима, и посебно већим пехарима на звонастој ноzi са кружним отворима, земљано утврђење на локалитету Шанчина у Десићу блиско је раноенеолитској фази Ленђел (Lengyel) културе, и може се хронолошки одредити у време око 4000 г. пре н.е. Слична земљана утврђења, опасана ровом и земљаним бедемом, у културама касног неолита и раног енеолита на простору централне Европе окарактерисана су као култна места и “светилишта на отвореном” (Sacred enclosure, Kreisgrubenanlagen, Rondelle).

Игор Јовановић, Музеј рударства и металургије Бор

ПРАИСТОРИЈСКИ НАЛАЗИ СА ЛОКАЛИТЕТА МАРКОВ КАМЕН У ДОЊОЈ БЕЛОЈ РЕЦИ КОД БОРА

Марков камен представља вишеслојно археолошко налазиште смештено у западном делу атара борског села Доња Бела Река. Овај локалитет је познат још од шездесетих година прошлог века, када су у овом крају обављене прве археолошке теренске проспекције. Налазиште је позиционирано на врху истоименог кречњачког узвишења које представља саставни део, односно заузима југозападни и источни огранак брда Средник (350 – 400 метара надморске висине) као и у подножју узвишења крај којег се налази извориште Сурдупског потока (данас савремена водоводна подстанница). Археолошка истраживања ове локације обавили су стручњаци борског музеја у другој половини деведесетих година прошлог века у оквиру пројекта “Бор и околина у антици и средњем веку”. Истраживања су настављена 2013. године и са повременим прекидима трају до данас. Марков камен, уствари, представља археолошки комплекс који се састоји из три дела, три засебно третиране целине: Марков камен - заузима југозападни обронак брда Средник, Марков камен 2 - источни обод поменутог брда и Ланиште (Бигер) – у подножју узвишења. Локалитет је првобитно одређен и истраживан као “значајан занатско – радионичарско – металуршки утврђени комплекс” из касноантичког и раног средњовековног периода, али је током истраживања недвосмислено утврђено да се античко насеље развило на остацима старијих, праисторијских насебина из металних доба. Према досадашњим сазнањима и степену истражености, праисторијски мате-

ријал је констатован на две од поменуте три локације – Марков камен (на месту где је истраживан антички локалитет) и Ланиште, односно Бигер, у подножју. На Марковом камену пронађен је керамички материјал који припада времену раног, односно средњег енеолита, као и позног халштата. На Ланишту је пронађен праисторијски материјал који, углавном, припада млађој фази старијег гвозденог доба (грнчарија, предмети од метала, кости, печене глине и камена). Остаци подне и зидне архитектуре у виду комада лепа, односно запечене земље, као и фрагментоване камене алатке, несумњиво припадају праисторијском инвентару са поменутих локација, али због услова налаза (нађени у нестратификованом положају) не може се са сигурношћу одредити којем насељу припадају.

Ненад Јончић, Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem

ИНКРУСТОВАНА КЕРАМИКА НА ТЕРИТОРИЈИ НОВОГ САДА, НОВИ ПОДАЦИ

На територији Новог Сада, током прве деценије овог века ископавана су три локалитета на којим ја пронађена инкрустована керамика. Сва три локалитета ископавана су од стране Покрајинског завода за заштиту културе, током заштитних археолошких ископавања. Локалитет Попов салаш, ископан је и раније и познат је из литературе, локалитет је поново ископан поново 2001. Године, исте године ископан је локалитет Позајмиште – Каћ. Локалитет истраживан по први пут је Клиса Адеко, ископан 2010. године.

Каћ - Попов Салаш - Локалитет је откривен током рекогносцирања терена североисточно од Новог Сада у атару села Каћ 1961. Године, исте године започета су археолошка ископавања мањег обима и настављена су 1965. године. Локалитет је формиран на благом узвишењу на левој обали некадашњег тока Дунава. Током ових истраживања откривена је некропола из бронзаног доба. Као и насеље са материјалом који га опредељује у прелазни период раног у средње бронзано доба. Насеље карактерише хоризонтална стратиграфија, а дебљина културног слоја износи око 1m. Инкрустована керамика, констатована је у нижим слојевима, и може се одредити у јужноподунавску и керамику Серемле стила. И приликом нових ископавања откривена је инкрустована керамика.

Каћ – Позајмиште - Приликом радова на истраживању локалитета Попов салаш, у непосредној близини са друге стране пута за Каћ, примећени су земљани радови. Радови су заустављени и започета су архе-

олошка истраживања. И на овом локалитету су откривени фрагментни инкрустоване керамике.

Клиса Адецо - Локалитет се налази на старој обали Дунава, на месту које је предвиђено за изградњу пословних просторија фирме „АДЕЦО“. Истражена је површина од 18 са 50 метара. На локалитету је пронађена инкрустована керамика.

Jovan Koledin, Muzej Vojvodine, Novi Sad

ZAŠTO BOSA PLEŠE SALMA HAJEK?

U radu je dat kratak osvrt na nalaze posuda oblika čizme tokom praistorije. Povod je slučajan nalaz na lokalitetu Turija-Gradište, tokom zemljanih radova 1967. godine. Muzeju je predana i posuda nađena istom prilikom-šolja kasne faze belegiške kulture (Belegiš III-Gava).

Podelili smo ih na jednostavne i složene. Jednostavne su oblika čizmice (stopa i vertikalni cevasti otvor). Složene posude čini recipijent sastavljen od dva keramička tipa- donji deo (stopa posude) oblika ljudske noge (čizmice), i gornji deo u formi terine-bikonične duboke zdele. Oba tipa posuda se istovremeno javljaju, već od neolita. Posude oblika cipele/čizme u kasnom bronzanom dobu potiču uglavnom iz grobova. Zajedničke duhovne predstave kasnog bronzanog doba uzrokovale su istovremenu upotrebu na širokom, tesno povezanom prostoru. Njihova nesvakodašnja forma asocira na njihov simbolički značaj, i upotrebu u specijalnim ceremonijama. Mogle su se koristiti za ispijanje tečnosti (kao ritoni), ili kao posude za libacije, iz kojih tečnost curi kroz izbušeni vrh.

Neka od mogućih tumačenja značenja ovih posuda data su kroz simboliku stopala i čaše. Primer odnosa adoranta i boginje uzet je iz filma R. Rodrigeza „Od sumraka do svitanja“. Šolja na stalku (stopalu) označava osobu koja sebe nudi-preko žrtvovanja tečnosti-u službu nebesa. Žrtvovanjem, za uzvrat očekuje milost i obilje. Ova keramička vrsta bi predstavljala žrtvenu posudu korišćenu u kultovima posvećenim nebeskim (solarnim) božanstvima.

Огњен Младеновић, Београд

НОВИ НАЛАЗ БРОНЗАНЕ ШАРНИРСКЕ ФИБУЛЕ ИЗ ОКОЛИНЕ СВРЉИГА

Шарнирске фибуле (Scharnierfibeln) један су од карактеристичних облика материјалне културе гвозденог доба централног Балкана и суседних области. Сматра се да овај облик фибуле настаје под утицајем малоазијских фибула средином VI века пре н. е. на територији данашње Македоније, одакле се крајем V века пре н. е. шири на територију централног Балкана. Главне карактеристике ових фибула су спајање игле и главе фибуле на шарнир, глава фибуле облика мање или више стилизоване палмете и нога фибуле облика стилизоване животињске главе. Шарнирска фибула из околине Сврљига припада једној мањој групи фибула које Р. Васић издваја на основу броја звездастих украса на луку (5), мањих димензија (3-4 cm) и слабијег квалитета израде украса у оквиру своје групе V, односно подгрупе Vb. Ова група фибула датује се у IV век пре н. е., или нешто раније, како показује низ сличности са шарнирским фибулама типа Требениште. Аналогије примерку из околине Сврљига налазимо на већем броју локалитета на простору централног Балкана, Албаније, Бугарске и Грчке, а посебно је слична примерцима са локалитета Обориште у Забрњици код Прибоја, Демир Капија и Градиште-Кнежје у Македонији и Подградец (Podgradecit) у Албанији. Препознавањем комбинације налаза са којима се јавља ова група шарнирских фибула, попут двоструке игле са омега главом и шарнирске фибуле групе II, односно подгрупе IIa, добијамо нешто прецизнију хронолошку позицију. Од посебног је значаја појава ове комбинације шарнирских фибула (подгрупе Vb и IIa) у гробу 34 на локалитету Калдрма, који је бронзаним новцем Александра датован не касније од треће четвртине IV века пре н. е., као и појава ове комбинације фибула на локалитету Градиште-Кнежје, у хоризонту који је датован новцем Филипа II до средине IV века пре н. е. Шарнирска фибула из околине Сврљига би се на основу изнетог могла такође одредити у период V и IV века пре н. е.

Marija Ljuština, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu,
Odeljenje za arheologiju
Teodora Radišić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu,
Odeljenje za arheologiju, Laboratorija za bioarheologiju

LATENSKO POLJOPRIVREDNO ORUĐE OD GVOŽĐA U VOJVODINI

Proučavanje ekonomskih delatnosti predstavlja neophodan korak ka razumevanju načina života zajednica u prošlosti. Među njima veoma veliku važnost ima poljoprivreda, kojom je obezbeđivana hrana za opstanak. Nakon hiljada godina bliske interakcije, ljudi i biljke su počeli da zavise jedni od drugih. Prilagođavajući stanište i uslove za opstanak i razvoj biljaka, čovek je istovremeno za sebe proizvodio hranu. U tom procesu je korišćeno raznovrsno oruđe, prvo od prirodnih sirovina, a potom i od metala. Široka upotreba gvožđa dovela je i do značajnih promena u izradi poljoprivrednog oruđa u kasnoj praistoriji.

U literaturi koja se bavi periodom latena na našem prostoru arheološkim svedočanstvima poljoprivrede nije pridavana značajna pažnja. Ipak, smatra se da je u ovom periodu zemljoradnja doživela polet, a kao jedan od pokazatelja navodi se postojanje velikog broja poljoprivrednog oruđa iz naseobinskih i grobnih konteksta. Uprkos opštim zapažanjima, potrebno je reći da ne postoji sveobuhvatan pregled o zemljoradničkom oruđu iz predrimskog perioda, kakav postoji za antičko i srednjevekovno oruđe od gvožđa. Obim znanja o latenskom poljoprivrednom oruđu veoma je sužen i ograničen na oruđe od gvožđa, dok saznanja o koštanim alatcima u potpunosti nedostaju.

Uzevši u obzir dosadašnja saznanja, ovim radom želimo da doprinesemo boljem poznavanju bar jednog aspekta poljoprivrede u latenu. Prvi cilj ovog rada jeste prikupljanje podataka o poljoprivrednom oruđu od gvožđa korišćenom za obradu zemlje (motike, raonici) i žetvu (srpovi, kose, kosiri) iz latena sa prostora Vojvodine. Drugi cilj je revidiranje publikovane tipološke i funkcionalne determinacije na osnovu formalnih kriterijuma i stvaranje tipološkog sistema čija će primena olakšati istraživanje ove specifične arheološke građe.

СЕКЦИЈА ЗА КЛАСИЧНУ АРХЕОЛОГИЈУ
(секција, Н. Гавриловић Витас)

Адам Н. Црнобрња, Народни музеј у Београду

**КАСНОАНТИЧКА ГРОБНИЦА НА НЕКРОПОЛИ ГЛАВЧИНЕ,
КОСМАЈСКА РУДНИЧКА ОБЛАСТ**

У лето 2017. године Народни музеј у Београду обавио је заштитна археолошка истраживања на некрополи Главчине у селу Губеревац, једној од некропола у оквиру римске рударске области на Космају. Том приликом истражена је једна касноантичка гробница, саграђена од осам секундарно коришћених сполија. За градњу гробнице искоришћене су две надгробне стеле (из II и с краја II - почетка III века), један ципус са три стране украшен рељефима, и пет делова архитектонске пластике, који су међусобно били повезани кречним малтером. Дно гробнице било је поплочано опекама, а ниско узглавље израђено од кречног малтера. У гробници су биле сахрањене две индивидуе, а никакви прилози нису пронађени, будући да је она још раније опљачкана. Гробница је подигнута у лежишту плитко уклесаном у живу стену, а приликом њене градње оштећен је старији гроб инхумираног покојника, чији су остаци пронађени уз југоисточни угао гробнице. Овим налазом дошло се до сазнања да некропола на Главчинама није у потпуности девастирана, како је раније у литератури навођено. Секундарно коришћени примерци архитектонске пластике указују на постојање јавних грађевина, за које знамо и путем раније откривених епиграфских споменика, али и на дисконтинуитет живота у римским рудницама, који је довео до прекида коришћења таквих објеката. Сви делови гробнице су премештени у Велики барутни магацин на Калемегдану, где чекају на конзерваторски третман. Тек након тог третмана биће могуће и комплетно рашчитавање натписа на стелама.

Војислав Ђорђевић, Народни музеј Панчево
Јелена Ђорђевић, Народни музеј Панчево

ХОРИЗОНТИ АНТИЧКОГ НАСЕЉА „ЦИГЛАНА” У ДОЛОВУ. КА УТВРЂИВАЊУ ХРОНОЛОГИЈЕ АНТИЧКОГ ПЕРИОДА У БАНАТУ

Рад представља покушај да се изради прелиминарна и интерна периодизација античког/касноантичког насеља на локалитету Циглана у Долову, на основу досадашњих резултата систематских археолошких ископавања. Намера је и да се добијени резултати упореде са подацима са одређеног броја налазишта, истраживаних у већем обиму на простору целокупног Баната, како би се добила прелиминарна хронолошка слика овог простора у античком и касноантичком периоду.

Од 2013. године у Долову се обављају систематска археолошка ископавања. Истражени су остаци неколико различитих насеља која, са извесним прекидима, трају у временском распону од антике до 12–13. века. Античком периоду припада 104 истражених објеката. Забележена је изузетно сложена хоризонтална стратиграфија, са међусобним преклапањем археолошких целина. Истиче се група објеката, чији стратиграфски односи јасно издвајају три насеобинска хоризонта у оквиру античког и касноантичког периода.

Први хоризонт, којем припада 14 објеката, означен је као Долово 1 и за сада је јединствен, без паралела на простору Баната у смислу истраживаних археолошких целина. На основу одређених налаза са хронолошком индикацијом, хоризонт је датован од друге половине 2. века до последње трећине 3. века, што би одговарало времену од Маркоманских ратова до римског напуштања провинције Дакије (166/180–275). Карактерише га култура заснована на дачким традицијама, уз јак римски утицај.

Други хоризонт је обележен као Долово 2 и припада му 10 истражених објеката. Посматран у ширем банатском контексту, могао би се означити као хоризонт насеља Баранда – Темишвар 1–Долово 2 и сместити у период од последње трећине 3. века до краја друге трећине 4. века. То би одговарало времену од римског напуштања провинције Дакије у време цара Аурелијана до краја сарматских ратова цара Констанција II (359), који су захватили и ове просторе. Налази из овог хоризонта приписују се култури Сармата Лимиганата, а насеља су означена као налазишта типа Баранда. Уочава се прекид са ранијим традицијама у грнчарству и регистрована је појава новог типа стамбене архитектуре.

За трећи и најмлађи хоризонт – Долово 3, којем је приписано 16 истражених објеката, особена је појава грнчарије израђене на спором витлу, као и појава нових типова насеобинске архитектуре. На простору Баната, то би био хоризонт насеља Падеј–Темешвар 2–Долово 3, који већ припада почецима процеса Сеобе народа на овим просторима у последњој трећини 4. века. Питање времена престанка живота на овим насељима остаје отворено. Поједини истраживачи, пре свега румунски, смештају га у крај D1 фазе централно-европске периодизације епохе Сеобе народа, односно у прву четвртину 5. века. С друге стране, мађарски истраживачи трајање ових насеља продужавају до средине 5. века па и касније.

Мирослав Б. Вујовић, , Одељење за археологију,
Филозофски Факултет, Београд

ДЕО МУЗИЧКОГ ИНСТРУМЕНТА ИЗ СРЕМСКЕ МИТРОВИЦЕ

Рад је посвећен интересантном налазу од бакарне легуре који је откривен на локалитету 37 у Сремској Митровици (Sirmium). Ради се о предмету у облику шупљег конуса украшеног са два прстенаста испупчења и урезаним паралелним линијама. На површини су уочљиви трагови превлаке сребрнкастог сјаја који би могли да упућују на калајисање, уобичајено за заштиту и украшавање предмета од бакарних легура а посебно римских металних посуда, делова војне опреме и наоружања. Облик, украс и димензије овог предмета (3.2 x 2.2 x 9.5 cm) упућују аутора да се ради о делу корне (*cornu*), односно усаднику дршке овог римског дувачког инструмента. Он је забележен у историјским изворима, представама на ликовним споменицима али и путем археолошких налаза. Овај инструмент имао је облик латиничног слова G а укупна дужина његове цеви износила је и до 3 m. Корну су због продорног звука користили у римској војсци за најаву присуства високих официра, давање сигнала при обуци трупа и на бојном пољу, као и објава погубљења. Коришћена је при различитим званичним околностима, у царском култу, аудијенцији али и приликом свечаности које су пратиле важне догађаје попут спектакла у арени, циркусу и сахранама виђенијих чланова друштва (*pompae funebris*). Употреба овог али и сличних инструмената у наведеним околностима у складу је са значајем Сирмијума као једног од највећих римских центара у Панонији у коме је потврђен не само боравак неколицине римских императора већ и постојање монументалних

грађевина (империјална палата, хиподром, форум) коришћених у дворском церемонијалу, култу и различитим јавним приредбама.

Љубиша Васиљевић, Народни музеј Крушевац

КУЛТОВИ РИМСКИХ БОЖАНСТАВА ИЈАТРИЧКОГ И СОТЕРОЛОШКОГ КАРАКТЕРА У ОКРУЖЕЊУ ТЕРМАЛНИХ ИЗВОРА У СРБИЈИ

Археолошки налази потврђују поштовање римских божанстава ијатричког и сотеролошког карактера у непосредном окружењу термалних извора на територији Србије. Потврде постојања култова божанстава представљају непосредан доказ да су термални извори били познати и коришћени у античком периоду.

Од конкретних божанствана, са ијатричким и сотеролошким култним елементима, поменућемо култ Асклепија (Ескулапа), посведочен у Медијани (вероватније светилиште у Нишкој Бањи) и Пећкој Бањи. У оба случаја божанство је поштовано у култној заједници са Хигијом и Телесфором. Из Медијане потиче и налаз бронзане ограде на којој су представљени Асклепије и Луна. У Феликс Ромулијани је потврђено поштовање култа Асклепија, док је вероватно на овом локалитету био развијен и култ Хигије. Култ Асклепија у Крупцу поштован је заједно са Аполоном, подунавским коњаником, а посредно и са Диоскурима. Култ Хигије самостално је потврђен у Куршумлијској Бањи.

Култ Херакла, божанства чврсто повезаног са лековитим изворима, археолошки налази потврђују у Медијани, Николичеву, Паланачком кисељаку и Феликс Ромулијани (у овом случају је култ, вероватно, био више везан за царску идеологију тетрархије). Нимфе, нераскидиво повезане са изворима, вероватно су поштоване поред готово свих лековитих врела коришћених у античко доба, али је њихов култ директно посведочен у Врањској Бањи и Куршумлијској Бањи, вероватно и у Врњачкој Бањи (локалитет Римски извор), док се један грађевински објекат из комплекса Медијане често дефинише као нимфеум. Божански близанци Кастор и Полукс, Диоскури, поштовани су поред извора у Шарбановцу, Крупцу и Идимуму – Деспотовачкој Бањи. Култ Силвана поштован је у Бањици на Косову, док се одсјај поштовања овог божанства можда може препознати у називу извора, Видан у Петници, као и у надгробним споменицима са представом „младићког пара“ („Атиса“, „младих Силвана“) посведочених у Кремнима. Дијана, вероватно као Дијана Гер-

митеа, заштитница врела, извора и бања, можда заједно са Аполоном, поштована је у близини лековитих извора у Купинову, Шарбановцу, вероватно Медијани, док се са овом богињом евентуално може повезати и налаз мермерног портрета из Горње Трешњевице код Аранђеловца, а постоји и претпоставка да се код средњовековног манастира Дечани налазио свети гај посвећен Дијани. Култ Аполона, у оквиру шире културне заједнице ијатричког карактера, поштован је у Крупцу, а можда и у Феликс Ромулијани. Од локалних божанстава, претпоставља се да је у Новопазарској Бањи поштован геније локалних термалних извора. У Куршумлијској Бањи и Медијани посведочени су трагови култа Деа Дарданике, док је у Дубљу пронађена оловна икона посвећена подунавском коњанику.

У сваком случају, можемо основано сматрати да су термални и минерални извори одувек привлачили пажњу становништва, који су око њих исплели широк спектар веровања и поштовања различитих божанстава, који нису увек били оличени само у вотивним споменицима или фигуринама, него и кроз низ култних радњи, о чијем постојању нису сачувани материјални трагови.

Предраг Пејић, Музеј Понишавља Пирот

ОКО ПРОВИНЦИЈСКЕ ГРАНИЦЕ ГОРЊЕ МЕЗИЈЕ И ТРАКИЈЕ

Домашевски је публикујући два епиграфска споменика са грчким текстом из Пирота још крајем 19. века одредио границу провинција Горње Мезије и Тракије између латинофоне Ремесијане и гркофоног Туреса, односно Наиса и Сердике. Прецизнијим постављањем границе између ова два мансија, односно мутације Латина забележене једино у Бурдигаленском итинерару, бавили су се бројни истраживачи, Каниц, Милер, Мочи, Геров, Петровић и други.

Новија археолошка открића унеколико допуштају поузданије дефинисање северног дела ове границе која пресеца попреко долину Нишаве (приближног правца пружања исток-запад). Поред епиграфских споменика и фортификација (Осмаково, Велики Суводол, Станичење) одређену допуну пружа и распоред тумула из римског периода у пиротском крају (Станичење).

Слична ситуација како географских карактеристика терена тако и параметара који сугеришу постојање јужног дела провинцијске границе налази се у долини Криве реке између Транупаре (Коњух?) и безиме-

не путне станице (Гјуешево?), односно Скупа и Пауталије. Планинско подручје које је повезивало провинцијску границу наведена два крајња сегмента недовољно је истражено. Зато се уобичајено приказује у правој линији.

Dušan Rašković, Beč

ARHEOLOŠKA TOPOGRAFIJA GORNJEG TOKA RIJEKE KRKE I PREDRIMSKI, BURNUM I PROMONA

Tok rijeke Krke nalazi se na zamišljenoj granici sjeverne i srednje Dalmacije u priobalnom dijelu Republike Hrvatske. Ono što je na Krki najlakše uočiti su ostaci utvrđenja, prapovijesnih gradina i srednjovjekovnih kastruma. Najvažnije točke su mjesta prijelaza, Roški slap i Čavlina buk. Na mjestu prijelaza Čavlina buk nalazio i manji riječni otok, a tu je priroda formirala i prvu sedrena barijeru, slap na Krki. Na tom položaju se u srednjem vijeku nalazio objekat, najvjerojatnije crkva. Na karti iz 1573. god. označen kao Scoglio. Prijelaz preko Čavlina buka tokom prapovijesti kontrolirala su gradinska utvrđenja. Prepoznaju se vijenci kamenih bedema, a pored prapovijesne keramike nalazimo i zguru, ostatke metalurgije.

Najvažnije rimsko nalazište su ostaci vojnog logora Burnum. Vojni logor se nalazi se na okuci rijeke, nasuprot velike prapovijesne gradine u selu Puljane, pa se iz tog izvlači pogriješan zaključak da je tu bio riječni prijelaz i da je u Puljanima riječ o prapovijesnom Burnumu. Prijelaz kod Gradine u Puljanima nije mogao biti od veće važnosti, a lokalitet predrimskog Burnuma smiještamo na Babića-Radučku glavicu u selu Radučić, na 3,5 km od vojnog logora. Indikativni su nalazi odlomaka keramika, pa i nalazi dva primjerka novca, kovanja Numidije, datovana 208-148. god.

Sa Babića glavice moguća je kontrola područja, od Varvarije do Gradine Kalun u Drnišu, gdje smiještamo predrimsku Promonu. Količine keramike iz perioda gvozdenog doba govore o intenzivitetu života u ovom prapovijesnom naselju u Drnišu. Kontrola sa Gradine Kalun 473 m je u krugu od Varvarije na 25 km, Babića glavice-Burnuma na 20 km, do cijelog Petrova polja. Najisturenija prema zapadu je Čupića gradina sa 351,7 m visine. Udaljenost između vršaka Gradine u Čupićima i Gradine Kalun je 2,3 km, na tom potezu su još najmanje tri utvrđenja, Brakusov umac 388 m, Plandište 420 m i Medina. Kada govorimo o strateškoj važnosti prelaza, sa visoravni, u Petrovo polje, važna je Gradina u Drnišu, na 3 km, ali i gradine na padinama planine Promina kao, Bibića gradina 4 km, Lišnjak 3,5 km, Gradina Andabaka

на 1,5 km, од доминирајуће Градине Kalun, предримске Promone. За локацију Аријановог „града“, међу бројним „градинама“ Promone, не искључујемо ни Варошку главицу, истоčno, непосредно под Градином Kalun. Да овако ubiciramo предримску Promону не представља сметњу 6,5 km удаљености од ubicirane римске Promone, у selima Tepljuh и Biočić.

Надежда Гавриловић-Витас, Археолошки институт, Београд

РИТУАЛНЕ РАДЊЕ И ТЕОЛОГИЈА КУЛТА ЈУПИТЕРА ДОЛИХЕНА: ПРИЛОГ ТУМАЧЕЊУ КУЛТА КРОЗ ИКОНОГРАФИЈУ ТРОУГАОНИХ ВОТИВНИХ КУЛТНИХ ПЛОЧА

Порекло, симболика, значај и интерпретација троугаоних вотивних култних плоча бога Јупитера Долихена су представљали предмет више научних чланака и дискусија у прошлости. Нарочито је иконографија приказана на овој врсти култних предмета божанства, представљала изазов за научнике у контексту разумевања и интерпретације ритуалних радњи и теологије Јупитера Долихена, о којима на жалост не постоје писани подаци у историјским изворима.

Од око двадесетак до сада пронађених троугаоних вотивних плоча, два објекта потичу са простора римске провинције Горње Мезије (локалитети Јасен и Брза Паланка), при чему је интересантно да од првог помена култног објекта са локалитета Брза Паланка крајем седамдесетих година прошлога века, нико од аутора у страном, али ни у домаћој литератури, није покушао да пружи интерпретацију налаза у контексту аналогних вотивних плоча са локалитета из других римских провинција.

Тема овога предавања ће бити покушај тумачења иконографије вотивних плоча са простора Горње Мезије, као и њихово сагледавање, значај и симболика у оквиру култних радњи и ритуала посвећених Јупитеру Долихену, а који су се свакако одвијали на локалитетима поменуте провинције, с обзиром на изузетну популарност божанства током 3. века како у области дунавског лимеса, тако и у унутрашњости провинције.

Јасминка Богић, Београд

КЕРАМИКА ИЗ ОТПАДНЕ ЈАМЕ СА ЛОКАЛИТЕТА *TIMACUM MAIUS* ТИПОЛОШКА И ФУНКЦИОНАЛНА АНАЛИЗА И СЕКУНДАРНА УПОТРЕБА

На познатом римском итинерару из IV века, тзв. Појтингеровој табли (*Tabula Peutingeriana*), *Timacum Maius* је забележен као прва станица на петезу *Naissus-Ratiaria*. Претпоставља се да је био смештен између реке Калнице и леве обале Тимока, у близини села Нишевац, надамак Сврљи-га. Приликом археолошких радова на поменутом локалитету 2009. године, у непосредној близини дренажног канала, откривена је отпадна јама. Поред великог броја уломака керамичких посуда, јама је садржала животињске остеолошке остатке, неколико металних налаза и премерке новца из средине III и почетка IV века. Што се тиче керамичког материјала, укупно је пронађено 1802 фрагмената од којих само 4 припадају луксузној тера сигилати. У питању је свакодневна римска грнчарија која је служила махом за прављење и сервирање хране. Степен фрагментације керамике био је релативно висок, те изванредан број посуда није било могуће реконструисати и функционално одредити.

Присутно је укупно 7 различитих типова посуда и две групе које су посебно одвојене- група минијатурних посуда и осталих посуда. На неким уломцима који припадају зделама уочени су трагови горења који указују на њихову секундарну употребу као лонаца. Исто се дешава и са неким плићим здела и тањирима за које је потврђено и на другим локалитетима поред њихове примарне намене и секундарна употреба у улози поклопаца. Позната су и два фрагмента која су „закрпљена” те је посуда могла поново да буде коришћена у исте или друге сврхе. Археозоолошка истраживања насеља, показала су у исхрани већу заступљеност домаћих животиња. Анализом наслага гаражи, показала се употреба различитих лонаца за кување различитих јела, стога је и начин кувања као и дужина излагања посуде пламену различита. Позиција карбонизованих наслага на посуди говори о начину припреме хране.

Досадашња истраживања су показала да је насеље постојало у првом веку наше ере, а последњи грнчарски налази се датирају у другу половину IV века.

СЕСИЈА: ПРОИЗВОДЊА ТЕКСТИЛА У ПРАИСТОРИЈИ **(сесија, М. Свилар)**

Ђурђа Обрадовић, Археолошки институт Београд

ЛАНЕНО УЉЕ ИЛИ ВЛАКНО – УПОТРЕБА ЛАНА У НЕОЛИТУ

Лан (*Linum usitatissimum* L.) је најраније припитомљена уљана и предива биљка. Двојака намена је условила и развој две варијанте култивисане врсте: за исхрану (уље) са краћим стаблом и крупним семеном и за влакна са дужим стаблом и ситнијим семеном. Управо због специфичних одлика и више начина коришћења поставља се питање за коју намену је гајен лан током неолита на простору централног Балкана. Остаци ланене тканине су пронађени само на Опову док су на другим неолитским налазиштима проналажена угљенисана семена лана. У односу на друге гајене врсте, семена лана су слабо заступљена, јер се управо због високог садржаја уља (око 40%) тешко очувају при процесу угљенисања.

У овом раду ће бити представљена проблематика истраживања употребе лана на основу угљенисаних макробилних остатака – колико параметри као што су величина семена и контекст налаза могу да укажу на његову употребу и значај у економији неолитских заједница. Фокус истраживања је централни Балкан, али ће се представити и посматрати шири регион где бољи услови очувања биљних остатака дозвољавају препознавање начина употребе, и управо ови подаци можда могу да у мере будућа истраживања на простору Балкана.

Marija Svilar, Arheološki institut, Beograd

GRNČARIJA I TEKSTIL U KASNOM NEOLITU

Grnčarija i tekstil predstavljaju kategorije nalaza koje imaju ogroman interpretativni potencijal u razumevanju društveno-ekonomske strukture pristorijskih zajednica. No, dok grnčarija s jedne strane predstavlja najbrojniju grupu nalaza u kasnoneolitskim kontekstima na prostoru centralnog Balkana, ostaci tekstila su po pravilu veoma retki. Iako se uopšteno smatra da je veza između keramičkih posuda i tekstila veoma duga i kompleksna, izuzev onih podataka koji ukazuju na otiske tkanina na keramičkim posudama, ostali

аспекти наведене веже су у великој мери скривени. У скорije време, у оквиру централнобалканских каснеолитских контекста регистровано је неколико керамичких посуда које се у стручној литератури јављају под опште познатим термином „spinning bowls“. Штавише, испоставило се да су након што је у литератури скренута пажња на поменуте налазе, посуде са сличним морфолошким карактеристикама регистроване у оквиру још неколико каснеолитских и рано-неолитских керамичких аsemblажа. Наведене посуде карактерише присуство дршке са унутрашње стране dna, док се њихова функција повезује са прерадом биљних vlakана, али такође и са интензификацијом производње. Из горе наведених разлога, сматрам да је њихова учесталост у наведеним контекстима итекако потцњена и да је неопходно спровођење детаљних анализа на грнчарији са старих ископавања, како би прецизније идентификовали функцију наведених посуда и ближе одредили природу и интензитет веже између грнчарије и текстила у периоду касног неолита.

Селена Витезовић, Археолошки институт, Београд

ОБРАДА ТЕКСТИЛА У НЕОЛИТУ: ШТА КАЖУ КОШТАНЕ АЛАТКЕ?

Прерада органских сировина имала је значајно место у дневним активностима и занатској производњи неолитских заједница на Балкану; међутим, неповољно услови за очување самих налаза доста ограничавају проучавања. Посебно значајне индиректне податке о обради текстила могу да пруже алатке од коштанних сировина. У овом раду биће дат преглед типолошке разноврсности и заступљености појединих врста предмета са старчевачких и са винчанских локалитета у Србији. Најбројније алатке на већини локалитета јесу шила, игле, спатуле и стругачи, који су коришћени пре свега за обраду меких органских материјала – животињских кожа и текстила. Осим тога, постоје и друге врсте предмета које се могу узети за текстилну индустрију – у старчевачкој култури то су спатуле-кашике, коришћене вероватно и за припрему пигмената, а у винчанској култури то су налази перфорираних и неперфорираних астрагала са траговима употребе, који су могли бити коришћени као нека врста калема, тегова за ткачки стан, и/или у финалним фазама обраде текстила.

Јулка Кузмановић Цветковић, Народни музеј Топлице, Прокупље

ФИГУРИНЕ – МОДА У ПЛОЧНИКУ

Када говоримо о неолитском налазишту Плочник, насељу винчанске културе, углавном је фокус на неолитској економији и почецима металургије. Затим долазе бројни комади керамичког посуђа препознатљивих облика и изузетне израде и свакако, неолитске фигурине.

Неколико стотина фигурина откривених током истраживања у Плочнику, целих и фрагментованих, представљају занимљив материјал за проучавање. Многобројна су питања у вези с фигуринама, зашто су рађене, чему су служиле, представљају ли божанства или људе, становнике насеља? Неке од фигурина се издвајају лепотом и квалитетом израде што сугерише да је било мајстора-уметника који су умели да направе ремек дела. Има фигурина прилично реалистично рађених, са доста анатомских детаља, поготово кад су ноге у питању.

Приличан број статуета су заправо женске особе обучене у дугачке хаљине, издваја се неколико кројева који се понављају. Карактеристичан је изрез у облику латиничног слова В око врата, овичен једним или с неколико уреза; неке фигурине имају представљене појасеве, накит...

Један покушај реконструкције одеће неолитске фигурине, девојке са дред фризуром, био је повод да крене прича да су даме у неолиту имале страст за модом. Тако је новинарка Ројтерса, Љиља Цвекић 2007. почела причу о Плочнику, што је занимало читаоце знатно више него хронологија. Тема овога рада је покушај систематизовања одеће неолитских фигурина из Плочника, на основу слике коју добијамо пажљивим посматрањем фигурина и тумачењем детаља.

Miloš Jevtić, Filozofski fakultet Beograd
Olivera Ninčić, Fakultet primenjenih umetnosti,
Univerzitet umetnosti Beograd

О КЕРАМИЧКИМ ПРИШЉЕНЦИМА ИЗ МЛАЂЕ ПРАИСТОРИЈЕ I ОСТАЦИМА ДРВЕНОГ ВРЕТЕНА СА ЖИДОВАРА

У српској археологији није до сада посвећена већа пажња истраживању производње текстилних структура из млађих праисторијских епоха. У новије време уочава се тежња multidisciplinarnom pristupu проучавању археолошких података, најпре на вишеслојним насељима са dominantним младеолитским

slojevima. Posebno su značajni pokušaji rekonstrukcije proizvodnje tekstila na osnovu setova keramičkih tegova za vertikalne razboje, otkrivenih u nekim od bolje istraženih kuća vinčanske kulture. Izrada tekstila u praistoriji zahteva prethodnu pripremu sirovina (vune, kudjelje, koprive, lana, pamuka) i korišćenje alatki za ručno pređenje kratkih vlakana u kontinuiranu dugačku nit (pređa). Neuobičajeno veliki broj keramičkih pršljenaka otkriven je na nekim od bolje istraženih naselja iz bronzanog i gvođenog doba, kao što je slučaj sa Židovarom kod Vršca. Bilo bi korisno tipološki razvrstati dobro pečene keramičke pršljenke sa Židovara i pokušati uočiti razlike u oblicima i veličini istih, počev od onih iz naselja ranog bronzanog doba do onih iz keltskih i dačkih naselja predrimskog perioda.

Sudeći prema sačuvanom broju keramičkih pršljenaka u naseljima iz mlađe praistorije, opravdano je pretpostaviti i neophodnu upotrebu velikog broja drvenih vretena za upredanje vlakna u pređu. Najčešće se u rekonstrukciji izgleda vretena koriste etnološke paralele. Vreteno je jednostavna alatka u obliku štapića kružnog preseka (dužine od oko 15 do 30 cm), sa zašiljenim krajevima. Lakše upredanje niti životinjskog ili biljnog porekla postiže se dodavanjem manjeg, probušenog tega (pršljenci) na jednom kraju vretena, u funkciji zamajca i stabilizatora pri okretanju.

U cilju dobijanja pouzdane vertikalne stratigrafije na Židovaru detaljno je istražena statigrafska sonda (1997-1999), smeštena na zapadnom obodu naselja, u neposrednoj blizini podužnog profila jedne od najbolje istraženih sondi prof. Gavele iz 1966. godine (Sonda IX). Negde pri kraju iskopavanja unutar statigrafske sonde, na dubini od oko 5. 20 m, otkriveni su delovi veće, pravougoane kuće iz naselja ranog bronzanog doba, koja se okvirno može vremenski opredeliti u kraj III milenijuma (2100/2000 g. pre n.e.). Kao izuzetan i redak nalaz, na podu kuće zabeležen je dobro sačuvan otisak drvene alatke u obliku vretena, sa poluloptastim zadebljanjem na jednom kraju, koji se može protumačiti kao drveni zamajac, odnosno pršljenak.

Marko Dizdar, Institut za Arheologiju, Zagreb
Marija Ljuština, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

O PRELJAMA I VEZILJAMA KOJE POČIVAJU NA NEKROPOLI ZVONIMIROVO-VELIKO POLJE

Lokalitet Zvonimirovo-Veliko polje nalazi se u srednjoj Podravini nedaleko od Virovitice i jedina je sistematski istražena nekropola latenske kulture u severnoj Hrvatskoj. Pokretni materijal iz istraženih grobnih celina hronološki

se opredeljuje u LT C2. Pored grobova muškaraca, opremljenih za odlazak na drugi svet kao ratnici, izdvajaju se sahrane žena sa karakterističnim elementima nošnje i nakita. Zanimljivo, mineralizovani tragovi tekstila sačuvali su se na nekim gvozdenim predmetima u grobovima oba pola, ali pitanje je da li se radi o odeći pokojnika, ili pre o tkanini u koju su bili položeni njihovi spaljeni ostaci. U grobovima žena pronađeni su i pojedini predmeti svakodnevne upotrebe, kao što su gvozdeni noževi, keramički pršljenci i gvozdene igle za šivenje. Ovakav grobni inventar ukazuje na poslove koje su žene svakodnevno obavljale u domaćinstvima, a na simboličkom nivou otkriva različite aspekte ženskih identiteta u zajednici, odražene kroz specifičnosti u pogrebnoj praksi.

Žene su u poznoj praistoriji verovatno znatan deo svog vremena posvećivale izradi različitih tkanina i odeće, što se u grobovima sa Zvonimirova može prepoznati kroz priloge u vidu keramičkih pršljenaka i igala, kao i izuzetnog nalaza gvozdene igle sa zoomorfnom glavicom. Slična gvozdена igla pronađena je na nekropoli Kapiteljska njiva u Novom Mestu, takođe kao prilog u ženskom grobu. Gvozdene i bronzane igle sa savijenom glavicom i tordiranim telom pronađene su i na kasnolatenskim naseljima na prostorima srednje i istočne Evrope, a zabeležene su i kasnije, tokom antičkog perioda, kako u naseljima, tako i u ženskim grobovima. Povezivanje igle sa zoomorfnom glavicom iz Zvonimirova sa prednjem čini se sasvim opravdanim. U tom slučaju igla bi bila deo vretena, pri čemu pojava ovog karakterističnog oblika predstavlja tehnološku inovaciju, odnosno ukazuje na primenu novih tehnika predenja.

Nalazi predmeta koji se povezuju sa izradom tkanina i odeće u grobovima žena u Zvonimirovu nesumnjivo svedoče o rodno i starosno osetljivim priložima, koji na simboličkom nivou prikazuju različite uloge žena u porodici i široj zajednici. Uloga žene u izradi i održavanju tekstilnih proizvoda očito je bila toliko značajna, da je zaslužila odraz i u pogrebnom obredu.

Ана Смук, Нови Сад

ПРОИЗВОДЊА ЛАНЕНОГ ПЛАТНА - ЕТНОГРАФСКИ И ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ

Гајење лана за производњу влакана/тканина има своје почетке у неолиту и врши се и данас, иако је донекле занемарен у односу на памук и синтетичка влакна. Циљ овог рада је да се кроз анализу историјске и етнографске грађе дефинишу оквири за истраживање производње лана и ланених тканина у прошлости. Подаци размотрени у истаживању су

писани извори из периода касног средњег века и етнографска грађа о преиндустријској производњи лана у Србији, односно подаци из времена када је лан поред конопље био главни извор биљних влакана за производњу текстила али и других производа – ујади и мрежа. Оба извора података су врло драгоцене за разумевање организације производње у праисторији, с обзиром да се ланено платно производило у домену домаћинства и за потребе домаћинства а сами начини добијања платна од ове биљке се драстично не мењају.

У оквиру рада ћу представити све фазе производње – од узгајања лана до финалног производа – ланене тканине. Подаци могу допринети разумевању различитих аспеката организације производње лана: какве услове узгајања захтева, како се вршила жетва, где и како се вршило издавајање, обрада и упредање влакана, ко се тиме бавио и колико времена и рада захтева цео процес. Осим самих поступака производње, историјски и етнографски извори пружају нам и информације о врстама ланених тканина, као и о биљкама коришћеним за бојење ланеног платна.

Olivera Ninčić, Fakultet primenjenih umetnosti,
Univerzitet umetnosti Beograd

REKONSTRUKCIJA RAZBOJA SA TEGOVIMA IZMEĐU IDEALNOG MOMENTA I VARIJABLI

Razboj sa visećim tegovima pojavljuje se kao ključni tehnološki oblik (izum) u proizvodnji tekstila tokom praistorije od ranog neolita do protoistorijskih perioda, a sporadično i tokom narednih vekova. Ovdе ćemo razmotriti mogućnosti rekonstrukcije takvih razboja kroz različite postupke koji su uključeni u dobijanje krajnjeg proizvoda – tekstilne površine. Skup povezanih parametara u složenom tehnološkom procesu, gde jedna faza zavisi od prethodne, predstavlja međuzavisne varijable. Svaka njihova promena dovodi do nove varijacije što rezultira ukupnom raznolikošću tekstilnih proizvoda. Samim tim, razboji čiji se ostaci prepoznaju u arheološkom kontekstu, ne moraju da budu identični u svim tehničkim elementima. Rekonstruktivne metode se, tako, ne mogu odnositi na sve potencijalne mogućnosti, već su, nužno, ograničene na pretpostavljenu i izabranu varijablu. Razumevanje i procena polaznih parametara (od prepoznavanja i interpretacije arheološkog konteksta do utvrđivanja radnih operacija i tehničke mobilnosti) određuje da li će krajnji rezultat zamišljene rekonstrukcije – razboj sa tegovima funkcionisati kao tkačka sprava ili će biti vizuelni element prezentacije. Odnosno, da

li rekonstrukcija podrazumeva određeni razboj iz poznatog arheološkog konteksta ili opšti – idealni pregled takvih razboja. Drugi rekonstruktivni modeli kao numerički ili grafički omogućavaju ispitivanje varijabilnosti, ali nemaju konačan ishod u proizvodu koji je jasno razumljiv publici i stoga su nepodesni u izlagačkoj prezentaciji. Između ovih krajnosti (mogućnosti) nalaze se pokušaji da se tekstilna proizvodnja u praistoriji (i u drugim periodima ljudske istorije) približi našem razumevanju.

Za ispitivanje rekonstruktivnih modela dobar primer je vinčanska kuća 5/1980 sa lokaliteta Gomolava – Hrtkovci istraživana tokom 1980. godine. U njoj su, između ostalih nalaza, otkriveni keramički tegovi in situ koji su protumačeni kao ostaci razboja sa tegovima. Kroz istoriju njihovih istraživanja i prezentaciju dosadašnjih rezultata, ogledaju se okolnosti koje neposredno utiču na percepciju tekstilne proizvodnje.

СЕКЦИЈА ЗА СРЕДОВЕКОВНУ АРХЕОЛОГИЈУ

(секција, Б. Микић Антонић)

Јасминка Богић, Београд
Огњен Младеновић, Београд

ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА ЛОКАЛИТЕТА БАЊИЦА У ОПШТИНИ СВРЉИГ

Јужно подграђе Сврљиг града и простор са десне стране реке Белице, леве притоке Сврљишког Тимока, представља потез који се назива Бањица. На поменутом потезу пронађени су бројни предмети који припадају периоду млађег неолита, бакарном и бронзаном добу, затим античком и византијском периоду, па све до краја средњег века. На овом простору се некада налазио термоминерални извор по коме је цео крај добио име.

Током мањих археолошких истраживања 2017. године потврђено је постојање бедема изграђеног од крупнијег ломљеног камена повезаног кречним малтером са претпостављеним испустима за воду и потпорним зидовима изграђеним у техници пуњења шутом. Величина поменутих зидова показује постојање најнижег одбрамбеног бедема према истоку, тачније на месту где је једини могући прилаз Старом граду. У питању је бедем који се пружа у правцу запад-исток чиме прати ток реке Белице.

Што се тиче покретног археолошког материјала пронађени су веома фрагментовани уломци керамичких посуда, као и бронзане фибуле, пређице, клинови, кључеви. Интересантно је да сви пронађени клинови стоје у вези са угљенисаним остацима дрвених греда. Један од хронолошки осетљивих налаза јесте копча типа Сучидава датована у VI век, која је позната са локалитета Адуае (Прахово), Донићко Брдо (Градац код Крагујевца), Градина на Јелици, Царичин Град и других. Хронолошке оквире пружају и налази новца Констанција II (348-351), затим Теодосија I (383-388) и Зенона (476-491). Поред набројаног покретног археолошког материјала пронађено је доста зидних, подних и кровних опека различитих димензија, које указују на постојање грађевинских објеката.

Није искључено да је истраживано утврђење једно од 27 обновљених утврђења на Тимоку у склопу Јустинијанове велике обнове лимеса.

Душан Рашковић, Беч

АРХЕОЛОГИЈА НА ФЕЈСБУКУ И ПРИМЕРИ ГЕРМАНСКИХ НАЛАЗА У СРЕМУ

Данас када се претходна заштита археолошких локалитета срозала до потпуне бесмислености, док све што је нелегално достиже процват, можемо прићи нашем животном позиву и на неуобичајен начин. Археолошки рад се може обављати на терену али и кабинетски. Међутим оно што је најновије јесте да захваљујући интернету, односно друштвеној мрежи фејсбук, незапослени археолог, који нема прилику ићи на терен, нити било где кабинетски радити, може археолошке предмете посматрати и из фотеље. На интернет социјалној мрежи фејсбук постоје групе које свакодневно, углавном због продаје, приказују своје, наравно нелегално стечене налазе. Ако се има приступ тим групама, може се бар разгледавати стварно стање на црном тржишту археолошких старина.

Да илуструјемо колико важни налази промичу мимо легалних институција покушати ћемо преко презентације приказати неке примере германских налаза са подручја Срема. Можда тако, мало и допринесемо општем познавању периода раног средњег века, у V и VI веку, на овом простору. Конкретно желимо средњовековној секцији САД-а приказати оне чешће налазе, чије су фотографије преузете са фејсбук објава. Најпре су то дискоидне тзв. ротирајуће бронзане фибуле, са средњим делом у облику диска, из којег израстају четири наспрамно постављене

орловске главе. Честе су такође и птицолике, мање бронзане фибуле, са кљуном који подсећа на изглед птица грабљивица. Најчешће су ливене-бронзанелучнефибуле са троугластом главом.

Бројни су и налази новца германског, остроготског и гепидског краљевства, на подручја Срема. Управо је рад, Alain Gennari, The "Sirmium group": about the so-called Gepids siliqua из 2016. год, који се оснива на новцу са страница онлајн аукцијских кућа, и дао идеју за ову презентацију. Дакле слично и ми презентујемо ковања сребрног новца, четвртине силикве, ковнице Сирмијум. Већина примерака су ковања у име источног римског цара Анастасија I, са опонашањем натписа-D N ANASTASIVS P P AVC, на реверсу је натпис типа A INVICTA ROMA, са Теодериковим монограмом IXD у средини. Обично је изнад монограма крст, а испод монограма звезда. На једном од примерака налазимо ковање у име Јустина I-D N IVSTINVS P P AVC, док на једном у име Јустинијана- D N IVSTINIANVS P P AVC.

Јелена Ђорђевић, Народни музеј, Панчево
Војислав Ђорђевић, Народни музеј, Панчево

РАНОСРЕДЊОВЕКОВНО НАСЕЉЕ И ГРОБЉЕ „ЛИВАДЕ” КОД ПАНЧЕВА. КА УТВРЂИВАЊУ ХРОНОЛОГИЈЕ РАНОСРЕДЊОВЕКОВНОГ ПЕРИОДА У СРПСКОМ БАНАТУ

Реферат представља покушај да се на основу резултата скоријих археолошких истраживања утврди хронологија насељавања на локалитету Ливаде, као и да се резултати упореде са појединим налазиштима истраживаним у непосредној близини овог локалитета, односно на простору јужног дела српског Баната, како би се добила хронолошка слика насељавања овог простора у периоду од 8. до почетка 11. века.

Локалитет Ливаде удаљен је око 6 км источно од Панчева. Смештен је на крају благо уздигнуте греде, уз каналисани водоток који се пружа правцем исток-запад, уз пут Панчево-Ковин и који око 500 м даље према западу утиче у Надел.

Димензије локалитета су око 850x250 м. Налазиште је откривено рекогносцирањем терена 2007. године, а систематска археолошка истраживања на локалитету обављана су 2008, 2010. и 2011. године. Истражено је 9 објеката који припадају насељу из периода 8–9. века и 5 објеката насеља из периода од 10. века до првих деценија 11. века. Констатована је сложена хоризонтална стратиграфија. Објекти млађег насеља укопани

су кроз културни слој старијег насеља, а поједини су укупани и преко објеката из старијег насеља.

На простору од око 600 метара источно од раносредњовековног насеља, приликом радова на изградњи канала, на површини од око 200 квадрата су 1984. године обављена заштитна археолошка истраживања. Тада је откривен део касноантичке и некрополе из касноаварског периода. У неколико гробова откривен је инвентар у виду делова ношње и накита и прилози у виду посуда. На основу ових налаза гробље је опредељено у период од друге половине 8. до у 9. век и одговарало би старијем хоризонту на раносредњовековном насељу Ливаде.

Око 130 м јужно од раносредњовековног насеља на Ливадама, на благом хумкастом узвишењу истражено је 5 гробова, који су на основу налаза накита и новца датовани у 10–11. век. Ова некропола одговарала би млађем хоризонту раносредњовековног насеља на Ливадама. На истој позицији је у 12. веку подигнута црква, која са неколико грађевинских фаза траје до 15. века и коју прате хронолошки одговарајуће некрополе. Црква је подигнута на хумци у чијем централном делу је пронађен и гроб из енеолитске Јамне културе.

Мирко Бабић, Музеј Семберије, Бијељина

АРХЕОЛОШКИ ОСТАЦИ НЕМАЊИЊКИХ ЗАДУЖБИНА ЗАПАДНО ОД ДРИНЕ

Чак и данас када, иначе малобројни археолози у Републици Српској само помену постојање Немањићких задужбина западно од Дрине (а тек сјеверно од Саве) бивају проглашени незналицама и шовинистима. Добрим дијелом то је последица слијепог и некритичног прихватања германске историографске школе, након Берлишког конгреса 1878, преко Версајског уговора, па АВНОЈа и све до Дејтонског и Кумановског мира 1999.

У овом тексту изнесене су само назнаке бројних тема које нису жалост, ни приближно научно разјашњене. Може се чак рећи да су сва дотадашња егзактна знања тотално минимализована; како из усмене традиције, тако и писаних историјских извора и дотрадашње историјске науке. Материјални остаци „мрачне прошлости“ напосто су уништавани, по узору на слободу Француске буржоаске револуције.

У свијести само неких људи јесте, а у науци такорећи ништа се није промијенило, ни сензационалним открићем највеће колекције ћирилич-

них натписа у Бијељини 2002. године, као ни ништа мање сензационално откриће натписа православног попа Ловничког из 1301. године на далекој Козари (или Милутинов манастир Крупа из 1317. у Далмацији). Иначе све је то уред-но објављено у званичном Гласнику удружења музејских радника Републике Српске, и то од стране двојице магистара археологије и највећег српског познаваоца средњовјековне епиграфике и палеографије. Све је то пронађено у званичним археолошким истраживањима, по свим научним стандардима и под будним оком међународних фактора и јавност; и опет ништа.

Хабзбуршка династија уз обилату помоћ западних империјалиста, окупирала је Далмацију, Хрватску и Славонију; па и цијелу Панонску низију почетком 18.стољећа. Тада је у духу шпанске реконквисте и универзалног тоталитаризма, прво протјерала, све муслимане и порушила им све џамије и мезарја, као и скоро све православне цркве и некрополе стећака. Таква пракса, у још јакој форми се спроводила, ношена слободама Француске буржоаске револуције и наводним правом свакога народа на самоопредјељење, све до данашњих дана.

Многима се данас чини да на овом плану више није ништа потребно исправљати, јер је последњих деценија Црква поново задобила водеће мјесто у хијерхији друштвених вриједности, и да је сасвим довољно да неки црквени ауторитет за неки манастир изјави да је подигнут у вријеме Немањића, па су даље расправе излишне. Међутим, у научној јавности то је сасвим другачије. Они којима су уста препуна душебрижништва за националне интересе скоро ништа не чине на плану научне валоризације сличних археолошких доказа.

Укратко, овај реферат је замишљен као свеобухватни предлог за размишљање и медитацију бар о времену владавине најзначајнијег Немањића на овим просторима.

Марин Бугар, Народни музеј Крушевац

ЈОШ ЈЕДАН ЗДРАВИЊСКИ НАДГРОБНИК

Након средњовековног надгробника из времена Деспотовине, на простору села Здравинје, у општини Крушевац, откривен још један интересантан споменик који је прошао прелиминарну анализу.

Дуги низ година коришћен као камен-међаш, према натпису који носи, опредељује се у период српске краљевине, односно време владавине краља Милутина.

Марија Каличанин-Крстић, Завод за заштиту
споменика културе Крагујевац
Бојана Шаренац, Крагујевац

АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ЛОКАЛИТЕТУ ЦРКВИНА У КАМЕНИЦИ

Локалитет Црквина налази се у селу Каменица, на обронцима планине Рудник између Крагујевца и Горњег Милановца. Током археолошких ископавања, од 2012. до 2014. године, тим Завода за заштиту споменика културе Крагујевац је истражио остатке цркве датоване у XV век и део некрополе око ње. Зидана је у једној фази у облику триконхоса са улазом на западу.

Током истраживања око цркве и у њеној унутрашњости откривен је 71 гроб и то у цркви, северно, североисточно, југоисточно и југозападно од ње, затим на платоу источно од цркве и на јужној падини. За простор источно од цркве је карактеристично сахрањивање у више хоризоната, а скелети се појављују већ на самој површину првобитне коте терена, што говори о интензивном сахрањивању на овом месту и након рушења цркве и подизања коте терена око ње.

Источно од цркве је на слоју шута откривено огњиште са великом количином трпезне керамике, док је у северној апсиди константована зона запечене земље која са мањом количином керамике на њој, што наводи на претпоставку да је након рушења на овом простору формиран млађи насеобински слој.

Радовима на изградњи потпорног зида северно од остатака цркве откривен је камени надгробни споменик са натписом који се налазио североисточно од цркве. На основу анализе натписа и историјских прилика на које се текст односи, надгробник је датован у време око 1370. године. Овај налаз је у великој мери условио и датовање цркве. Узимајући у обзир време које је морало да прође како би се градитељи одважили да овај споменик искористе као грађевински елемент током грађења цркве, она се никако не можемо сврстати у времен пре XV века. Са друге стране керамика откривена у слоју шута источно од цркве, која је датована пред крај XV и почетак XVI века, указује да је у то време црква већ била срушена, а што оставља веома скроман временски период у оквиру XV века током којег је црква егзистирала.

Емина Зечевић, Народни музеј у Београду

ЗАОВИНЕ КОД БАЈИНЕ БАШТЕ – СОНДАЖНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У 2017. ГОДИНИ

Сондажним ископавањима мањег обима током 2017. године истражена су три локалитета у атару села Заовине код Бајине Баште (*Град*, *Црквиште* и *Римско гробље*), у оквиру пројекта Народног музеја у Београду „Подрине у позном средњем веку“. Избор локација у Заовинама је инициран постојањем неусаглашених података различитог порекла о *Граду* и *Црквишту* у његовом подножју, изостанком археолошких и података из извора о овом крају, али и њиховим атрактивним положајем у зони Националног парка Тара, који је показао интересовање и пружио материјалну подршку на активностима заштите и туристичке валоризације археолошке и културне баштине овог краја.

На *Граду* је постављено седам пробних сонди на позицијама где се очекивао културни слој са садржајем, будући да су на површини масива грађевински остаци били уочљиви једва у траговима. На основу позиције откривених зидова и малобројних и веома уситњених уломака грнчарије, унутар веома танког културног слоја, закључено је у питању касноантичко утврђенонасеље које није имало позније фазе, али и да има простора за будућа истраживања. С друге стране, на заравни под *Градом*, на потесу *Црквиште*, без видљивих грађевинских остатака на површини терена, откривени су остаци цркве брвнаре. Ова једнобродна грађевина, тространо споља обликоване апсиде у шириниброда, имала је под од блокова сиге и редкаменакојичинитемељну стопу или подлогу агредутемељачу, плитко укопан у стерилан слој жуто мрког сипара непосредно под површином терена. Контролним рововима није потврђено постојање старијег културног објекта. Истовремено су обављена ископавања на новоевидентираном, нешто удаљенијем, локалитету у засеку Новаковићи (*Римско гробље*). Прича мештана да се под „хумком“ на прилазу савременом сеоском гробљу налазе остаци, наводно, зидова цркве, а у окружењу људских костију, делимично је потврђена. Пробним рововима под гомилом наноса и крупног камена нису констатовани никакви грађевински остаци зидова, али су у простору испред каменог усадника, у подножју хумке, откривени *in situ* скелетни остаци два покојника, без налаза, покривени дебелим дрвеним талпама. Тип надгробног споменика, затеченог на свом првобитном месту, указивао би да се ради о остацима гробља које не може бити старије од 15. столећа.

Татјана Михаиловић, Народни музеј Краљево

ИСТРАЖИВАЊЕ ДВЕ ЦРКВЕ У ОКОЛИНИ БАЉЕВЦА НА ИБРУ

У периоду од 2013 – 2017. године Археолошко одељење Народног музеја у Краљевоу је истражио две мале цркве из позносредњовековног (или ранотурског) периода у околини рударског места Баљевац на Ибру (Рашка). Реч је најпре о цркви у Јарандолу код Баљевца, која је први пут документована још у време Валтровића и Милутиновића. Заштитна ископавања су спроведена 2013. године и потврђују датовање цркве у период након проглешења Пећке патријаршије. Око цркве је средњовековна некропола са које потиче низ надгробних обележија.

У наредном периоду (2014-2017.) истраживана је тзв. Црква под земљом у Паклењу, засеоку Побрђа, код Баљевца, кроз више краћих кампања. Реч је о ретком црквеном објекту, чији су зидови комплетно уопани у земљу, док је кровни покривач био од опека и секундарно коришћених античких тегула. Истражен је комплетно сам објекат и део некрополе која га окружује, док је читав простор очишћен и некропола дугог трајања, снимљена у целини. Ове две цркве припадају сакралном наслеђу околине Баљевца, која броји 6 црквених објеката са некрополама, и смештена је у непосредној близини средњовековног Брвеника, Старе и Нове Павлице и манастира Градац.

Nadezhda Kecheva, National Archaeological Institute with Museum
at the Bulgarian Academy of Sciences

ARCHAEOLOGICAL MAP OF BULGARIA – GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEMS IN ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEYS

Archaeological field surveys combining established methods of covering area with application of mobile and desktop Geographic Information Systems (GIS) on and off the field are not a new trend in the archaeological science. Archaeological information systems collecting standardized archaeological and other data have proved to be of much use for researches. Bulgarian archaeologists' long history in conducting systematic intensive field surveys started in 1970s. Standardized methods for collecting data on the field have been established in the last 10 years using mobile GIS devices with GNSS

receivers for marking covered area and filling in standardized paper forms on the field. Desktop work included filling in attributes in GIS software from these paper forms. Regional and rescue archaeological projects are executed using the same standardized workflow of preliminary data gathering using legacy data, analysis of remote sensing imagery, followed by GIS-based field surveys.

“Archaeological map of Bulgaria” is a legally established national archaeological information system registering archaeological sites on the territory of Bulgaria. It was developed in 1990 as an information system of “sites and monuments records” type. The most recent, GIS-based, version, being in active development since the end of 2015, focuses on all types of data gathered through standardized off-site-based field survey methods. The goal of the system design is to facilitate data collection on the field in a standardized and reliable way, with easy to obtain and use devices, leading to a simplified workflow and significantly reducing desktop work for Bulgarian archaeologists. Both the web and the mobile applications are still in the process of active development and testing.

Јелена Ђорђевић, Народни музеј, Панчево
Војислав Ђорђевић, Народни музеј, Панчево

ИСТОРИЈАТ ИСТРАЖИВАЊА СРЕДЊОВЕКОВНИХ НАЛАЗИШТА ОД ОСНИВАЊА НАРОДНОГ МУЗЕЈА ПАНЧЕВО ДО ДАНАС

Почеци систематског прикупљања и проучавања старина на територији Баната, па самим тим и на територији данашње надлежности Народного музеја Панчево, везују се за Феликса Милекера. Он први пут помиње археолошке налазе са неколико локалитета у југозападном Банату, а међу њима су и налази са две највеће панчевачке циглане Горњоварошке и Доњоварошке. У периоду између два светска рата, након оснивања Градског музеја у Панчеву 1923. године, чији је оснивач и први кустос био Борислав Јанкулов, у музејску збирку доспева највећи број случајних налаза са поменутих циглана, а међу њима су и средњовековни налази. Са првим археолошким ископавањима, обављеним 1947. године на локалитету Доњоварошка циглана у Панчеву, започет је организовани рад на истраживању средњовековних налазишта на простору Војводине. Истраживање средњовековних споменика у Панчеву и околини у периоду после Другог светског рата ипак није имало систематски ка-

рактер, али су кустоси Народног музеја Панчево (Наталија Симовљевић, Мила Прикић и Дариа Батистић–Попадић), у свом радном веку вредну пажњу поклањали и налазима из средњовековног периода. Углавном су средњовековни локалитети регистровани и истраживани приликом радова заштитног карактера. До 1978. године, када је основана Јединица за заштиту споменика културе при Народног музеју Панчево, средњовековна налазишта су констатована приликом истраживања енеолитских хумки на простору Азотаре и Рафинерије нафте у Војловици, као и приликом заштитних радова на Циглани на делиблатском путу у Долову 1965. и 1967. године. Од времена оснивања Јединице за заштиту споменика културе и интензивним теренским радом Љубомира Буквића, повећава се обим заштитних археолошких ископавања, приликом којих су истраживана и средњовековна налазишта. Међу њима се издвајају налазишта Бели брег у Опову, Ватрогасни дом у Панчеву, Три хумке у Јабуци. Посебан допринос раду на средњовековној археологији пружио је Марин Брмболић, који систематизује и публикује све до тада познате средњовековне локалитете на простору југозападног Баната, а током 90- их година прошлог века обавља заштитна истраживања на простору манастира Војловица.

Од почетка 21. века је интензивнији рад на истраживању средњовековних налазишта. Од тада су систематска археолошка истраживања обављана на локалитетима Панчево–Ливаде, Долово–Циглана на делиблатском путу, Омољица–Преко Слатине, а у оквиру пројекта *Археолошка топографија Баната* регистровано је неколико стотина до сада непознатих средњовековних локалитета.

Ивана Грујућ, Музеј Херцеговине, Требиње

СТАРИ ГРАД ТРЕБИЊЕ – АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Стари Град Требиње чине три археолошка локалитета: Црквина, изнад садашњег града (праисторијска градина, античко и раносредњовековно утврђење са црквом, турска и аустроугарска грађевина), Горње и Доње Полице, као подграђе града са гробљем где су се сахрањивали српски жупани пре Немањића (жупан Грд и Прибилша) и дела на десној обали Требишњице, у данашњем Старом граду - Кастелу (раносредњовековни и средњовековни грађевински комплекс, турско војно утврђење и аустроугарска касарна).

У историјским изворима, град Требиње помиње Константин Порфирогенит у 10. веку, као седиште архонтије или жупе Травуније и кнеза

Војислава, када је имало водећу улогу међу српским градовима, а на материјалним споменицима на надгробној плочи жупана Грда, у непромењеном облику, од друге половине 12. века до данас.

Археолошка истраживања мањег обима започета су 1998. и настављена 2013. године, од када се у неколико наврата радило на рашчишћавању шута и ископавању остатака грађевинског комплекса, који се налази испод нивоа садашњег дворишта и зграде Музеја Херцеговине. Ископавањима је откривен део грађевине (20x20 метара), са неколико фаза градње, од којих је звоник, а у 18. веку сахат-кула, назидан на старијим средњовековним темељима и налаже на репрезентативну грађевину-палату, правоугаоне основе са више просторија. У турском периоду, долази до рушења старијих грађевина и затрпавања до нивоа првог спрата, а 1706. године до обнове утврђења. Крајем 19. века, под аустроугарском окупацијом, западни део комплекса је срушен и ту је назидана касарна (касније коришћена за гимназију, данас зграда музеја) и читаво двориште је затрпано на ниво некадашњег првог спрата.

Утврђени грађевински комплекс изнад реке, настао је највероватније у раносредњовековном периоду, пре Немањића, обнављан је и постојао све до 15. века, као седиште раносредњовековне и средњовековне световне и/или црквене власти. Значајне доградње палате везују се за период владавине краљице Јелене Анжујске која је господарила српским земљама из Требиња, у периоду након смрти свога мужа краља Уроша I.

Ивана Грујућ, Музеј Херцеговине, Требиње

АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У ПОРТИ ЦРКВЕ СВ. ГЕОРГИЈА У СОПОТНИЦИ, НОВО ГОРАЖДЕ

Црква посвећена Св. Георгију, према натпису на довратнику улаза у цркву, потиче из 1454. године као задужбина Стефана Вукчића Косаче. У манастиру, уз цркву Св. Георгија, радила је штампарија Божидача Горажданина у периоду између 1519. и 1526. године, као једна од најстаријих српских штампарија, а на простору Босне и Херцеговине најстарија. Прва истраживања цркве вршена су 80-тих година 20. века, када је на неколико места извршено сондирање, које је између осталог показало да је црква подигнута на месту некадашњег средњовековног гробља са стећцима, од којих су неки уграђени у зидове цркве. Утврђено је да се у непосредној близини налазило и римско насеље, а на удаљености од 20-так метара од северног зида, откривени су темељи манастирског

комплекса. Црква је страдала у последњем рату, када је запаљена и делимично срушена, а обнова је започета 1999. године.

Најновија археолошка истраживања покренута су 2017. године, са циљем да се утврди положај манастирског комплекса, на основу чега би се, пре рушења помоћног објекта у порти цркве, приступило обнови старог манастирског конака, где би се сместила и мања музејска збирка посвећена најстаријој штампарији у БиХ.

Ископавањем су откривене две просторије, изнад и око којих је било средњовековно гробље из 16-18. века. Уз саму падину брда, на којем се налазе остаци средњовековног града утврђења Жир или Шир, откривени су зидови висине до два метра, који су чинили један део манастирског комплекса. Западно у односу на ту просторију откривена је друга, чији су темељи укупани на мањој дубини. На основу налаза из гробова и архитектонских остатака манастирског комплекса, закључује се да је црква била опасана са северне стране манастирским грађевинама испод јужне падине брда са средњовековним утврђењем на врху, као подграђе средњовековног утврђеног града-трга, у којем је почетком 16. века била смештена горажданска штампарија.

СЕКЦИЈА ЗА БИОАРХЕОЛОГИЈУ **(секција, Н. Миладиновић-Радмиловић)**

Селена Витезовић, Археолошки институт, Београд

ЛОВНО И РИБОЛОВНО ОРУЖЈЕ ОД КОШТАНИХ СИРОВИНА СА ЛОКАЛИТЕТА ВИНЧА-БЕЛО БРДО (ИСКОПАВАЊА 1930-их ГОДИНА)

Локалитет Винча-Бело Брдо, који се са прекидима истражује већ више од једног века, пружио је изузетно велику количину покретног археолошког материјала, укључујући и изузетну збирку предмета од коштаног сировина. Међу коштаном предметима прикупљеним током истраживања Милоја Васића у првој половини 20. века, осим свакодневних алата, пронађен је и одређени број предмета који представљају оружје, коришћено за лов и риболов – харпуни и удице. У овом раду биће приказане технолошке и типолошке одлике ових предмета, и разматраће се њихов значај за реконструкцију лова и риболова, као и њихово место у

винчанској култури уопште. Харпуни су искључиво израђивани од рога јелена, док су удице израђиване и од рогова и од костију. Два подтипа харпуна су присутна, једнореди и двореди. Удице су често фрагментоване, али се уочавају подтип са обичним и са назубљеним шиљком. Осим тога, пронађено је неколико полуфабриката, који су помогли у реконструкцији поступка производње, а такође и сведоче да су ови предмети израђивани локално. Харпуни и удице генерално су ретки и чак потпуно недостају на већини винчанских локалитета, а поједине типолошке варијанте, као што су назубљене удице, карактеристичне су управо за саму Винчу. Сразмерно велики број, као и разноврсност ових налаза, показују да су лов и нарочито риболов имали значајно место међу активностима становника неолитске Винче, као и да су се и интензитет и сам начин риболова разликовали међу појединачним винчанским насељима.

Tzvetana Popova, National Institute of Archeology and Museum
of the Bulgarian Academy of Science
Hanna Hristova, University of Sofia “Sv. Kliment Ohridski,” Sofia

SUBSISTENCE ECONOMY IN THE TERRITORY OF BULGARIA: ARCHAEOBOTANICAL RECORDS OF WILD PLANTS FROM NEOLITHIC AND CHALCOLITHIC SETTLEMENTS

In prehistoric times man used to combine a variety of strategies in order to ensure a balanced diet. These strategies depend mainly upon the local environment. Even when animal husbandry and agriculture emerged, foraging strategies that include wild plant gathering and hunting were still reliable source for food supplies. The information about gathering wild growing plants in prehistoric times in Bulgaria is only partial, based on the findings of wild plant seeds and stones in archaeobotanical samples. Analyses of archaeobotanical data on wild plants and fruits show regular presence of cornel tree, grapes, walnut, hazelnuts, acorns, seeds from different shrubby plants and herbs. These results undoubtedly evidence that during Neolithic and Chalcolithic times in the territory of Bulgaria, agricultural societies continued relying on different sources to ensure their live supplies.

Ивана Живаљевић, Институт БиоСенс, Универзитет у Новом Саду
Весна Димитријевић, Институт БиоСенс, Универзитет у Новом Саду и
Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски
факултет, Универзитет у Београду

Софија Стефановић, Институт БиоСенс, Универзитет у Новом Саду и
Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски
факултет, Универзитет у Београду

Марие Баласе (Marie Balasse), CNRS-Muséum national d'Histoire
naturelle, UMR 7209 (Archéozoologie, archéobotanique: sociétés, pratiques
et environnements), Paris, France

ДУЖИНА СИСАЊА КОД ТЕЛАДИ И ПОЧЕЦИ УПОТРЕБЕ КРАВЉЕГ МЛЕКА У ЉУДСКОЈ ИСХРАНИ: ПОТЕНЦИЈАЛИ ИЗОТОПСКИХ АНАЛИЗА

Поред бројних друштвених и економских промена, као и промена у људско-животињским односима, доместикација животиња омогућила је и појаву нове намирнице у људској исхрани: животињског млека. Раније се претпостављало да експлоатација млека није представљала кључни мотив у првобитним стадијумима доместикације, већ да се појавила неколико миленијума касније. Међутим, скорашње анализе липида апсорбованих у зидовима керамичких посуда са већег броја ранонеолитских налазишта указују да се млеко експлоатисало од самих почетака сточарства. Ипак, многа питања о овом процесу и третману животиња остају недовољно разјашњена, будући да би доступност млека људима била у директној вези са дужином лактације код животиња, али и са количином неопходном за исхрану младунаца. Изотопске анализе којима се може пратити дужина сисања и прелазак на биљну исхрану код младунаца, показале су се као вредно оруђе за разматрање ових питања. На основу метода који су развиле Балас и Тресе, испитале смо време престанка сисања на примеру неколико јединки говеда са ранонеолитских налазишта Старчево-Град, Тополе-Бач и Магарећи млин. Будући да је говече било најзначајнија и најзаступљенија домаћа животиња у фаунистичким узорцима са ових налазишта, као и на већини ранонеолитских налазишта у централној Србији, може се претпоставити да је у експлоатацији млека нарочити значај имало кравље млеко. Анализа је укључивала секвенционо узорковање првог и другог молара из доње вилице, тј. посматрање промена у вредностима изотопа азота ($\delta^{15}\text{N}$) током различитих стадијума формирања ових зуба (пре рођења, током сисања и након преласка на биљну храну). Истовремено, истраживање је укључило и утврђивање старости јединки у тренутку смрти, да би се

saгледали obrasci klaња i њихова потенцијална веза са експлоатацијом млека. У раду ћемо приказати резултате изотопских и археозоолошких анализа, и дискутовати о њиховим импликацијама за боље разумевање природе сточарства и muže у раном неолиту, укључујући и дељење млека између људи и телади.

Mario Novak, Institut za antropologiju, Zagreb
Dženi Los, Kaducej d.o.o., Split
Ivor Janković, Institut za antropologiju, Zagreb

ŽIVOT I SMRT TIJEKOM NEOLITIKA NA JUGU PANONSKE NIZINE – PRELIMINARNI REZULTATI BIOARHEOLOŠKE I MOLEKULARNE ANALIZE LJUDSKIH OSTATAKA S NALAZIŠTA BELI MANASTIR-POPOVA ZEMLJA

Zaštitna arheološka iskopavanja provedena na nalazištu Beli Manastir-Popova zemlja (AN 2) u Osječko-baranjskoj županiji tijekom 2014. i 2015. godine otkrila su više arheoloških slojeva koji se datiraju od ranog neolitika do rimskog perioda. Između ostaloga, istraženo je i veliko naselje starčevačke i sopotske kulture u kojem su zabilježeni i brojni ljudski ukopi koji se datiraju u isto razdoblje.

U radu će biti predstavljeni rezultati paleodemografske i paleopatološke analize provedene nad koštanim i dentalnim ostacima 39 osoba pronađenih unutar navedenog naselja. Više od trećine analiziranog uzorka predstavljaju djeca dok je omjer odraslih muškaraca i žena gotovo identičan. Od patoloških promjena zabilježeni su brojni pokazatelji subadultnog stresa (*cribra orbitalia*, porotična hiperostoza, linearna hipoplazija zubne cakline), zatim dentoalveolarne lezije kao što su karijesi, apscesi i zaživotni gubitak zuba. Uz to, uočene su i degenerativne promjene (osteoartritis), pokazatelji nespecifičnih infekcija (periostitis) te brojne zaživotne ozljede koje se mogu povezati uz nesretne slučajeve.

Uz klasičnu bioarheološku analizu provedena je i molekularna analiza drevne DNA, tzv. sekvenciranje iduće generacije (NGS). Uz standardne informacije koje se mogu dobiti ovom vrstom analiza kao što su molekularno određivanje spola, haplogrupe, populacijski afinitet i sl. bit će predstavljeni i rezultati analize patogena kuge (*Yersinia pestis*) koja je zabilježena na jednom kosturu iz Popove zemlje.

Prezentirani podaci ukazuju na nove, dosad nepoznate, detalje o načinu života, prehrani, pojavi zaraznih bolesti, ali i populacijskoj strukturi i migra-

цијама у јужној Панонској низини током неолитика. Уз то, указано је и на изузетну важност holisticког приступа у (био)археолошким истраживањима које је на подручју југоисточне Европе још увијек релативно рјетко.

Марко Порчић, Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду

Софија Стефановић, Институт Биосенс, Универзитет у Новом Саду;
Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски
факултет, Универзитет у Београду

Марија Кречковић, Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду

ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ И ДРУШТВЕНИ СТАТУС У МОКРИНУ: НОВИ ПОГЛЕД НА СТАРЕ ПОДАТКЕ

Биоархеолошка истраживања физичких активности на основу скелетних остатака људи из прошлости отворила су могућност за решавање многих традиционалних проблема фунерарне археологије, као што је реконструкција друштвене структуре. Анализа ентеза (места припоја мишића на кости) је често коришћен метод за реконструкцију физичких активности. У овој студији представљамо резултате упоредне анализе ентеза, као показатеља физичких активности, и присуства/одсуства различитих класа артефаката, као индикатора друштвеног статуса, на материјалу са некрополе раног бронзаног доба у Мокрину. Проблематика односа друштвеног статуса и физичких активности мокринске популације истраживана је раније, а циљ ове студије био је да се провери да ли другачија организација биоархеолошких и археолошких података као показатеља активности и статуса даје другачије резултате и основу за другачију антрополошку интерпретацију. Наши резултати у начелу потврђују раније налазе о постојању различитих образаца корелације активности и статуса код мушкараца и жена, где су мушкарци вишег статуса били физички активнији од мушкараца нижег статуса, са обрнутом ситуацијом код жена, али додају и нове детаље везане за однос друштвених улога и образаца активности, пре свега када је реч о повезаности између присуства одређених класа прилога и активности доњих екстремитета.

Јелена Марковић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Адела Новотна, Лабораторија за археоботанику и палеоекологију, Факултет науке, Универзитет јужне Бохемије у Чешким Будјејовицама, Чешка Република

Ивана Живаљевић, Институт Биосенс, Универзитет у Новом Саду
Сања Којић, Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду
Бојан Петровић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду
Аца Ђорђевић, Народни музеј у Београду

Софија Стефановић, Институт Биосенс, Универзитет у Новом Саду;
Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП АНАЛИЗИ СПАЉЕНИХ ЉУДСКИХ ОСТАКА: ПРИМЕР НЕКРОПОЛЕ СА ЛОКАЛИТЕТА КОНОПИШТЕ

Макроскопском анализом кремираних људских остатака могуће је добити основне антрополошке информације, као и податке о процесу кремирања и о обреду који га је пратио. Међутим, најчешће су подаци веома оскудни услед деловања ватре која трансформише кости и доводи до велике фрагментованости и лоше очуваности скелета. Будући да је број информација добијених макроскопском анализом ограничен, неопходан је интердисциплинарни приступ који омогућава бољу интерпретацију и разумевање кремираних људских остатака. Овакав приступ анализи људских и животињских остатака из пет урни и једне сахране ван урне, са локалитета Конопиште, омогућио нам је да реконструиремо температуру која је постигнута на ломачи, број индивидуа које су сахрањене у једној урни, као и то које животиње су представљале део обреда. Поред тога, применом *SEM-EDX анализа* детектована је врста метала присутног у траговима на костима, као и хемијски састав фрагментованих артефаката који су услед ватре доживели висок степен деструкције и где је макроскопски било немогуће утврдити којој врсти материјала су припадали. Остеолошки материјал са локалитета Конопиште припада периоду касног бронзаног доба и периоду преласка из бронзаног у гвоздено доба.

Тамара Павловић, Лабораторија за антропологију,
Медицински факултет Београд
Ксенија Ђукић, Лабораторија за антропологију,
Медицински факултет Београд
Марија Ђурић, Лабораторија за антропологију,
Медицински факултет Београд

СКЕЛЕТНИ МАТЕРИЈАЛ ИЗ КАСНОАНТИЧКИХ НЕКРОПОЛА НА ТЕРИТОРИЈИ БАНАТА И БАЧКЕ: НЕАДЕКВАТНА ЗАШТИТА И НЕДОВОЉНА ИСТРАЖЕНОСТ

Истраживања некропола на територији данашњег Баната и Бачке из периода касне антике резултирала су одређивањем готово целокупног археолошког материјала као сарматског, иако налази недвосмислено показују разноликост материјалне културе. Хумани остеолошки материјал са ових некропола у протеклим деценијама није био у фокусу антрополошких истраживања, проузрокујући да скелетни остаци углавном нису антрополошки обрађени, а понекад ни прикупљени приликом ископавања. Досадашња истраживања била су искључиво усмерена на проучавање гробног инвентара, док су кости остале на минималном нивоу истражености и без икакве заштите што је проузроковало оскудност података о различитим аспектима живота заједница у прошлости. Имајући ово у виду, 2017. године Лабораторија за антропологију у Београду и Градски музеј у Бечеју су спровели пројекат музеолошке заштите и био-антрополошке анализе необрађеног хуманог остеолошког материјала из времена касне антике са локалитета на територији Баната и Бачке. Овим пројектом обухваћен је остеолошки материјал са 14 касноантичких некропола, које су иницијално одређене као сарматске. Том приликом је анализирано укупно 197 индивидуа из 187 гробова. Антрополошка анализа је показала изузетно лош степен очуваности скелета на свим некрополама, што можемо тумачити као последицу систематске пљачке ових некропола у прошлости. На материјалу је уочено мало скелетних показатеља обољевања и повређивања што се може тумачити и као последица лоше очуваности скелетног материјала. Демографска слика указује на релативно уобичајену заступљеност мушкараца, жена и деце, свих старосних категорија. Такође, малобројност гробова показује сахране малих група на овим некрополама што не иде у прилог хипотези о великим миграцијама. Услед веома лоше очуваности скелетног материјала, као и оскудних археолошких података о животу касноантичких популација на овој територији, у овом тренутку базична антрополошка

анализа није довољна за популациону диференцијацију и реконструкцију миграција. Реконструкција мобилности и миграција захтева пре свега добијање апсолутних датума за све обрађене некрополе, а потом примену мултидисциплинарних хемијских истраживања стабилних изотопа на скелетним остацима.

Наташа Миладиновић-Радмиловић, Археолошки институт, Београд
Драгана Вуловић, Београд
Неда Димовски, Градски музеј Суботица

СЛУЧАЈЕВИ ФУЗИЈЕ САКРУМА И ИЛИЈАЧНИХ КОСТИЈУ НА СРЕДЊОВЕКОВНИМ НАЛАЗИШТИМА У СРБИЈИ

Фузија сакрума и илијачне кости, односно сакрализација илијачне кости, може настати као последица дифузне идиопатске скелетне хиперостозе (DISH), анкилозирајућег спондилитиса (AS), ентезопатије, инфективних обољења (нпр. туберкулозе), или као последица било једне или више понављајућих траума зглоба. С обзиром да су истраживања показала да се чешће јавља код старијих особа мушког пола, потенцијални узрочници могу бити и хормонског (анкилоза зглоба се ређа јавља код жена, ради неопходног очувања функције сакроилијачног зглоба и евентуално лакшег порођаја) или механичког карактера (сакроилијачни зглоб код мушкараца изложен је већем физичком стресу и већој телесној маси).

Иако је уобичајена код рецентних популација, сакрализација илијачних костију се ретко среће на археолошким локалитетима. Код нас је пронађена на костима са само четири средњовековне некрополе: *Civitas Sancti Demetri* (локалитет 85, гроб 45 (I): одрасла особа, женског пола, стара 30–40 година), Рудник (локалитет Маџарско Брдо, гроб 4: одрасла особа, мушког пола, стара 27–30 година), Омољица (локалитет Преко Слатине, гроб 107: одрасла особа, мушког пола, стара 50+ година) и Мајдан (локалитет Манастириште, гроб 196: одрасла особа, мушког пола, стара 45–55 година; гроб 433: одрасла особа, мушког пола, непознате старости и гроб 438: одрасла особа, мушког пола, стара 45–55 година). Само два случаја (*Civitas Sancti Demetri* и Рудник) су до сада објављена у стручној литератури.

У презентацији ће, поред случајева сакрализације илијачних костију са локалитета у Србији, бити представљена етиологија, учесталост и полна дистрибуција овог обољења, начин његовог испољавања

(унилатерално и билатерално), степен функционалности, односно дисфункционалности, таквих зглобова, као и могућност утврђивања полне припадности скелета на основу облика самог места фузије, односно тзв. *sacroiliac joint bridging-a* (SIB).

Маја Миљевић, Београд

**ЗДРАВСТВЕНИ ПОРЕМЕЋАЈ У РАСТУ И РАЗВОЈУ
У СРЕДЊЕМ ВЕКУ: ПРИМЕР ЖЕНЕ САХРАЊЕНЕ
НА ЛОКАЛИТЕТУ ЂУРИНЕ ЋЕЛИЈЕ (XV-XVII ВЕК)
У ОБЛАСТИ РУДНИКА**

Поремећаји у расту и развоју који остављају траг на скелетима, врло често доводе до озбиљних здравствених проблема који могу негативно утицати на обављање свакодневних физичких активности. Овакви поремећаји детектовани на древним скелетима су драгоцени јер омогућавају боље разумевање ендокриних болести у прошлости, али и како је изгледао живот оболелог појединца који је морао да живи под отежаним околностима. Један такав пример поремећаја у расту и развоју, представља скелет жене, старости 35-40 година (Гроб 7а), са позносредњевековне некрополе на локалитету Ђурине ћелије. Метричким анализама утврђено је да је њена телесна висина износила 179,25 - 189,93 цм што је значајно изнад просека код популације из овог периода. Констатоване су и промене у расту и развоју на посткранијалном скелету, као што је несрастање проксималне епифизе са дијафизом левог фемура. На оба карлична крила као и на фемурима са латералних страна уочене су биомеханичке модификације (улегнућа) која могу да укажу на неку врсту бандажирања које је евентуано могло да олакша њено кретање. Поред ових промена, уочене су патолошке промене на кичменом стубу, где је дошло до срастања ртних наставака на торакалним пршљеновима и фузије ребара са пршљеновима које могу да укажу на дифузну идиопатску скелетну хиперостозу (DISH) или анклиозирајући спондилитис. Такође, запажене су билатералне периосталне реакције на дугим костима доњих екстремитета које могу бити у склопу овог поремећаја. Могуће палеопатолошке интерпретације су да се овде ради о синдрому прекомерног раста (хиперпитуаритизму-гигантизму и/или акромегалији) који се може јавити у пратњи дегенеративних болести зглобова, DISH, ерозивних артропатија, инфективних болести. Целокупно здравствено стање на које указује палеопатолошка слика указује на отежано кретање као и на тешкоће при обављању и других свакодневних активности.

Ксенија Ђукић, Лабораторија за антропологију,
Медицински факултет Београд
Тамара Павловић, Лабораторија за антропологију,
Медицински факултет Београд
Милорад Игњатовић, Музеј града Београда
Марија Ђурић, Лабораторија за антропологију,
Медицински факултет Београд

**ПОЗНАТ УЗРОК СМРТИ И НЕПОЗНАТ КОНТЕКСТ:
СКЕЛЕТНИ ОСТАЦИ СА ЛОКАЛИТЕТА КОСАНЧИЋЕВ
ВЕНАЦ БР. 12-16, СКЛАД 717**

Током 2018. године у Лабораторију за антропологију, допремљен је материјал из збирке Градског музеја у Београду са локалитета Косанчићев венац бр. 12-16. Током антрополошке анализе издвојио се скелет означен као склад 717 будући да су на њему уочени трагови већег броја повреда. Реч је о индивидуи мушког пола, старости око 60 година. На чеаној кости ове индивидуе констатовано је задебљање које одговара дијагнози *Hiperostosis frontalis interna*. Ово стање, још увек неразјашњене етиологије се карактерише задебљањем унутрашње ламине чеоне кости које захвата саму унутрашњу ламину и диплое. На овом скелету уочена је и фрактура на десној половини чеоне кости, која је највероватније нанесена оштрим предметом. Овакав тип трауме утврђен је и на левој половини чеоне кости. На апендикуларном скелету укупно је присутно 11 повреда које су као и оне на лобањи настале највероватније као последица дејства оштрог предмета са дугом оштрицом. Ове повреде су локализоване на левој надлактици, на обе кости подлактице са леве стране, као и на десној бутној кости и у пределу десног карличног крила. Одсуство трагова зацељења повреда и њихова бројност нам омогућавају да са великом сигурношћу закључимо да су оне биле узрок смрти ове индивидуе, као и да су свакако настале као последица неког оружаног сукоба. Поред повреда, на скелету је примећена срасла фрактура доњег дела тела десне жбице. Отежавајућа околност у овом истраживању је некомплетна археолошка документација, што има за последицу нејасну ситуацију о хронолошким оквирима и контексту овог случаја. Скелет је пронађен на релативној дубини која по археолошким подацима највероватније одговара слоју 16-17. века. У овом раду биће приказани резултати антрополошке анализе овог скелета са посебним освртом на механизам настанка поменутих повреда, као и реконструкцију околности под којима су оне могле настати.

Илија Микић, Археолошки институт, Београд
Весна Бикић, Археолошки институт, Београд
Илија Данковић, Археолошки институт, Београд

НЕКРОПОЛА НА ЛОКАЛИТЕТУ НАД КЛЕПЕЧКОМ (КЛИЧЕВАЦ) – РЕЗУЛТАТИ АРХЕОЛОШКЕ И АНТРОПОЛОШКЕ АНАЛИЗЕ

Локалитет Над Клепечком налази се у атару села Кличевац, на лесној греди која представља северозападну границу Стига. Приликом заштитних археолошких истраживања која су спроведена током 2011. године на тој локацији укупно је пронађено једанаест гробова, већином деце различитог узраста. Према археолошким налазима, ове сахране обављене су на почетку новог доба, по свој прилици током 17. века. Антрополошки су анализирани сви скелети, али у три случаја због лоше и некомплетне очуваности није било могуће доћи до прецизних података о полу и старости. Једина одрасла особа код које су се могли прецизније утврдити пол и старост била је мушког пола и у тренутку смрти је имала свакако више од 50 година. Резултати антрополошких анализа указали су на палеопатолошке промене на костима. Ту се на првом месту мисли на учесталост *cribra orbitalia* која је уочена на свим (очуваним) дечјим скелетима, као и на лош дентални статус ове групе у целини. Два могућа случаја скорбута само употпуњују слику лошег здравственог статуса ове популационе групе. Старост укупно седам дечијих скелета се кретала од једне до максимално тринаест година живота. Од тог броја шест је припадало женском полу, док је један (лоше очуван) највероватније мушки. Одсуство жена је такође примећено, али би ово запажање требало узети с резервом, с обзиром на мали број скелета и на то да некропола није истражена у целини. На основу скромности у погребном ритуалу, као и уоченог здравственог стања индивидуа, претпоставља се да је група људи сахрањена у некрополи на локалитету Над Клепечком била ниског друштвеног статуса која је стога живела у лошијим животним и хигијенским условима.

СЕСИЈА: АРХЕОМЕТРИЈА У СЛУЖБИ
СРПСКЕ АРХЕОЛОГИЈЕ
(сесија, К. Шарић)

Владаца Цветковић, Универзитет у Београду –
Рударско-геолошки факултет
Кристина Шарић, Универзитет у Београду –
Рударско-геолошки факултет
Јосип Шарић, Археолошки институт Београд

**СИРОВИНЕ ЗА ИЗРАДУ ОКРЕСАНИХ АРТЕФАКАТА ИЗ
ЛЕПЕНСКОГ ВИРА: ОД РУТИНСКЕ ПЕТРОГРАФСКЕ
ОДРЕДБЕ ДО САГЛЕДАВАЊА ГЕОЛОШКОГ КОНТЕКСТА**

Прецизна петрографска карактеризација материјала од којег су израђени окресани артефакти представља први корак ка евентуалном одређивању порекла сировина. Разумевање и геолошког контекста обрађеног материјала представља напреднији ниво у проучавању сировинског материјала индустрије окресивања, који потенцијално може обезбедити и додатне информације до којих није могуће доћи само рутинском класификацијом стена.

Циљ овог рада јесте да укаже на значај сагледавања геолошке конотације сировинског материјала и то на примеру колекције окресаних артефаката из мезолитских слојева Лепенског Вира. Обрађено је укупно 910 артефаката и утврђено да у збирци доминирају (~70%) предмети израђени од различитих силицијских стена (према литератури: силекс, кремен, балкански кремен, радиоларит и друго), да по заступљености следе кварцити (~20%), а да остатак (~10%) чине све остале стене. Унутар ове треће групе стена изразито хетерогеног састава констатовано је присуство 55 артефаката (~5%) израђених од стена које обично настају сродним вулканским процесима. Додатним испитивањима, а посебно вулканолошком експертизом, утврђено је да ови примерци одговарају риолитско-риодацитској вулканској серији која обично настаје комбинацијом ефузивне и експлозивне вулканске активности и продукцијом различитих типова кохерентних вулканита (изливање лаве), пирокластита (експлозивна емисија растреситих стена) и вулканокластита (редепоноване примарних вулканских стена). Корелацијом с расположивим литературним подацима закључено је да овај материјал највероватније води порекло из вулканског комплекса пермске старости, чији се остаци налазе у Румунији, унутар Сиринија басена. Стене овог вулканског

комплекса нису развијене на територији Србије, док су на левој обали Дунава, на румунској страни, различити вулкански производи откривени на потезу од неколико десетина километара и то управо наспрам Лепенског Вира. Иако непосредни предмет овог рада нису биле археолошке импликације, већ сад се може закључити да сличност једног дела материјала испитиваних мезолитских артефаката Лепенског Вира и стена које се налазе у пермском вулканском комплексу Сириња може да представља важан показатељ да су житељи Лепенског Вира добављали овај материјал за израду окресаних артефаката с друге стране Дунава.

Вера Богосављевић Петровић, Народни музеј у Београду
Дивна Јовановић, Геолошки завод Србије

ИЗ УГЛА ПЕТРОАРХЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА О ЦИРКУЛАЦИЈИ КАМЕНИХ СИРОВИНА У НЕОЛИТУ ЦЕНТРАЛНОГ БАЛКАНА

Први почети петроархеолошких идентификација сежу у прве деценије 20. века када су одређене основне врсте камена за израду артефаката са насеља Винча–Бело брдо, Арадац и Зок од стране професора геологије београдског универзитета. У међувремену савладан је дуг пут од стандардне петролошке карактеризације артефаката (Музеј града Београда) до софистицираних истраживања као што су модели аквизиције и размене камених сировина, што је уједно и предмет нашег рада.

Претпоставка да кристали кварца са насеља Гривац потичу са Рудника била је заснована на подацима за бакарно доба о експлоатацији сулфидних руда бакра и кристала кварца на једном месту. Планина Рудник је већ била „виђена“ у стручној литератури као место порекла кристала кварца за насеље Селевац. Почетни став истраживача измењен је после интерпретације микроскопских препарата с Малог Штурца на Руднику и Гривца, као и спроведених EDHRF анализа са Винча–Бело брдо и Авале у корист комплексног приступа и реализације већег броја анализа. Кристали кварца на Гривцу нису потицали из окана на Малом Штурцу, а узорци из Винче могу да потичу са Авале.

Други пример представља тестирање домета основних петролошких анализа у истраживању локалног ресурса и процеса добављања сировина за заједницу позног неолита на насељу Беловоде. Систематично теренско истраживање околине Беловода са интерпретацијом петролошких препарата су добили пуну афирмацију као основни, први и не-

опходни услов у проучавању модела аквизиције сировина и међусобних односа припадника познеолитских заједница. Свега 10 % сировина потиче из локалног ресурса овог насеља.

Неутронска активација је важан део аргумената за примену процеса карактеризације и један је од кључних поступака у доказивању порекла камених сировина. Предузетом неутронском активацијом узорака са рудника Лојаник (опал), из блиских насеља (Црквине) и узорака из насеља која се налазе на растојању преко 35 км удаљености (Кусовац) очекује се довољно података за уочавање система циркулације опала типа Лојаник у ранеолитским насељима јужног појаса Шумадије.

Mladen Jovičić, Arheološki institut Beograd

Vladica Cvetković, Univerzitet u Beogradu - Rudarsko-geološki fakultet

Kristina Šarić, Univerzitet u Beogradu - Rudarsko-geološki fakultet

ARHEOMETRIJSKA STUDIJA ŽRVNJEVA IZ ANTIČKOG PERIODA SA TERITORIJE SRBIJE

Proučavanje antičkih žrnjeva u evropskoj arheologiji još od 80-ih godina XX veka usko je povezano sa arheometrijskim studijama. Petrološkim odredbama sirovine od kojih su žrnjevi pravljeni moguće je odrediti kamenolome korišćene tokom antike, kao i trgovačke puteve kojima su sirovine i proizvodi bili prenošeni. Iako žrnjevi predstavljaju čest tip nalaza tokom arheoloških iskopavanja lokaliteta iz antičkog perioda sa teritorije Srbije, studije koje se bave ovom temom do sada nisu sprovedene. Cilj ovog istraživanja jeste primena arheometrijskih metoda na antičkim žrnjevima sa naše teritorije, kako bi se odredili kamenolomi korišćeni za dobijanje sirovina od kojih su žrnjevi izrađivani tokom rimskog perioda. Prvi korak bila je tipološko-hronološka, a drugi mineraloško-petrološka analiza žrnjeva. Uzorkovano je 49 žrnjeva sa Viminacijuma (prestonica provincije Gornje Mezije), 21 sa Gamzigrada (utvrđena carska palata, kasnoantičko/ranovizantijsko naselje) i tri sa Medijane (kasnoantički carski posed i vila sa peristilom). Ovim je obuhvaćen period od II do VI veka i obezbeđen različiti sociokulturni kontekst iz koga nalazi potiču. Istraživanje je podrazumevalo makroskopska ispitivanja i mikroskopsku analizu uzoraka na polarizacionom mikroskopu za propuštenu svetlost. Dobijeni rezultati ukazuju da su kao sirovina za pravljenje žrnjeva korišćene magmatske, sedimentne i metamorfne stene. Magmačke stene, od kojih su pravljeni žrnjevi korišćeni na Viminacijumu i Medijani od II do kraja IV veka, po svojim karakteristikama ukazuju na Šumadiju, na rud-

ničko-boračko-kotlenički kompleks kao moguće mesto porekla sirovine. Od kamena iz ovog područja pravljani su žrvnjevi koji su distribuirani severno do Podunavlja, kao i južno duž Pomoravlja. Žrvnjevi sa Gamzigrada izrađeni su od lokalnih stena Timočkog magmatskog kompleksa, koje potiču iz kamenoloma u neposrednoj blizini lokaliteta. Sedimentne stene zastupljene su takođe u znatnom broju primeraka među kojima dominiraju organogeni krečnjaci tipični za južni obod Panonske nizije, odnosno okolinu Beograda i dalje južno. Rezultati ukazuju da je u antičkim provincijama na teritoriji Srbije postojala organizovana proizvodnja žrvnjeva, dok se njihova distribucija obavljala dobro utvrđenim trgovačkim rutama.

Zoran Miladinović, Univerzitet u Beogradu - Rudarsko-geološki fakultet

PRIMENA NEDESTRUKTIVNIH METODA IDENTIFIKACIJE JUVELIRSKOG KAMENA U ARHEOLOGIJI

Kamen koji se koristi u izradi nakita, nakon obrade i ugradnje, ne može biti identifikovan korišćenjem standardnih geoloških metoda koje podrazumevaju njegovu destrukciju (sečenje, mlevenje itd.). Zbog toga je kao grana primenjene geologije nastala gemologija u okviru koje su se razvile praktične metode identifikacije. One juvelirski kamen (drugi kamen) mogu identifikovati a da ga ne oštete.

Identifikacija koja podrazumeva bilo kakvo degradiranje uzorka je neprihvatljiva jer snižava ili u potpunosti poništava ekonomsku vrednost koju juvelirski kamen ima. Npr. nakon identifikacije koja zahteva pulverizovanje uzorka nema mnogo zadovoljstva u saznanju da je rubin vrednosti 100.000\$ pretvoren u prah.

Nedestruktivnost ovih metoda je ono što ih čini adekvatnim za primenu i u arheologiji, a značaj im je veći kada se ima u vidu da je juvelirski kamen čest nalaz prilikom arheoloških iskopavanja. Slično kao i u gemologiji svaki destruktivni pristup arheološkom artefaktu je neprihvatljiv i uništava njegovu višestruku vrednost.

Tradicionalne gemološke metode identifikacije juvelirskog kamena obuhvataju: određivanje specifične težine (gustine), refraktometriju, spektroskopiju, polariskopiju, dihoskopiju, UV fluorescentnu analizu itd. Da bi juvelirski kamen bio pouzdano određen nije neophodno koristiti sve pomenute metode. Izbor metoda zavisi od konkretnog uzorka, a nekad je dovoljna primena samo jedne. Prednosti ovih metoda se ogledaju i u činjenici da u postupku identifikacije nema nikakve pripreme uzorka, a sami instrument i njihova eksploatacija nisu skupi.

Kod nas se u arheologiji ove metode ne koriste dok je njihova primena u inostranstvu česta. Dobar primer korišćenja gemoloških metoda je identifikacija 240 uzoraka gliptike i nakita sa kamenjem iz pred antičkog i aničkog perioda koji se nalazi u zbirci Izmirskog Arheološkog muzeja u Turskoj. Korišćene su četiri nedestruktivne metode: određivanje specifične težine, refraktometrija, UV fluorescencija i mikroskopija. Tom prilikom je utvrđeno da značajan deo prethodno izvršenih identifikacija nije bio adekvatan.

Кристина Шарић, Универзитет у Београду –
Рударско-геолошки факултет

Сузана Ерић, Универзитет у Београду – Рударско-геолошки факултет
Весна Бикић, Археолошки институт Београд

ПРИМЕНА МИНЕРАЛОШКО-ПЕТРОЛОШКЕ АНАЛИЗЕ У ПРОУЧАВАЊУ КЕРАМИКЕ КРОЗ ПРИМЕР ИСПИТИВАЊА СРЕДЊОВЕКОВНЕ КЕРАМИКЕ ИЗ МАНАСТИРА СТУДЕНИЦА

Почетак истраживања било ког материјала изискује најпре његову основну карактеризацију. У случају керамике то су одређивања минералошко-петрографских одлика матрикса, класти, дефинисање пора, анализа глаzure, реакција минерала, природа природног прелома керамике и слично. Ова испитивања омогућавају и да се оде корак даље и да се, према минералошко-петрографским одликама, утврде температуре печења, порекло сировине, детерминација локалног и увозног материјала и друго. Сет метода који је обухватио оптичку микроскопију (у пропуштениј светлости), SEM-EDS и XRPD методе и који је примењен у проучавању средњовековне керамике из манастира Студеница илустроваће могућности минералошко-петрографске анализе керамике уопште.

Испитивани узорци хронолошки припадају хоризонитима II (XII и XIII век) III (XIV и прва половина XV века), а према типолошко-морфолошкој анализи одговарају разноврсним посудама за кување и стоној керамици. Локално порекло керамике утврђено је на основу присутних класти стена (перидотит, гранитоид, вулканити, дијабаз, шкриљци, кварцит, амфиболит) и минерала (серицит/мусковит, биотит, кварц, фелдспати, серпентин, пироксен, амфибол, рутил, магнетит, хематит и други) који осликавају геологију подручја око Студенице. XRPD анализе потенцијалних сировина (анализа неоријентисаних и оријентисаних узорака засићених гликолом и жарених до 550°C) указале су на тип глине који одговара саставу матрикса керамике. Температуре печења дефи-

нисане су на основу неколико параметара: а) морфологија природног прелома варира од грубих површина код керамике печене на 600-700°C, до равних, аморфних површина са порама што указује на температуре од око 900 (950)°C; б) степен кристалинитета матрикса, од кристаластог преко семикристаластог, семиаморфног до аморфног указује на температуре од 600°C до 900°C; в) у појединим узорцима уочава се реакција минерала (кварца) са матриксом која је типична за температуре од око 850 (900°C); г) стабилност појединих фаза, као што је калцит указује да температуре печења нису биле преко 600-700°C. За испитивану колекцију узорака може се закључити да су на најнижим температурама печени вршници и црепуље, док су све глеђосане посуде приведене на температури од око 900°C.

Драгана Антоновић, Археолошки институт, Београд
Момир Вукадиновић, Примењена геофизика, Београд

ГЕОФИЗИЧКА ИСТРАЖИВАЊА ДОЊЕГ ДЕЛА ПРАИСТОРИЈСКОГ РУДНИКА ПРЉУША – МАЛИ ШТУРАЦ

Геофизичко испитивање доњег дела локалитета Прљуша, који је прекривен дебелом наслагом сипара доспелог из горњих делова налазишта, изведено је 2012. и 2016. године. На основу истраживања методом сопственог потенцијала 2012. године добијене су изражене аномалијске зоне које указују на присуство рудоносних минерализација испод површине терена. Те индикације, поред осталих геолошких тумачења, највероватније указују и на присуство остатака праисторијских рударских радова. Добијене геофизичке аномалије сопственог потенцијала су просторно заокружене, анализирани и тамо где је њихов интензитет био најизраженији формиране су локације за наредно истраживање. На местима већих аномалијских зона су 2016. године изведена истраживања методама рефракционе сеизмике на 15 профила и вертикалног електричног сондирања на 31 тачки. Овакав методолошки приступ је изабран јер метода сопственог потенцијала не даје дубину до узрочника аномалија него само његову пројекцију на површину терена. Методом рефракционе сеизмике могуће је дефинисати геолошку грађу испод површине терена, тј. одвајање сипарског наноса од чвршће подлоге и дубине до чврсте стене, као и детектовање могућег присуства више различитих слојева сипарског материјала. Методом вертикалног електричног сондирања дефинисана је дебљина наноса и одређена дубина до чврсте подлоге.

Након обраде резултата добијених истраживањем закључено је да је геолошка грађа истраживаног терена врло хетерогена. На површини терена се налази сипарски материјал који има неједнаку дебљину. На појединим местима она је мала, а на другим местима достиже више метара. Установљено је да се сипарски материјал углавном наслања на ситније и крупније комаде распаднутих стена. Такође је закључено да је стенска дробина састављена од ситнијих и врло крупних комада стена које су гравитационо дошле са виших делова терена. Поменута дробина се меша са основном стеном која при својим горњим деловима има распаднуте и испуцале зоне. Основна стена је по свему судећи изузетно робуствна и нема континуалан пад сличан паду површине терена. Такође је констатовано да су присутна и већа удубљења испуњена сипарским материјалима, заглињеном ситнијом дробином и крупним комадима стена.

Michael Casimir Mlyniec, University of Sheffield

RECONSTRUCTING THE EARLIEST EVIDENCE FOR COPPER SMELTING? EVIDENCE FROM THE MORAVA VALLEY, SERBIA

Recent dating projects have determined the oldest known date for copper smelting to around, 5000 BCE, and associated with Vinča (Gradac phase) sites in the Morava Valley, Serbia. Recent Studies of Vinča metallurgy (Radivojevic 2010) were directed towards the characterisation of slags and associated minerals, and their provenance. This body of work has had important implications for theories relating to the beginnings of metal-using communities.

Despite this important research, few studies have focussed on the actual techniques and apparatus associated with copper production. This problem resulting from a perceived sense of a lack archaeological finds associated with metallurgy has led at a great deal of debate on the metallurgical technologies employed by the Vinča peoples.

Some scholars (Sljivar 2006) have proposed the use of perforated and solid truncated conical vessels as primary smelting apparatus. On this basis that a series of experimental smelts coupled with a program of soil and material analysis were initiated to explore the potential for such vessels to be associated with copper smelting. This paper reports a number of experimental smelting campaigns and evaluates the potential for these early ceramic forms to be associated with the world's earliest pyrometallurgical tradition.

Thomas, P. (Deutches Bergbau-Museum Bochum), Derikonjić, S. (Zavičajni muzej Priboj), Pendić, J. (Institut Biosens), Schapals, F. (Deutches Bergbau-Museum Bochum), Jablanović, A., Kosczinski, K., Heil, N., Roberts, B. W., Marić, M. (Balkanološki Institut SANU), Rehren, Th. (The Cyprus Institute), Stöllner, T. (Deutches Bergbau-Museum Bochum), Radivojevic, M. (Mc.Donald Institute for Archaeological Research)

ЈАРМОВАЦ – ЦУРАК: ПРАИСТОРИЈСКИ (КАСНО ХАЛКОЛИТСКИ) РУДНИК БАКРА У ПРИБОЈУ

Током 2013 године, у оквиру UCL пројекта Rise of Metallurgy in Eurasia, екипа састављена од археолога из Србије, Велике Британије (Завичајни музеј Прибој/UCL (University College London) и Немачке (Немачки музеј рударства Бохум (DBM)) започела је истраживања на праисторијском отвореном копу Цурак, у долини потока Јармовца на самом улазу у Прибој. Претходним истраживањима Завичајног музеја, у Јармовачкој долини забележени су трагови рударења из модерног периода, средњег века, све до најстаријих остатака халколитске експлоатације, датоване у 3500 година пре н.е. Ослањајући се на ове радове, међународни тим је обавио проспекцију непосредне околине Цурака, као и финализацију истраживања самог отвореног копа. Уз ово, започети су истражни радови на локалитету Калуђерско поље, лоцираног на самом улазу у Јармовачку долину, на краткој дистанци од локалитета Цурак.

Коришћењем широког спектра методологија у прикупљању података и документовању локације, пројекат је постигао значајне резултате: искуства екипе из Бохума у истраживањима рударских радова су била непроцењива за реконструкцију наслојавања еродираниог седимента и секвенцу експлоатације руде, као и за стварање безбедних услова за рад у подповршинским структурама. Археолошка екипа је обавила 3д скенирање целог копа, остављајући трајни дигитални запис овог јединственог културног блага, док је теренском проспекцијом утврђено постојање рударских радова у широкој регији око Цурка. Олово изотоп анализе руде из отвореног копа, као и анализе пратећих елемената показале су да је малахит, који је коришћен за израду перли пронађених на локалитетима Плочник, Беловоде, Горња Тузла и Селевац експлоатација руде из овог региона вероватно старија од датума добијених из самог рудника Цурак.

Велибор Катић, Музеј града Београда

XRF АНАЛИЗЕ СРЕБРНИХ ПРЕДМЕТА ИЗ ХУМКЕ У ВЕЛИКОЈ КРСНИ КОД МЛАДЕНОВЦА

Овај рад, уз дедуктивно проучавање три сребрна предмета из археолошки истражене хумке старијег гвозденог доба у Великој Крсној, разматра и елементарну анализу рађену ручним XRF апаратом Olympus Delta Premium. Применом овог апарата добили смо важне информације о сировини и техници њеног добијања, а које показују да су сви предмети израђени од сребра велике чистоће. Упоређујући добијене резултате са постојећим археометријским истраживањима дошло се до закључка да је сребро за сва три предмета добијено купелационим поступком, као и да су они крајем VI века пре нове ере на овај простор стигли као импорт са југа Балкана.

Слободан Богојевић, Народни музеј Чачак

Катарина Дмитровић, Народни музеј Чачак

Бојан Костић, Универзитет у Београду - Рударско-геолошки факултет

SEM – EDS АНАЛИЗА ОДАБРАНИХ ФРАГМЕНАТА ГВОЗДЕНИХ ДЕЛОВА ТОЧКОВА КОЛА СА ЛОКАЛИТЕТА УМКЕ У АТЕНИЦИ КОД ЧАЧКА

Паралелно са процесом конзервације и реконструкције извршена је делимична анализа гвоздених остатака кола из две хумке са локалитета Умке у Атеници код Чачка, истражених током 1958. и 1959. године. Хумке из Атенице, датиране у крај VI и почетак V века пре н.е., убрајају се у најзначајније археолошке локалитете не само код нас, већ и на много ширем простору. Припадају такозваном хоризонту кнежевских сахрана на основу димензија, сложености и распореду гробних целина, али и по веома богатим и разноврсним гробним даровима, од којих многи представљају веома луксузне, импортоване предмете. Међу посебно значајне и ретке елементе убрајају се гвоздени остаци кола са два (хумка I) и четири точка (хумка II), који заједно са већ наведеном грађом сведоче о успону и богатству елитне друштва класе средином последњег миленијума старе ере на централном Балкану.

Визуелном анализом појединачних фрагмената, установљено је да су кола била изложена дејству високе температуре, што је узроковало повр-

шинске промене и одређену концентрацију гаражи. На металним деловима спорадично су очувани и остаци дрвене конструкције точка. Након ископавања највећи део фрагмената је конзервиран, док је мања количина одложена у депо без конзерваторског третмана. Оптички микроскоп и визуелна испитивања су коришћени како би се утврдило стање и одабир фрагмената различитих по функцији и форми. SEM-EDS анализом одређивала се површинска морфологија, као и елементарни хемијски састав односно варијације у површинском хемијском саставу металног матрикса, густог корозионог слоја, као и трансформисаног медијума. Висок садржај гвожђа и кисеоника на очишћеним површинама фрагмената најпре указује на присуство стабилних корозионих фаза гвожђа односно ефикасност ранијих, али и текућих изабраних конзерваторских третмана. Ову чињеницу потврђује и присуство хлорида само код фрагмената на којима није вршен конзерваторски третман. Повишени површински садржај угљеника на већини фрагмената може да укаже и потврди чињеницу везано за присуство односно сагоревање дрвених делова на предмету. Резултати ове студије отварају могућности за додатне анализе у погледу карактеризације корозионих продуката, идентификовања металографских структура односно добијање више информација везаних за начин производње и обраде метала, као и промене настале обављањем погрбног ритуала.

Алена Здравковић, Универзитет у Београду –
Рударско-геолошки факултет
Милорад Игњатовић, Музеј града Београда

РЕВИЗИЈА МИНЕРАЛОШКЕ КАРАКТЕРИЗАЦИЈЕ АНТИЧКИХ ГЕМА ПРИМЕНОМ НЕДЕСТРУКТИВНИХ МИНЕРАЛОШКИХ ИНСТРУМЕНТАЛНИХ МЕТОДА

Античка збирка Музеја града Београда поседује дванаест узорака двобојних брушених гема, десет уграђених у златно или бронзано прстење и две засебне. Геме овог типа са различито обојеним слојевима црне и плаве боје представљају препознатљиве римске дублете сличне ониксу (SiO_2), такозване николо (*niccolo*) геме. У овом раду приказана је ревизија детерминације састава ових предмета, који су пре тридесетак година били дефинисани на основу макроскопских испитивања (проучавањем голим оком и употребом бинокуларне лупе). Тада су николо геме (инв.бр. АА/1644 и АА/1271) детерминисане као опсидијан са но-зеаном ($\text{Na}_8(\text{Al}_6\text{Si}_6\text{O}_{24})(\text{SO}_4)\text{H}_2\text{O}$).

Ревизија је подразумевала поновну идентификацију слојева гема применом скенирајуће електронске микроскопије са енергетско-дисперзивном спектрометријом (SEM-EDS) и методом Раман спектроскопије. Семиквантитативном SEM-EDS анализом утврђено је да су углачане црне основе гема хомогено натријско-калцијско стакло са ниским садржајем Cu, Fe, Al и Cl. Горње, плаве, површине гема су видно оштећене и показују значајне разлике у хемијском саставу појединих зона. Тако се јављају зоне натријско-калцијског стакла са високим садржајем олова (око 40 теж.%), али и зоне чији је хемијски састав веома сличан црној основи. Нехомогеност у хемијском саставу и висок садржај олова, заједно са аморфним карактером материјала утврђеним Раман спектроскопском анализом, одбацују присуство нозеана у горњим слојевима испитиваних гема.

На овом примеру може се увидети да су античке занатлије биле веома успешне у копирању боје и прозирности одређених минерала. Такође, отвара се простор за поновну археолошку интерпретацију преиспитивањем статусне симболике накита и епитета особе којој је припадао, имајући у виду могућност обмане тј. замене драгуља стакленом имитацијом. Спроведена истраживања непосредно указују да је укључивање недеструктивних инструменталних минералолошких метода неопходно у будућим истраживањима не само античког накита, већ археолошких предмета уопште.

Predrag Vulić, Univerzitet u Beogradu - Rudarsko-geološki fakultet
Vesna Matović, Univerzitet u Beogradu - Rudarsko-geološki fakultet
Dragana Rogić, Arheološki institut, Beograd

SAVREMENA ARHEOMETRIJSKA ISPITIVANJA RIMSKIH ZIDNIH SLIKA IZ VIMINACIJUMA

Istraživanje kulturnih dobara iz oblasti arheologije i istorije umetnosti je nerazdvojivo od znanja o načinu njihovog nastanka. Mada su sačuvani brojni zapisi o različitim tehnološkim pojedinostima izrade umetničkih dela, danas postoji čitava lepeza arheometrijskih analitičkih metoda koje nam mogu pomoći da uporedimo i potvrdimo ta znanja iz prošlosti. U tom smislu detaljan interdisciplinarni pristup ima veliki značaj u rekonstrukciji tehnologija izrade, određivanju korišćenih materijala i odabiru odgovarajuće konzervatorske metode da bi se postigla ispravna i trajna zaštita kulturnih dobara.

U ovom radu su opisani pristupi u primeni tri arheometrijske tehnike na uzorcima rimskih zidnih slika sa arheološkog lokaliteta Viminacium u istraži-

vanju tehnologije zidnog slikarstva, identifikovanju palete korišćenih pigmenata i malternih agregata.

Rendgenska difrakcija na prahu (XRPD) kao rezultat pruža informaciju o mineraloškom sastavu materijala. Razvoj savremenih višenamenskih rendgenskih difraktometara za prah omogućava nedestruktivna ispitivanja pigmenta i maltera.

Skenirajuća elektronska mikroskopija i energijsko disperziona spektroskopija (SEM-EDS) daje informacije o elementarnom hemijskom sastavu i morfologiji maltera i pigmenta velikih uvećanja pa se, između ostalog, mogu odrediti razlike u debljini bojenih slojeva i mikrostruktura maltera.

Optička mikroskopija u propuštenoj polarizovanoj svetlosti kao tradicionalna petrografska metoda se koristi za mineraloško-petrografska ispitivanja. Njenom primenom na stratigrafskim ili poprečnim presecima uzoraka mogu da se otkriju odnosi podsluka i preslika kao i debljine slojeva boja. Optička ispitivanja istorijskih maltera omogućavaju determinaciju mineralnog sastava neorganskih sastojaka maltera, veličinu, stepen zaobljenosti i sortiranosti upotrebljenog agregata, kvalitativni sastav klasta agregata, ali i identifikaciju u prostornom kontekstu. Sve tri metode pružaju jedinstvenu sliku o sastavu, strukturi i tehnologiji proizvodnje materijala korišćenih u izradi zidnog slikarstva.

СЕСИЈА: XX ГОДИНА НОВИХ ИСТРАЖИВАЊА
ВИНЧЕ - БЕЛО БРДО
(сесија, Н.Н. Тасић, К. Пенезић)

Ненад Н. Тасић, Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду

АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У ВИНЧИ III

Необично је брзо прошло двадесет година од како смо почетком предратне јесени 1998 започели нову серију ископавања у Винчи. Нико није ни могао да слути којим током ће се развијати та нова истраживања, будући да је у друштву владала потиштеност и одсуство било каквог планирања за будућност. Ипак, одлучили смо да направимо тим са што више стручњака за различите области које ће археолозима допуњавати

знања вредним информацијама из области археозоологије, ботанике, геодизике... Такође смо били сигурни да желимо компјутерске базе података и теренску документацију која ће свој пут до хард диска наћи већ током последњих дана ископавања. Није у то време било ни дигиталне фотографије, ни тоталне станице па чак ни мобилних телефона у широкој употреби.

Током прве сезоне истраживања успостављен је у основним цртама процес рада тако да се током наредних година могло укључивати све више стручњака различитих дисциплина.

Две су одлуке биле далекосежне: увођење тоталне станице и прелазак на систем целина (unit system) и Харисову матрицу. Захваљујући увођењу тоталне станице 2003. године постигли смо брзину која нам је омогућавала да прикупљамо много више података са њиховим тачним местом у 3Д простору. Систем целина је омогућио много прецизније анализе и следствено томе и укључивање у међународне истраживачке пројекте који су резултирали десетинама научних радова објављеним у светски значајним часописима.

Александра Шајновић, Институт за хемију, технологију
и металургију, Универзитет у Београду
Милица Кашанин-Грубин, Институт за хемију, технологију
и металургију, Универзитет у Београду
Кристина Пенезић, Институт Биосенс, Универзитет у Новом Саду
Сања Стојадиновић, Институт за хемију, технологију
и металургију, Универзитет у Београду
Гордана Гајица, Институт за хемију, технологију
и металургију, Универзитет у Београду
Бранимир Јованчићевић, Хемијски факултет, Универзитет у Београду

ГЕОХЕМИЈСКО ИСПИТИВАЊЕ СЕДИМЕНАТА ИЗ АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА ВИНЧА (БЕОГРАД, СРБИЈА)

У оквиру овог истраживања анализирано је десет узорака седимената из археолошког налазишта Бело брдо из Винче, са циљем да се на основу геохемијских испитивања дође до нових сазнања о интеракцији човек/животна средина током средњег и млађег неолита, као и да се поузданије реконструишу услови у животној средини и климатске флукуације.

Узорци V1-V4 су узети из геолошког дела, док су узорци означени са V6-V10 узети из археолошких (културних) слојева. Узорак V5 је на гра-

ници између археолошког и геолошког дела и он потиче из такозваног “хумусног слоја” (палеоземљиште).

Растворна органска супстанца је изолована екстракцијом по Soxhlet-у, а потом је раздвојена хроматографијом на колони на четири фракције различите поларности. Засићени угљоводоници анализирани су гаснохроматографско-масеноспектрометријском техником. Поред наведеног, урађена је гранулометријска анализа и одређен је квалитативни састав минералног дела седимената рендгенском дифрактометријском анализом (XRD).

Испитивани седименти су сличног гранулометријског састава и могу се окарактерисати као слабо везани песковити алеврити. Доњи, геолошки слојеви, испитиваног профила су изграђени од кварца, фелдспата, калцита, док су минерали глина представљени хлоритом. Присуство хлорита у седиментима Дунава је потврђено ранијим испитивањима и указује на претежно метаморфно порекло материјала. Узорци из археолошких слојева су такође изграђени од кварца, фелдспата и калцита, али је илит доминантан минерал глина. Илит је чест састојак земљишта и седимената и у овом случају може да укаже на другачије порекло седимената.

Расподела и релативна обилност *n*-алкана и дитерпана указују да је органска супстанца испитиваних седимената мешовитог порекла. У геолошким слојевима, посебно у узорцима V1-V3 претежно су биле заступљене дрвенасте биљке, да би се временом њихова обилност смањивала, на рачун све веће обилности трава, које су биле доминантно заступљене у хумусном слоју. Палеоклиматски параметри указују да је у време стварања седимената V1-V3 клима била влажна и топла, а потом је дошло до промене ка сувој и топлијој клими, што је условило засушивање мочваре и формирање хумусног слоја.

Јелена Булатовић, Лабораторија за биаорхеологију,
Филозофски факултет, Београд
Кристина Пенезић, Институт Биосенс, Нови Сад

АРХЕОЗООЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА НАЛАЗИШТУ ВИНЧА - БЕЛО БРДО – ДОПРИНОС ПРОУЧАВАЊУ РАНОВИНЧАНСКЕ ЕКОНОМИЈЕ

Досадашња сазнања о значају сточарства и лова у економији касно-неолитског насеља Винча-Бело Брдо заснована су на археозоолошком

материјалу из последње фазе трајања винчанске културе (Винча Д2). Археолошка ископавања ткз. дубоког ископа (eng. *deep sounding*) која су започета 2004-2005. године, а која су настављена и завршена током 2012-2014. године, омогућила су да се по први пут добију иподаци о економији насеља Винча-Бело Брдо из ранијих фаза винчанске културе. У раду биће представљени прелиминарни резултати анализе фауналог материјала који је сакупљен током ових археолошких ископавања. Како би се уочило да ли током времена долази до промена у значају сточарства и лова у економији насеља Винча-Бело Брдо, упоредиће се заступљеност остатака домаћих и дивљих животиња у ранијим и каснијим фазама трајања винчанске културе на овом налазишту. Такође, биће испитано да ли долази и до промена у значају економски најбитнијих домаћих врста животиња – говечета, свиње, овце и козе, као и да ли се током времена стратегије њихове експлоатације мењају. Значај овог истраживања огледа се у томе што пружа увид у стратегије узгајања и лова током читавог периода винчанског насељавања, а тиме омогућава и истраживање развоја економских трендова у овом насељитоком времена.

Ksenija Borojević, Fiske Center for Archaeological Research,
University of Massachusetts Boston, USA
Sarah Sherwood, Earth and Environmental Systems, Sewanee:
The University of the South, USA

MICROSTRATIGRAPHIC INVESTIGATIONS AT VINČA-BELO BRDO

Microstratigraphic investigations were conducted during the renewed multidisciplinary excavations of the Vinča-Belo Brdo site. The project (NSF #13240920), focused on a multiscale approach to the study of the use of vegetation and plants at the Vinča site, and on an enhanced study of house construction and use and the taphonomy of building. Field work was conducted in 2012 focusing on the collection of micromorphology and flotation samples. A “micro-trench” was placed between two structures (Kuća 01/06 and Kuća 01/03) dating to the Late Neolithic period at Vinča (Vinča D phase). Micromorphological study revealed that the structures are not basic post trench wattle and daub structures, as often depicted in Late Neolithic building reconstructions, but appear to have basin, or semi-subterranean floors, more common in the early Neolithic. No herbivore dung was observed in any of the samples, suggesting animals were not penned in or near the

houses. A particular strength of this study is that the micromorphological samples were being paired with bulk flotation samples from similar proveniences. This allowed for a comparison between the plant material identified in both analyses, and demonstrated identification of plant material was possible through micromorphological analysis. We successfully determined and inferred the use various types of wood and cereals and other plant remains from the thin sections. Chipped wood pieces were identified for the first time from the floatation samples, by-products from woodworking for the construction and/or production of wooden artifacts. This study has shown that relatively small vertical “windows” such as the micro-trench, strategically placed close to boundaries between contexts (cross-cutting walls and floors, etc.), when combined with techniques that can capture fine scale change, can be extremely informative and help lend a more nuanced interpretations of construction techniques, relationships between buildings and their immediate environment, and activity areas.

Ана Ђуричић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

ТЕХНОЛОГИЈА ИЗРАДЕ ПЕЋИ ИЗ КУЋЕ 01/06 СА ЛОКАЛИТЕТА ВИНЧА – БЕЛО БРДО

Пећи представљају један од најбројнијих архитектонских елемената на локалитетима винчанске културе, будући да их је могуће детектовати, како у кућама које су страдале у пожару, тако и онима које нису гореле. Међутим, пећи су углавном очуване само у нивоу поднице, док делови калоте скоро у потпуности недостају. Ипак, почетком XX века, на локалитету Винча – Бело брдо, пронађено је неколико у потпуности очуваних пећи. Иако на основу њих можемо закључити како су изгледале пећи на овом локалитету, подаци са раних ископавања не нуде информације о начину њихове израде. Током кампање 2006. године, у оквиру куће 01/06 на локалитету Винча – Бело брдо, пронађена је једна у потпуности очувана пећ. Током пролећа 2015. године, пећ је делимично ископана, како би се утврдио начин њене израде. У циљу добијања максималног броја података, фрагменти калоте пећи су пажљиво одвајани по линијама прелома. Унутрашњост калоте је посматрана како би се утврдило присуство или одсуство дрвене конструкције. Будући да нисмо секли пећ, већ смо одвајали фрагменте пећи део по део, били смо у могућности да одредимо тачну технику израде, која до сада није раз-

матрана приликом интерпретација начина израде винчанских пећи. На основу података добијених током ископавања пећи из куће 01/06, током јесени 2015. године, урађена је експериментална реконструкција пећи. Како би се тестирала исправност претпостављене технологије, пећ је растурена. Фрагменти калоте експерименталне пећи упоређивани су са оригиналним фрагментима калоте, те је утврђено да су попуцали на истим местима и да су преломи идентично изгледали, чиме је потврђен претпостављени начин израде пећи из куће 01/06.

Ана Трипковић, Београд
Михаило Радиновић, Лабораторија за биоархеологију,
Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Марко Порчић, Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду; Биосенс институт, Универзитет у Новом Саду
Софија Стефановић, Биосенс институт, Универзитет у Новом Саду;
Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду

ТЕЛЕСНОСТ И ПРИКАЗИ ТРУДНОЋЕ У КАСНОМ НЕОЛИТУ: АНТРОПОМОРФНЕ ФИГУРИНЕ СА ЛОКАЛИТЕТА ВИНЧА-БЕЛО БРДО

Током ископавања насеља Винча-Бело Брдо од 1908. до 1934. нађено је више од 1000 предмета фигуралне пластике из времена винчанске културе. Фигурине су до данас биле предмет више стилско-типолошких студија, а уобичајено су тумачене као предмети култа и уметности или као представе божанства плодности. Наше истраживање фигуралне пластике са локалитета Бело Брдо у Винчи спроведено је у оквиру пројекта *BIRTH (Births, mothers and babies: prehistoric fertility in the Balkans between 10000-5000 BC)* који испитује демографске промене у периоду мезолит-неолит. Уколико следимо широко прихваћену идеју да су неолитске популације Балкана пролазиле кроз демографску транзицију која укључује увећање стопе рађања и раст популације, претпоставка је да су биолошки процеси као рађање и трудноћа можда рефлектовани и у материјалној култури, пре свега на фигуралној пластици. Неолитске фигурине су свакако најпогодније средство за приказивање промена на људском телу наша намера је да тестирамо да ли су коришћене за иконографско представљање једног биолошког процеса-трудноће. Анализиране су 874 антропоморфне фигурине из Археолошке збирке Филозофског

факултета у Београду, при чему смо бележили присуство примарних и секундарних полних карактеристика, односно телесне атрибуте повезане са трудноћом, као што су наглашен стомак, изглед пупка и облик тела. Резултати наше компаративне анализе требало би да покажу да ли су наведени физички атрибути везани за трудноћу, на појавном нивоу, приказани на фигуринама и, ако јесу, колика је њихова учесталост у узорку.

Вера Богосављевић Петровић, Народни музеј у Београду

ВИНЧА – БЕЛО БРДО ТОКОМ РАНОБАКАРНОГ ДОБА: ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ОКРЕСИВАЊА КАМЕНИХ АРТЕФАКАТА

Технологија камена рано бакарног доба са локалитета Винча – Бело брдо није била публикована са истраживања вођених пре 1998. године. Подаци о винчанским заједницама ове фазе били су познати највећим делом из унутрашњости Србије где су идентификовани продукциони облици технологије са јаком традицијом у рударењу и добављању камених сировина, као и производњом у специјализованим деловима мега-насеља и специјализованих заселака у близини рудног извора, и са насеља конзумног типа која се издвајају по површини и дужини живота северно од река Саве и Дунава.

Улога и значај винчанске заједнице на ушћу Болечице су једно од низа питања који су постављени током најновије серије археолошких истраживања на Белом брду. Анализом асемблажа (1998–2007) идентификоване су радне операције финализације оруђа, стандардизације или израде специјализованих врста као што су микроперфоратори и длета. Употреба светлобраон аморфног рожнаца, основне сировине у продукцији, и истраживања која треба да укажу или одбаце потенцијалну близину или осмишљени пакет добављања са већих удаљености су били први кораци који су дефинисали општу стратегију насеља и евентуални утицај на заједнице у ширем географском простору. Уведена је петролошка карактеризација сваког артефакта што износи 4544 примерака и 60 микроскопских препарата. Започета истраживања од 2017. године јужно и југозападно од Београда дају резултате прелиминарног карактера, између осталог да узводни ток Болечице није зона ресурса, али околина Рипња би могла да буде.

Квантификације сировина потребних за израду српа на основу археолошког експеримента жетве на Огледном добру у Радмиловцу 2013. године дефинитивно је отворила низ могућности у постављању нијан-

сираних хипотеза о броју укључених чланова заједнице, дужини радног процеса, површини земљишта потребној да се произведу житарице довољне за исхрану просечне породице на годишњем нивоу. Тиме су дефинисани основи будућих истраживања на ширем плану – усвајање или усавршавање знања о набавци и изради оруђа, колики је значај такве продукције у животу становника Белог брда и који су модели понашања.

Стеван Ђуричић, Филозофски факултет Универзитета у Београду
Бранислава Лазаревић Тошовић, Београд

КОНЗЕРВАЦИЈА И РЕСТАУРАЦИЈА НА ЛОКАЛИТЕТУ ВИНЧА - БЕЛО БРДО

Високи стандарди који су карактеристични за археолошка истраживања у Винчи односе се и на конзервацију и рестаурацију. Добра сарадња археолога и конзерватора пре, током и након ископавања и отвореност према савременим технологијама дала је позитивне резултате, пре свега, у примени савремене методологије не само у археологији већ и у конзервацији. Значајан напредак постигнут је у тзв. *in situ* конзервацији која је у претходним истраживањима примењивана на покретним налазима, највише керамици. Земљана архитектура, карактеристична за винчанску културу спада у најзахтевније дисциплине конзервације.

Посебно је компликовано и осетљиво измештање делова конструктивних елемената објеката или структура које су некад унутар, а некад изван ентеријера. Примери за овеактивности су подизање у блоку пећи 2005. и жрвња 2006. године. Ове две структуре биле су експонати на више изложби и могу се видети на сталож поставци изложбе на локалитету. Треба поменути да није једини допринос археолошке конзервације заштита и брига о физичком стању предмета и локалитета. Подаци значајни за интерпретацију, функционалну анализу, анализу конструкције и многе друге аспекте истраживања могу се прикупити у процесу конзервације.

Савремени материјали и методе примењени су и приликом конзервације ископа. За разлику од ранијег приступа где се користила PVC фолија прекривена слојем земље, употреба геотекстила и песка спречила је ефекат стаклене баште који је погодовао расту биљака, што је за последицу имало девастирање површине ископа. Редовно је вршен мониторинг конзервираних површина. Објекти на којима је примењен овакав начин заштите показали су минималне промене након неколико провера у размацима не мањим од годину дана.

Искуство са увођењем ИТ технологија у истраживању Винче примењено је на разне начине на конзервацију и рестаурацију. Израде презентација, виртуелних реконструкција покретних налаза и структура само су део примене савремених рачунарских технологија. У комбинацији са физичком реконструкцијом виртуалне реконструкције су, вероватно и највећи допринос заштити археолошког материјала.

Милорад Игњатовић, Музеј града Београда
Драгана Филиповић, Балканолошки институт САНУ
Ненад Тасић, Филозофски факултет у Београду
Кристина Пенезић, Биосенс институт, Универзитет у Новом Саду

АРХЕОЛОГИЈА ЗА ЈАВНОСТ – 20 ГОДИНА ИСКУСТВА ПРОЈЕКТА ВИНЧА

Један од циљева новог истраживачког пројекта који се фокусирао на археолошко налазиште у Винчи, био је отварање налазишта и археологије ка јавности, односно, популаризација науке и научних метода рада. Уложени су значајни напори да се повећа интересовање и учешће јавности у археолошким знањима и његовом стварању. Током тражења и освајања нових циљних група за садржаје из археологије дефинисан је и проблем који је временом захтевао све више пажње. Реч је о паранауци која, осим што покушава да тривијализује рад археолога, обмањује и потцењује публику. Наше напоре уложене у ангажовање и образовање најшире јавности видимо као веома релевантне и ефикасне.

Све промотивне активности креирао је и изводио тим археолога окупљен на Пројекту Винча. Користили смо разноврсне стратегије информисања, усмерене тако да код јавности стварају и увећавају интересовање за налазиште и археологију Винче. Неолитски начин живота и археолошка истраживања приближени су широј јавности коришћењем уобичајених метода за презентацију као што су галеријске изложбе и изложбе на отвореном. Међутим, примењене су и методе које су инхерентне археолошким истраживањима. Приређено је више практичних радионица, где је публика била у директном контакту са наслеђем, али и са савременим технологијама које се примењују у археолошким истраживањима. Активности којима смо промовисали налазиште и “јавну употребу” археологије, могу се одредити као посредне, директне, интерактивне и практичне – у зависности од начина на који су информације преношене јавности. Оне представљају добар пример укључивања ванпрофесионалних група у одрживо коришћење археолошког наслеђа

и уједно дају подстицај креаторима јавне политике и широј заједници да се ангажују у управљању баштином.

ПОСТЕРИ

Кристина Пенезић, Биосенс институт, Универзитет у Новом Саду

ГДЕ ЈЕ БИО ДУНАВ ТОКОМ НЕОЛИТА?

У оквиру истраживачког пројекта Винча посебна пажња посвећена је прикупљању података и утврђивању палео-еколошких услова у време неолитског периода. Истраживања животне средине неолита на локалитету Винча - Бело брдо су као једно од главних истраживачких питања имали и позицију Дунава. Ова велика река која је угрозила и еродирала локалитет је у последњих неколико хиљада година видно меандрирала, о чему су прикупљени бројни докази. Позиција речног корита током трајања живота у неолиту је свакако утицала како на могуће ресурсе, тако и на непосредни изглед околине како локалитета Винча - Бело брдо, тако и средње неолитског локалитета Старчево - Град које се налази на око 7 километара удаљености од Винче. Гео-археолошка истраживања старих корита, као и апсолутна датовања седимената уз помоћ оптички стимулисане луминесценције указују да је Дунав текао непосредно поред локалитета Старчево - Град, представљајући другачију слику од данас уврежене.

Кристина Пенезић, Биосенс институт, Универзитет у Новом Саду

Ненад Н. Тасић, Одељење за археологију, Филозофски факултет
Универзитета у Београду

Настасија Радовановић, Одељење за археологију, Филозофски
факултет Универзитета у Београду

ВИНЧА У СТРУЧНОЈ ЈАВНОСТИ - ПУБЛИКАЦИЈЕ

Током претходних двадесет година фокус истраживања локалитета Винча - Бело брдо су била ископавања у широком ископу на Сектору 2, којим су настављена истраживања започета осамдесетих година. Упоредо са овим ископавањима вршена су и истраживања на Сектору 1 - профил, који представља вертикални одсек локалитета. Систематска

ископавања на Сектору 2 имала су за циљ разрешење сложене ситуације из времена самог краја живота у Винчи. Нова ископавања на профилу налазишта имала су за циљ спашавање садржаја угроженог дела налазишта и прикупљање узорака за датовање радиоугљеником C14.

Интердисциплинарни приступ овим истраживањима огледа се у коришћењу најразличитијих физичко-хемијских, биолошких и геофизичких анализа. Резултати анализа са узорака прикупљених у Винчи публиковани су у бројним часописима намењеним археолозима, антрополозима, хемичарима, физичарима, геофизичарима, ботаничарима, биолозима, географима, туризмолозима, херитолозима, математичарима, климатолозима и другима.

Овим радом ће бити представљена библиографија радова посвећена археолошком налазишту Винча - Бело брдо, којису публиковани у последњих двадесет година, од када трају обновљена истраживања Винче.

Ненад Н. Тасић, Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду
Кристина Пенезић, Биосенс институт, Универзитет у Новом Саду
Мирослав Марић, Балканолошки институт САНУ, Београд

ВЕРТИКАЛНА СТРАТИГРАФИЈА ВИНЧЕ

У два наврата у периоду 2004.-2005. и 2012.-2015. година на локалитету Винча - Бело брдо су вршена заштитна ископавања у Сектору 1 (профил), чиме је добијена вертикална стратиграфија овог дела локалитета и прикупљени су нови узорци за датовање радиоугљеником. Методологија ископавања је у потпуности примењивала систем стратиграфских јединица и израду стратиграфске матрице. У оквиру пројекта „Times of Their Lives“ (TOTL) финансираног од стране Европског истраживачког савета (ERC) при Универзитету у Кардифу, Велика Британија, органски остаци са локалитета Бело брдо су и апсолутно датовани. Уз помоћ бајезијанског моделовања резултата, данас је познато трајање живота у кућама у Винчи, као и апсолутно трајање појединих фаза локалитета. У овом раду биће представљени резултати стратиграфске матрице сектора профил, употпуњени апсолутним датумима, и издвојеним хоризонтима.

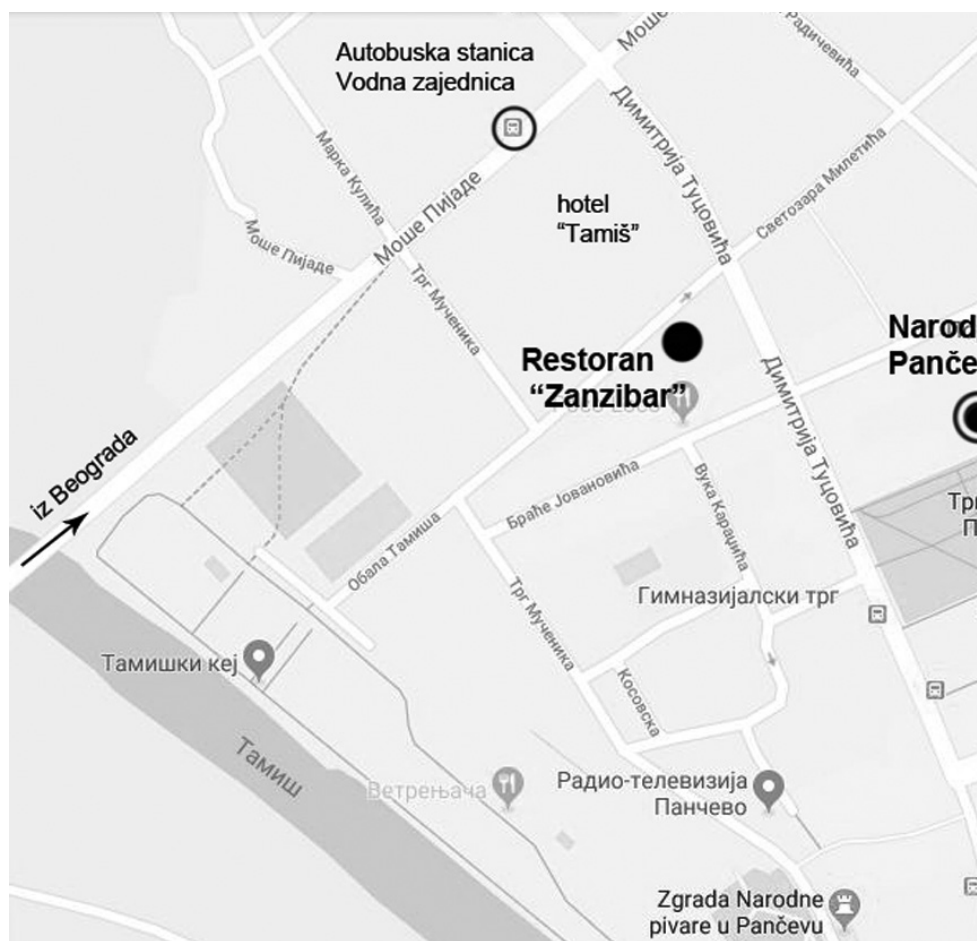
Драгана Филиповић, Балканолошки институт, Београд
Драгана Перовановић, Београд
Неименовани учесници археолошких ископавања у Винчи

ЗАМЕТАК И ДИСЕМИНАЦИЈА АРХЕОБОТАНИЧКИХ ИСТРАЖИВАЊА У ВИНЧИ 2001-2016.

Прикупљање узорака за археоботаничке анализе је на Винчи започето 2001. године, на иницијативу професора Ненада Тасића и Ксеније Боројевић, а захваљујући ангажовању тада студената археологије Слободана Митровића, Предрага Дакића и Драгане Филиповић. У то време, поменути студенти су, на позив Мирјане Стевановић, били део истраживачког тима на локалитету Чаталхијик у Турској, где су из прве руке научили не само како изгледа теренски и лабораторијски део археоботаничких анализа, већ схватили и директну корист и допринос археоботанике у изградњи сазнања о археолошком локалитету. Нови пројекат истраживања налазишта у Винчи био је широко отворен за укључивање нових/неразвијених праваца истраживања, те стога идеална прилика да се искуство са великог међународног пројекта у иностранству пренесе у Србију. Проблеми са којима се традиционално сусрећу домаћи археолошки пројекти (нпр. несигурно и недовољно финансирање, проблеми у комуникацији између особа и институција које доносе одлуке, недостатак инфраструктуре, па све до лоших ефеката политичких кретања у држави) су, наравно, утицали и на обим, квалитет и континуитет археоботаничког истраживања на Винчи. Не једном је посао предвиђен за једну сезону ископавања остао недовршен, или је део археоботаничких узорака био загубљен или неадекватно процесираан – због мањка средстава, људства, опреме, времена. Рад су додатно отежавали недостатак простора и неодговарајући услови за обраду и смештај материјала, крајња импровизација “теренске лабораторије”, те непостојање простора за аналитички рад који наступа након теренског дела посла – то је била (и још увек је) последица “незваничног” (тј. неинституционализованог) статуса археоботаничких истраживања у Србији, где не постоје археоботаничка лабораторија и едукација. Небројено пута смо узорке земље обрађивали у сопственом, приватном простору. Наравно да смо се повремено питали да ли рад, који је често подразумевао “штап и канап метод”, може да донесе валидне резултате и да ли је цео подухват заиста вредан труда и стрпљења.

Близу двадесет година од почетка археоботаничког истраживања на Винчи, и уз подршку старих и нових, привремених и сталних чланова

винчанског тима, можемо бити задовољни што смо истрајали. Уз ригорозну контролу резултата и селекцију оних поузданих и, кад год је био могуће, проверених од стране искуснијих колега (из иностранства), археоботаничке анализе узорака са Винче до сада су презентоване на више међународних скупова и у домаћим и страним публикацијама (укључујући и оне високо-рангиране), а омогућиле су и сарадњу са међународним пројектима и страним институцијама, те израду студентских радова. Надаље, процес и резултати рада су у више наврата, и веома ефектно, представљени много широј публици од археолошке, или је пак публика била директно укључена у археоботанички рад на Винчи (у оквиру радионица за децу). Вероватно најзначајнији резултат археоботаничких напора на Винчи су подстрек, савети и смернице дати другим археолошким пројектима у Србији за укључивање анализе биљних остатака у истраживачке активности, односно, дисеминација и усавршавање праксе започете и развијане на Винчи.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

902/904(497.11)(048)

902/904:005.745(497.11)“2018”(083.97)

902/904:061.2(497.11)“2018”

СРПСКО археолошко друштво (Београд). Скупштина (41 ; 2018 ; Панчево)

Програм, извештаји и апстракти : 135 година Српског археолошког друштва / Српско археолошко друштво, ХЛI Скупштина и годишњи скуп, Панчево, 31. мај - 2. јун 2018. године ; [приредили Адам Црнобрња и Војислав Филиповић]. - Београд : Српско археолошко друштво ; Панчево : Народни музеј Панчево, 2018 (Београд : Studio M). - 119 стр. ; 21 cm

Текстови на срп. (ћир. и лат.) и енгл. језику. - Тираж 200.

ISBN 978-86-80094-07-6 (САД)

1. Српско археолошко друштво (Београд). Годишњи скуп (41 ; 2018 ; Панчево)

а) Српско археолошко друштво (Београд). Годишњи скуп (41 ; 2018 ; Панчево) - Програми б) Археолошка истраживања - Србија - Апстракти
COBISS.SR-ID 263935756